

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DİYARBAKIR'DA ÇALIŞAN SOSYAL HİZMET UZMANLARININ TOPLUMSAL
CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE BAKIŞ AÇILARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTSİZLİĞİNİN SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINA YANSIMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Murat SIRMA

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Sosyal Hizmet Programı

OCAK, 2023

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**DİYARBAKIR'DA ÇALIŞAN SOSYAL HİZMET UZMANLARININ TOPLUMSAL
CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE BAKIŞ AÇILARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTSİZLİĞİNİN SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINA YANSIMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Murat SIRMA
(Y2016.060013)**

**Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Sosyal Hizmet Programı**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Melek İPEK

OCAK, 2023

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Diyarbakır’da çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bakış açıları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal hizmet uygulamalarına yansımaları” adlı çalışmanı, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (31/01/2023)

Murat SIRMA

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet bakış açıları ve uygulamada karşılarına çıkan müracaatçı sorunlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair izlenimleri ve düşüncelerini öğrenmek amacıyla ortaya konmuştur.

Tez çalışmasının her aşamasında bana yardımcı olan ve desteğini esirgemeyen çok değerli hocam ve danışmanım Dr Öğr Üyesi Melek İPEK'e, görüşme talebimi kabul ederek zaman ayırarak sorularımı sabırla cevaplayan değerli meslektaşlarıma, başta tez yazım sürecimde ve diğer bütün zamanlarda yanımda duran değerli eşim ve meslektaşım Aslı SIRMA olmak üzere her zaman koşulsuz sevgilerini ve desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme teşekkürü borç bilirim.

Ocak, 2023

Murat SIRMA

DİYARBAKIR'DA ÇALIŞAN SOSYAL HİZMET UZMANLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE BAKIŞ AÇILARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINA YANSIMASI

ÖZET

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunların tespiti ve bu sorunların çözümünde sosyal hizmet uzmanları önemli bir rol üstlenmektedir bu çalışmada da toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin alandaki yansımalarının sosyal hizmet uzmanlarının bakış açısıyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, Diyarbakır ilinde göç, çocuk, kadın, engelli, sağlık, bağımlılık gibi çeşitli sosyal hizmet alanlarında aktif olarak çalışmakta olan 10 kadın ve 10 erkek sosyal hizmet uzmanının gönüllü katılımıyla gerçekleştirilmiş olup araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre sosyal hizmet uzmanlarının büyük bir çoğunluğunun toplumsal cinsiyet konusundaki farkındalıklarının lisans dönemiyle birlikte şekillendiği belirlenmiştir. Sosyal hizmet uzmanları lisans eğitimi sürecinde doğrudan toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet dersi almamışlardır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden özellikle kadın ve kız çocuklarının erkeklere göre olumsuz yönde daha fazla etkilediği görüşünü paylaşmıştır. Buna karşın toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin erkekleri de etkileyen bir sorun olduğu ifade edilmiştir.

Katılımcıların çoğu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini konu alan vakalara müdahalelerini gerçekleştirirken, genellikle sistem ve güçlendirme yaklaşımını kullandıklarını belirtmişlerdir. Toplumsal cinsiyet çalışmalarına çerçeve oluşturan ve rehberlik eden feminist kuram ise çoğu sosyal hizmet uzmanı tarafından kullanılmamakta olup katılımcıların bu konudaki bilgi düzeyleri de oldukça düşüktür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çözümünde katılımcıların tamamı yasal dayanaklarının yetersizliğini ve mevcut düzenlemelerin ise etkinliğinin az olduğunu ifade etmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının çoğu Diyarbakır'da toplumsal cinsiyete

dair ayrımcılığın son yıllarda olumlu yönde değiştiği ancak kent içi yaşam merkezleri arasında yine de bu konuda farklılıklar olduğu ve cinsiyete dayalı kalıp yargıların sürdüğu belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyal hizmet, feminist sosyal hizmet.

PERSPECTIVES OF SOCIAL WORK EXPERTS WORKING IN DIYARBAKIR ON GENDER INEQUALITY AND THE REFLECTION OF GENDER INEQUALITY ON SOCIAL WORK PRACTICES

ABSTRACT

Social workers play an important role in identifying social gender inequality and solving these problems. In this study, it is aimed to examine the reflection of the social gender inequality in fields by the view of social worker experts. The study was carried out with the voluntary participation of 10 female and 10 male social workers working in various social work areas such as migration, children, women, disabled, health, addiction in the province of Diyarbakır, and qualitative research method was used in the research.

According to findings of the study, awarenesses of the social workers for genders are shaped with license period. Social workers didn't take education directly about social genders and social service during license period. Also, participants-social workers pointed out that women and girls are affected by social gender inequality negatively more than men. Although, it is stated that men are also affected by this problem too. While most of the participants were interfere with the cases about social gender inequality, they indicated that they use system and empowerment approach. Feminist theory, which forms a frame and guides gender studies, is not used by most social workers, and the knowledge level of the participants on this subject is quite low. All of the participants stated that their legal basis is poor and existing regulations are not effective for solving gender inequality. Most of the social workers think that in recent yeras gender inequality in Diyarbakır is changed positively but in between urban centers there is still differences and gender-based stereotypes continue.

Keywords: Gender, Gender Inequality, Social Work, Feminist Social Work.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
I. GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Konusu.....	3
B. Araştırmanın Amacı.....	3
C. Araştırmanın Önemi	4
D. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
II. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	7
A. Toplumsal Cinsiyet.....	7
1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	8
a. Toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen faktörler	9
i. Aile	9
ii. Okul ve arkadaş grupları	11
iii. Ders kitapları ve kitle iletişim araçları	11
iv. Oyun ve oyuncaklar	13
2. Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	14
a. Psikoanalitik kuram	14
b. Sosyal öğrenme kuramı	15
c. Bilişsel gelişim kuramı	17
d. Toplumsal cinsiyet şema kuramı.....	18
e. Sosyal rol kuramı.....	19
3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	19
4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	20
a. Eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği	22

b. Sağlık alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği.....	23
c. İş gücü alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği	25
d. Siyasi katılım alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği.....	26
B. Sosyal Hizmet	27
1. Feminist Sosyal Hizmet	30
2. Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulaması	34
3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadına Şiddet	35
a. Kadına yönelik şiddet türleri	36
i. Fiziksel şiddet.....	36
ii. Psikolojik ve sözel şiddet	37
iii. Ekonomik şiddet.....	37
iv. Cinsel şiddet	37
v. Sosyal şiddet.....	38
vi. Kültürel şiddet	38
vii. Siber/dijital şiddet.....	38
viii. Sembolik şiddet.....	39
b. Kadına yönelik şiddetin nedenleri.....	39
c. Kadına yönelik şiddetin sonuçları	40
C. Erkeklik Çalışmaları	42
III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	47
A. Araştırmanın Modeli.....	47
B. Araştırmanın Özneleri.....	47
C. Veri Toplama Araçları	48
D. Verilerin Toplanması ve Analizi	48
IV. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR	49
A. Demografik Bilgiler.....	49
B. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Penceresinden Toplumsal Cinsiyet.....	50
1. Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı.....	50
2. Sosyal Hizmet Eğitiminde Toplumsal Cinsiyetin Yeri.....	51
C. Sosyal Hizmet Uygulamalarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.....	53
1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Alandaki Yansımaları.....	53
2. Toplumsal Cinsiyet Etkili Vakalarda İzlenen Müdahale Süreci.....	59
3. Yasal Dayanaklar ve Yeterliliği.....	61
4. Sosyal Hizmet ve Toplumsal Cinsiyet.....	63

D. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Etkileyen Unsurlar	65
1. Etkili Unsurlar.....	65
2. Bölgesel Etki.....	66
E. Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet	68
1. Kadına Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet	68
2. Erkeklik Çalışmalarının Önemi ve Toplumsal Cinsiyetin Erkeğe Etkisi	68
F. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yapılabilecekler.....	70
1. Feminist Sosyal Hizmet Hakkında Bilgi Düzeyi ve Uygulanabilirliği.....	70
2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çözüm Önerileri	71
V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	75
A. Tartışma	75
B. Sonuç ve Öneriler	78
VI. KAYNAKLAR	83
EKLER.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	101

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1 Katılımcıların Demografik Bilgileri	49
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğin Kadın Sağlığına Etkileri	24
--	----

I. GİRİŞ

Sosyal hizmet; sosyal adalet ve insan haklarını temel alarak sosyal değişimi destekleyen, bireylerin iyilik hallerinin gelişmesi noktasında sorun çözmeyi, özgürleşmeyi ve güçlendirmeyi amaçlayan bir meslek ve disiplindir. Bu amaç doğrultusunda sosyal hizmet, insan davranışlarına ve var olan sosyal sistemlerle ilgili kuramları kullanarak bireylerin çevresiyle etkileşimlerine odaklanır ve toplumda dezavantajlı konumda olan, engelli, yaşlı, kadın, çocuk, mülteci, sığınmacı, yoksul gibi çeşitli müracaatçı kesimiyle çalışır (Kalaycı, 2019: 1090). Sosyal hizmet mesleği özel ihtiyaçları olan bireylerin ve grupların koruma sorumluluğunu alarak savunuculuğunu yapan profesyonel bir meslektir (Kaylı ve şahin, 2016: 16). Sosyal hizmet, aynı zamanda bir disiplin olarak ayrımcılığa maruz kalmış ve ezilmiş grupların savunuculuğunu yaparak refah seviyelerini yükseltme ve bu yönde politikalar yapılması için çalışır. Sosyal hizmetin bu kapsamlı içeriği, topluma birçok alanda hizmet verildiğini göstermektedir. Toplumsal veriler ve gerekçeler göz önüne alındığında sosyal hizmet alanında farklı çalışma dalları ve uzmanlık alanlarının olduğu görölmektedir. Bu uzmanlık alanları; aile, çocuk, kadın, engelli, yaşlı, suçlu, bağımlı, mülteci gibi farklı başlıklar altında birbirlerini bütünlemektedir (şeker, 2012; Bingöl, 2015: 71). Söz konusu alanların çeşitliliği sosyal hizmet uygulayıcısı olan sosyal hizmet uzmanlarının toplumdaki önemini arttırmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı; sosyal hizmetin kapsadığı dezavantajlı gruplar ve bireylerin sosyal hizmet ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için baş etme mekanizmalarını arttırıp, kaynaklarla buluşturan, tatmin edici bir yaşam sürmelerini ve topluma tamamı ile katkı verebilmelerini sağlamak için müdahalelerde bulunan meslek elemanıdır. Sosyal hizmet uzmanı profesyonel olmak için mesleğin uzmanlık alanlarını anlayabilmeli ve anlamlandırıdığı gereksinimleri yerine getirmelidir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 17). Bu doğrultuda, sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları alanlarda birçok eşitmezlik ile mücadele etmekte ve bu eşitmezliklerin en önemlilerinden birini de toplumsal cinsiyet eşitmezliği oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, erkeklere ve kadınlara cinsiyetleri belli olduğu gün itibari ile toplum tarafından atanan rol ve görevlerdir. Bir bebek doğduğunda biyolojik cinsiyetine göre kız ve erkek olarak tanımlanır. Bebek doğduğu andan itibaren kültürel ve sosyal düzen bebeği etkilemeye başlar (Saygılıgil, 2020: 10). Doğumla başlayan süreçte çocuğun yatağı, giysileri ve hatta odasının rengi bile cinsiyetine bağlı olarak belirlenmektedir. Çocuk doğmadan nasıl giyinmesi gerektiği, hangi oyuncaklarla oynaması gerektiği ve hangi renkleri sevmesi gerektiğine kadar her şey toplumdan ebeveynlere aktarılmıştır ve bu aktarım da önce ebeveynlerden ve sonra toplumdaki diğer bireylerden çocuğa aktarılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle anlatılmak istenen bireylerin cinsiyetlerinden ötürü ayrımcılığa maruz kalmalarıdır. Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkta özellikle kadına sırf cinsiyeti nedeniyle ayrımcı tutum ve davranışlarda bulunulması ön plana çıkmaktadır (Bora, 2011: 3). Bu cinsiyete dayalı ayrımcılık sonucunda meydana gelen sorunların çözümünde sosyal hizmet disiplini önemli bir yere sahiptir. Kadına şiddet, kadın ve kız çocuklarının eğitime erişimin kısıtlanması, iş gücü piyasası toplumun dışında kalma, sosyoekonomik sorunlar, cinsel taciz ve istismar gibi sorunlar cinsiyete dayalı ayrımcılığın bir sonucu olarak belirmektedir (Çamur Duyan, 2018: 17; Kavgaoglu vd., 2021: 63).

Toplumda güç, akıl, rekabet becerisi, çatışmadan kaçmama kahramanlık istenci ve risk alma gibi özellikler erkeklik belirtisi ve erkeksi özellikler olarak görülmekte diğer yandan duygusal olmak, pasif kalmak, anlayışlı davranmak ve iyi niyetli olmak gibi özellikler de kadınlara has özellikler olarak ön görülmektedir Toplumsal cinsiyet rollerini bir gereklilik ve özellik olarak değil atanmış görevler ve cinsiyetten farklı görmek gerekir. Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramlarının anlaşılması ve birbirine karıştırılmaması da bu konuda önemlidir. Zira, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet çoğu zaman birbirinden ayırt edilememekte ve toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlamayan veya sağlayamayan erkek ve kadınlar toplum tarafından dışlanmakta veya psikolojik baskıya maruz kalmaktadırlar.

Diyarbakır'da çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet rollerine bakış açıları ve uygulamada karşılarına çıkan müracaatçı sorunlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair izlenimleri ve düşüncelerinin ne olduğu sorusuna cevap bulmak için yapılan bu çalışmada; toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal hizmet uygulamalarında nasıl bir görünürlüğü olduğu ile sosyal

hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini alanda yaptıkları uygulamalarda konuyu nasıl deneyimlediklerinin anlaşılması amaçlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile karşılaşma düzeyleri ile konu hakkındaki öznel düşünce ve önerilerinin belirlenmesinin literatüre katkı sunacağı ve mesleğe toplumsal cinsiyet odağında sosyal hizmet uzmanları gözünden yeni bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir.

A. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet rollerine bakış açıları ve uygulamada karşılaşılan müracaatçı sorunlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair izlenim ve düşüncelerinin Diyarbakır örneğinde incelenmesidir. Çalışmada, sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet konusundaki farkındalıkları, bu konudaki bilgi düzeyleri, alanda karşılaştıkları vakalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkileri, bölgesel özelliklerin toplumsal cinsiyete etkileri, yasal dayanakların yeterliliği ve erkek katılımının önemi irdelenmektedir.

B. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal hizmet uygulamalarında nasıl bir görünürlüğü olduğu ile sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini alanda yaptıkları uygulamalarda nasıl deneyimlediklerinin anlaşılmasını amaçlamaktadır. Çalışmanın yan amaçlarından biri de bu konuda kadınlara dönük çalışmaların ötesinde erkeklere yönelik yapılan çalışmaların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması yönünde oluşturabileceği etkiler konusunda sosyal hizmet uzmanlarının düşüncelerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda araştırmanın temel sorusu Diyarbakır’da çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet rollerine bakış açıları ve uygulamada karşılarına çıkan müracaatçı sorunlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair izlenimleri ve düşüncelerinin ne olduğudur. Bu ana soruya eşlik eden yan sorular ise şunlardır:

- Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal hizmet uygulamaları sırasında ele aldıkları sorunlarda /vakalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisi nedir?
- Sosyal hizmet uzmanları olarak karşılaştıkları sorunlara bağlı olarak toplumsal cinsiyet konusundaki yasal düzenlemeleri yeterli buluyorlar mı?

Bu yasal düzenlemeler sorunların çözülmesinde sosyal hizmet uzmanlarına yeterli bir dayanak sağlıyor mu?

- Sosyal hizmet uzmanlarının kadına yönelik şiddet ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkiye bakış açıları nelerdir? Sosyal Hizmet Uzmanlarına göre şiddetin kökenindeki temel etkiler nelerdir?
- Sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına yapılacak çalışmalarda erkek katılımı hakkındaki görüşleri nelerdir?
- Sosyal hizmet uzmanlarına göre Diyarbakır özelinde değerlendirildiğinde bölgesel özellikler toplumsal cinsiyete dair sorunları nasıl etkilemektedir?
- Sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyete dayalı sorunlarda uygulama çerçevesi olarak Feminist sosyal hizmet uygulaması hakkındaki bilgileri nedir?
- Sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına çözüm önerileri nelerdir?

C. Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet bağlamında bireylerin sahip oldukları biyolojik cinsiyet nedeni ile yüklenen rol ve görevler ile bu rol ve görevler dolayısı ile ayrımcılığa uğrama riskleri ve özellikle kadınların yeterince fırsat eşitliğinden yararlanamamaları toplumsal yaşamın hemen her alanında varlığını sürdürmektedir Sosyal hizmet mesleği de toplumsal adaleti sağlamak, her türlü eşitsizlikle mücadele etmekte üstlendiği rol gereği toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede etkin rol alan ve bu eşitsizlik ile sıklıkla karşılaşan meslek grupları arasındadır (Buz, 2009: 55). Toplumda güçsüz grupların ayrımcılığa maruz kalma olasılığının her zaman daha yüksek olduğu bilgisi ile sosyal hizmet mesleğinin ayrımcılık ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir meslek olduğu bilgisi yan yana geldiğinde; sosyal hizmetin ve uygulayıcılarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundaki deneyimleri ve algısı daha da önem kazanmaktadır.

Toplumdaki bazı sorunların temelini oluşturduğu varsayılan ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair sorunun kendisi ile bire bir karşılaşan ve uygulamalarda bu sorunların etkisini deneyimleyen sosyal hizmet uzmanlarının izlenimleri ve çözüm önerileri bu doğrultuda önem arz etmektedir. Bu çalışmada da sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile karşılaşma düzeyleri ile

konu hakkındaki öznel düşünce ve önerilerinin belirlenmesinin literatüre katkı sunacağı ve mesleğe toplumsal cinsiyet odağında sosyal hizmet uzmanları gözünden yeni bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

D. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, İstanbul Aydın Üniversitesi etik komisyonunun 07.08.2022 tarihli ve 2022/02 sayılı kararıyla uygun bulunmuş olup 10-18 Eylül 2022 tarihleri arasında Diyarbakır'da göç, çocuk, ruh sağlığı, engellilik, bağımlılık ve insan hakları alanlarında faal olarak çalışmakta olan 10 kadın ve 10 erkek sosyal hizmet uzmanının gönüllü katılımıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırma kapsamında sosyal hizmet uzmanlarına yönelik hazırlanan kişisel bilgi formu, yarı yapılandırılmış görüşme formları ve bu sorulara katılımcıların verdiği cevaplarla sınırlıdır.

II. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

A. Toplumsal Cinsiyet

Dünya üzerinde bireyleri tanımlamak ve anlamlandırmak amacıyla birçok sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflamalar sonucunda; dişi ve erile göre cinsiyet farklılıkları, yaşa, statüye, sosyoekonomik durum ve sosyokültürel olgulara göre biçimlenerek insanlar arasında bariz farklılıklar oluşturmuştur (Akkaş, 2019: 97). Tarihsel süreç incelendiğinde bütün toplumlarda, erkek ve kadına çeşitli roller atanmış olup bireyler atanan bu rolleri genellikle bilinçsizce ve diğer sosyal sistemlerin yardımıyla öğrenerek özümsemiştir (Pehlivan, 2016; Savaşkan, 2019: 17). Bu açıdan değerlendirildiğinde biyolojik ve toplumsal olmak üzere iki tür cinsiyetin varlığından söz etmek mümkündür.

Öncelikle toplumsal cinsiyetin tam olarak anlaşılabilmesi için cinsiyet kavramından bahsetmek gerekmektedir. Cinsiyet, biyolojik, fizyolojik ve genetik açıdan canlıların eril veya dişi olarak gösterdiği tüm özellikleri ifade etmektedir (Özcan, 2012: 5). Bir kimlik tanımlaması olan cinsiyet, dünyaya gelen bireylerin erkek veya kadın olarak adlandırılmasını sağlamaktadır (Akkaş, 2022: 58) Bir başka ifadeyle cinsiyet, biyolojik olarak anne karnında başlar ve doğum süreciyle birlikte edinilmiş bedensel bir sıfatı temsil eder. Erkeğin ve kadının birbirinden ayrılmasını sağlayan bu özellikler, aynı zamanda bireye çeşitli görev ve sorumluluklar da yüklemektedir. Bu görev ve sorumluluklar sonucunda cinsiyet, doğumdan yaşamın son aşamasına kadar bireyler için farklı hayat tarzları meydana getirir (Göktaş, 2020: 30). Türk Dil Kurumu ise cinsiyet kavramını “*Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği*” şeklinde tanımlamıştır.

Toplumsal cinsiyet ise, kavram olarak ilk kez 1968 yılında Psikiyatrist Robert Stoller’in kaleme aldığı “Sex and Gender” kitabında karşımıza çıkmaktadır. Kitapta Robert Stoller, toplumsal cinsiyet ile biyolojik cinsiyetin birbirinden farklı kavramlar olduğu düşüncesini ortaya atmıştır. 1972 yılına gelindiğinde ise İngiliz Toplum Bilimci Ann Oakley toplumsal cinsiyet kavramını, sosyoloji bilimine dâhil etmiştir (Avşar, 2017: 226).

Bingöl'e göre (2014: 108) toplumsal cinsiyet “*Biyolojinin kodladığı maddi bedenlere, manevi anlamlar yükleyerek onları kültürel olarak tanımlamak ve ayırmaktır.*” Toplumsal cinsiyet kişinin erkek veya kadın olarak kendisini ne şekilde algıladığıyla ilgili bir kavramı ifade etmektedir. İnsanın yaşamını sürdürdüğü toplumun sosyokültürel yapısı; erkeğin ve kadının davranış biçimini, nasıl düşünmesi ve nasıl davranması gerektiğiyle ilgili beklentilerini meydana getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında toplumsal cinsiyet, herhangi bir zamanda ve kültürde biyolojik cinsiyeti sebebiyle kadına ve erkeğe yüklenen, rol ve sorumluluklar, beklenti ve sosyokültürel davranış şekillerinin tümünü kapsamaktadır (Başar, 2017: 132).

1. Toplumsal Cinsiyet Roller

Rol kavramı, insanların toplumsal alandaki sosyal konumlarını bu alanlarda gösterdikleri davranış kalıplarını tanımlar. Bireyler roller vasıtasıyla davranışlarının sınırlarını çizmektedir (Akın, 2011: 124-125; Çekiç, 2021: 22). Gündelik yaşam içerisinde birey anne, baba, dayı, eş, gibi birçok rolde bulunmakta ve yaşamını bu roller çerçevesinde sürdürmektedir. Toplumsal cinsiyet rolü derken kastedilen ise kadın ve erkeğe cinsiyetlerinden ötürü toplum tarafından yansıtılan farklılıklar ve kalıp yargılar ifade edilmektedir (Dökmen, 2009: 29; Yazıcı & Değer Şahbaz, 2020: 132). Vatandaş ise (2007: 33) bu konuyla ilgili rollerin, bireysel ve toplumsal olmak üzere iki boyutlu olduğunu ve toplumsallığın bireyde eyleme dönüşmesiyle ortaya çıktığını belirtmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklere ve kadınlara cinsiyetleri belli olduğu gün itibari ile toplum tarafından atanmaktadır. Bir bebek doğduğunda biyolojik cinsiyetine göre kız ve erkek olarak tanımlanır. Doğumla başlayan süreçte çocuğun yatağı, giysileri ve hatta odasının rengi bile cinsiyetine bağlı olarak belirlenmektedir. Çocuk eğer oğlan çocuğu ise daha aktif, daha şiddete eğilimli; kız çocuğu ise daha pasif ve kırılgan olması çocuktan beklenen davranış özellikleridir.

Kız çocuğunun evde zaman geçirmesi, mutfağı keşfetmesi, annesine ev işlerinde yardımcı olması “uygun” görülürken, oğlan çocuğundan beklenen ise daha farklıdır. Ataerkil bir düzen içine doğan oğlan çocuğu iktidarın keyfini sürmesi ve diğer cinsiyeti ezmesi hüküm sürmesi yönünde telkinlerle yetiştirilir. Erkek olma yolunda çektiği sıkıntılar ve başarısızlıklar yaşça büyük başka bir erkek tarafından düzeltilir ve böylece de daha sonra karşılaşılabilecek aksaklıkların da önü kesilir (Çelik, 2016: 4). Aksaklık

olarak görünen, çocuğun muhtemelen erkekliği ve erkek olmanın gerektirdiği rol ve davranışların dışına çıkması ve gerektiği kadar bu rolleri yerine getirememesidir.

Güç, akıl rekabet becerisi, çatışmadan kaçmama kahramanlık istenci ve risk alma gibi özellikler erkeklik belirtisi ve erkeksi özellikler olarak görülmekte diğer yandan duygusal olmak, pasif kalmak, anlayışlı davranmak ve iyi niyetli olmak gibi özellikler de kadınlara has özellikler olarak ön görülmektedir ve bu özelliklerin cinsler arası geçmemesi erkeklerin ağlamaması ve kadınların cesaret edememesi gibi bir hal almaktadır. Birçok toplumda uygun görülen erkeklik ve ataerkil sistemin onayladığı cinsiyetçi, şiddet yanlısı, homofobik erkektir. *“Erkeklere evrensel olarak atfedilen avantaj, yapım ve yeniden yapım çalışmalarının nesnelliğiyle doğrulanır ve bu nesnellik de kaynağını, erkeğe en iyi kısmı ayıran sosyal ve biyolojik üretme ve üremenin cinsel iş bölümünden ve ayrıca da tüm habituslara içkin formlardan almaktadır”* (Bourdieu, 2014: 49).

Sürekli güçlü ve başarılı olması gerektiği bilinci ile hareket etmeye başlayan erkek diğer erkekler ve kadınlar üzerinde iktidar kurma hakkını görür ve ona uygun görülen davranış budur. Şiddeti uygulamayı toplumsal cinsiyet, kültür telkinleri ve ataerkil sistemin atfettiği ve kazanılmış hak olarak görüp rol ve görev edinen erkek, hegemonik erkekliği benimseyip baskı ve şiddetini çevresindeki karşı cinse yönelik açık bir şekilde gösterir.

a. Toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen faktörler

Literatür incelendiğinde, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşması ve sürdürülmesinde etkili birçok faktör olduğu görülmektedir. Özellikle cinsiyete dayalı rollerin belirlenmesinde bireyin yaşadığı aile, okul ve arkadaş ortamından fazlaca etkilendiği ayrıca oyuncak, kitle iletişim araçları ve basılı yayınların da rol atanmasında etkili diğer etmenler olduğu bilinmektedir.

i. Aile

Bireyin çocukluk çağlarından itibaren yetişkinliğe kadar devam eden sosyalleşme evrelerinin oluşmasında, yaşanan toplumun sosyokültürel yapısı, gelenek ve görenekleri önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple bireyler sosyalleşme süreçlerini toplum tarafından belirlenen cinsiyet rollerini içselleştirerek sürdürürler. Birey, özellikle cinsiyet temelli rolleri ilk olarak toplumun en küçük yapı taşı olarak bilinen “aile” ortamında öğrenmektedir. Ailede başlayarak toplumun tüm alanlarına

yayılan cinsiyete dayalı rol dağılımı, erkek ve kadın arasındaki objektif kıstaslardan kaynaklanmayan bir eşitsizliğin meydana çıkmasına neden olmaktadır (Ataklı Yavuz, 2016: 78).

Erkek ve kız çocukların öz kendiliklerinin gelişmesinde sözlü hitap şekillerinin önemli bir yere sahip olduğu ve bu hitaplar sonucunda çocukların kendilerini “kız” veya “erkek” olarak tanımladıkları bilinmektedir. Rollerin belirlenmesinde öncelikle ebeveynlerin sonrasında ise kardeşlerin etkili olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalar insan yaşamının 0-6 yaş aralığındaki yıllarının en önemli ve kişisel kimliğin büyük ölçüde belirlendiği yıllar olduğu tespit edilmiştir (Akkaş, 2019: 106). Çocukların ilk “kadını” ve “erkeksi” davranış modelini oluşturan kişiler anne ve babalardır. Ebeveynlerin çocuğa yönelik davranış şekilleri çocuğun toplumsal cinsiyet algısının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir (Uluocak vd., 2014: 28; Akkaş, 2019: 106).

Araştırmalar, dünyada ataerkil (patriyarkal) yapıya sahip toplumların, anaerkil (matriarkal) yapıya sahip toplumlardan sayıca daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır. Erkek egemen yapıdaki toplumlarda erkeklerin, kadınlara oranla daha ön planda olduğu erkeklerin güç, zekâ, başarı gibi sıfatları temsil ederken kadınların ise kırılgan, çekingen, iyi anne/eş gibi sıfatlarla hayatlarını sürdürdükleri görülmüştür (Yazıcı & Değer Şahbaz, 2020: 132). Bir başka deyişle ataerkillik, en net haliyle “babanın hâkimiyeti” anlamını taşımaktadır. Ataerkillik kavramı ilk kez erkek aile reislerinin egemenliğindeki toplumsal yapıların tanımlanmasında kullanılmış olup günümüzde ise “eril tahakkümü” anlamına gelerek genel bir hal almıştır (Marshall, 1999: 47; Çekiç, 2021: 31).

Ataerkil ya da diğer ismiyle patriyarkal sisteme sahip sosyal yapılarda, erkek ile kadın arasındaki eşitsizlik boyutu daha fazladır. Bu anlamda patriyarkal, maddi bir temele dayanan, erkeklerin kadınlara karşı baskıcı bir tutum gösterdikleri bir hiyerarşik düzeni ve eril bireyler arasındaki dayanışmanın olduğu toplumsal ilişkileri tanımlamaktadır. Ataerkil düzen içerisinde, kadınların ev ve ücretli çalışma alanlarında üretkenlikleri gözetim altına alınmakta ve karar verme sürecinde kadınların herhangi bir yaptırım uygulama konusunda söz hakkı bulunmamaktadır. Ayrıca ataerkil yapının hâkim olduğu toplumlardaki sosyal ilişkiler değerlendirildiğinde, erkek bireylere üstünlük tanınmakta ve bu durum erkeği daha güçlü yapmaktadır (Özçatal 2011: 25; Ataklı Yavuz, 2016: 78).

Çekiç (2021: 31) erkek tahakkümünün sosyal düzende hissedilmesinin ve bunun bireylerin yaşamına yön vermesinin, ataerkilliğin mevcudiyetinin bir göstergesi olduğunu ayrıca hiyerarşinin en üst noktasında yer alan erkek gücünün, toplumsal alanda görünürlüğünün yüksek değerde olmasının ataerkil yapının bir sonucu olduğunu ifade etmiştir.

ii. Okul ve arkadaş grupları

Eğitim sayesinde sosyal yaşamdaki değer yargıları, toplumun fikirleri ve davranış şekilleri gelecek nesillere aktarılır ve böylece toplumun sahip olduğu sosyokültürel yapının devamlılığı sağlanmış olur (Özcan 2012: 13). Eğitim-öğretim yuvası okullar ise, toplumsal cinsiyet kalıplarının ilk öğrenildiği yer olan aileden sonra gelen en önemli yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların birbirleriyle olan duygu/düşünce etkileşimi okullar aracılığıyla daha da güçlenmektedir. Toplumda eğitime karşı var olan bakış açıları değerlendirildiğinde, kız ve erkek çocukların sosyalleşmesinde farklı davranış tiplerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin, sosyalleşme konusunda erkek çocuklarına yönelik teşvik edici bir yaklaşım söz konusu iken kız çocuklarının genellikle arka planda tutulması ve ailesel sorumluluklar yüklendiği bilinmektedir (Kuzgun & Sevim, 2004; Atalay & Dinç, 2020: 608).

Özcan'a (2012: 13) göre erkek ve kız çocuklarının davranış biçimleri, kılık kıyafet tercihleri, toplumsal yaşamda kendilerinden beklenenler ve hangi mesleklerin kendilerine daha uygun olduğu gibi toplumsal cinsiyet rolleri öncelikle aile ortamında öğrenilmekte sonrasında ise okullar yoluyla sağlamlaştırılmakta ve devamlı hale gelmektedir. Ayrıca aynı yaştaki çocukların sokak ve okul ortamında aynı cinsiyetteki arkadaşlarına "kadınsı" ve "erkeksi" cinsiyet rollerini öğretme durumları vardır. Ergenlik çağına gelen bireyin arkadaşları tarafından onay alıp almaması gösterilen cinsel davranış ve tutumlar açısından önemli bir güce sahiptir. Yaşıt çocuklar kendi cinsiyetlerine uygun davranışta bulunanları onaylayarak veya tam tersi davranışta bulunanları onaylamayarak toplumsal cinsiyet rollerine etki etmektedir (Arslan, 2000: 33; Özcan, 2012: 14).

iii. Ders kitapları ve kitle iletişim araçları

Toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesinde, çocukların eğitimine yönelik hazırlanan ders kitapları ve basılı yayınların önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının, toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenip

değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Cumhuriyetin kabul edilmesinden sonra kitapların daha eşitlikçi bir zeminde olduğu, 1950’li yıllardan sonra ise kadının aktif olamayan ve ev işleriyle ilgilenen bireyler olarak ele alındığı görülmüştür. Bu kapsamda ders kitapları ve diğer eğitici materyallerin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2007 yılında “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu” kurulmuştur. Yakın bir tarihe kadar da birçok çocuk kitabında, erkek çocuklar aktif ve sorun çözme kapasiteleri yüksek şekilde tasvir edilirken, kız çocuklarının ise daha pasif rollerde oldukları görülmüştür. Örneğin; öykü kitaplarında kadın karakterler riskli durumlarda korku, endişe, kaygı gibi duygular yaşayan bu tür durumlardan kaçma refleksi gösteren ve yardıma ihtiyacı olan bireyler olarak anlatılmaktadır (Özcan, 2012: 14).

Toplumsal cinsiyete duyarlı olmayan kitaplarda, kadınların temizlik, bulaşık, ütü gibi ev işleriyle uğraşan, eşi ve çocuklarıyla ilgilenen bireyler olarak tanımlandığı, erkeklerin ise daha çok karar verme yetkisi bulunan ve yaşamın her safhasında aktif rolde olan taraf oldukları ifade edilmektedir. Bu durum kadınların annelik ve eş olma rolleriyle sınırlandırılmalarına neden olurken, erkeklerin ise hem sosyal hem de kamusal alanda aktifleşmeye yönlendirilmektedirler (Esen & Bağlı, 2002; Atalay & Dinç, 2020: 609).

Karanfil’e (2019: 284) göre kitle iletişim araçları “*İmgeyi somutlaştırma becerisi ile düşünceyi dilediği şekilde biçimlendirip, halka sunma yetkisini elinde tutarken; felsefeyi sokaktaki insana ulaştırmanın önemini, bizatihi kendisi derecelendirir ve zaman zaman tekeline alır.*” Kitle iletişim araçları, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesinde son derece önemli bir etkiye sahiptir. Kitle iletişim araçlarıyla genellikle ataerkilliği besleyici yayınlar yapılmakta ve kadınlar çoğu zamanlar cinsel birer obje olarak gösterilmektedir (Çınar, 2013; Atalay & Dinç, 2020: 609).

Geniş etki alanına sahip olan ve gündelik hayatın vazgeçilemeyen bir parçası haline gelen kitle iletişim araçları, toplumsal cinsiyet rollerinin inşa edilmesi ve sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Hedef kitleyi en çok etkisi altına alma gücüne sahip olan televizyon, aynı anda hem görsel hem de işitsel duylulara hitap etmesi sebebiyle olabildiğince etkili bir reklam alanı yaratmaktadır (Zeybekoğlu-Dündar, 2012: 121). Televizyonların, erkeğin ve kadının cinsiyet rolleri kapsamında nasıl davranması gerektiğiyle ilgili net mesajlar verdiğini, kadını cinsel bir obje olarak

tanıttığını ve kadının “kadınsı” yönlerini ön planda tuttuğunu belirten Özcan (2012: 15), aynı zamanda televizyonda yayınlanan dizi ve filmlerde genellikle erkek karakterlerin, kadın karakterlere göre daha dominant, rekabeti seven, agresif ve özgürlüğü temsil ettiğini ve bu alanda yapılan çalışmaların, televizyonun toplumsal cinsiyet rollerini ve geleneksel kalıp yargıları yansıtan özellikte olduğunu ifade etmiştir.

Roman, hikâye, film ve dizilerde beğenilen kadınların hangileri olduğu, hangi kadınların kazanç elde ettiği hangilerinin ise kaybettiği ve beğenilmediği hususunda bilinçaltımızı daima yön verilmektedir. Ayrıca kitle iletişim araçları aracılığıyla yansıtılan kadın ve erkek modellerinin çoğu kez gündelik hayattaki gerçeklikten uzak olduğu görülmektedir (Browne, 2005: 92; Zeybekoğlu-Dündar, 2012: 125).

iv. Oyun ve oyuncaklar

Çocukluk sürecinde oyunun vazgeçilmez oluşu, oyunun kurulması ve oyun oynama aracı olan oyuncakların da önemli olmasını sağlamaktadır. Oyuncaklar, oyun oynamadaki temel araçlardır ve çocukların gelişimlerini desteklemede önemli bir yere sahiptir. Çocukların doğumundan itibaren büyüme süreçlerinde kendilerine eşlik eden oyuncaklar, yapıları sebebiyle her çocuğun düşlerini süsleyen, kendi yarattıkları dünyanın tamamlanmasına katkı sunan ve çocuğun aklında kurguladıklarını somutlaştırmaya yarayan yardımcı araçlardır. Bir diğer ifadeyle oyuncaklar, çocukların serbestçe zaman geçirdikleri ve oyuncaklarıyla yeni ufuklara yelken açtığı ucu bucağı olmayan bir hürriyet sahasının en önemli kaynağıdır. Bu yönüyle oyun ile oyuncak arasındaki ayrılmaz bağ oyuncakların yalnızca bir oyun aracı olmanın ötesinde bir yerde olduğunu göstermektedir (Göktaş, 2020: 31).

Oyun, çocukların büyüme sürecinin her evresinde var olan bir olgu olarak karşımıza çıkarken oyuncaklar ise oyunların temel aracı olarak çocukların çeşitli türlerine sahip olmak istedikleri objelerdir. Oyun ve oyuncakların, çocuklar için bir hayat uğraşı olmasının yanında gizli birer öğrenim aracı olarak kullanılma rolü de bulunmaktadır. Ebeveynler tarafından oyuncak seçimleri yapılırken birçok faktör etkili olmaktadır. Özellikle günümüzde çocuğun cinsiyeti oyuncak seçiminde öncelikli bir hal almıştır. Oyunağın, rengi, şekli veya karakteri de dâhil olmak üzere kız ve erkek çocuğuna göre oyuncaklarda farklılıklar mevcuttur (Göktaş, 2020: 31).

Anne-babalar oyuncak seçimi yaparken oyuncakların, cinsiyete uygun olmasına dikkat etmektedir. Bu durumun yaşanmasında toplumsal algının etkisi büyüktür. Toplum, cinsiyetle ilişkili olmayan zamanlarda bile çocuğun cinsiyetine göre oyuncakları "erkeksi" veya "kadınsı" olarak sınıflandırmaktadır. Örneğin kız çocukların ilgisini genellikle bebekler, çanta/topuklu ayakkabı gibi giysiler, ev araç ve gereçlerinin minyatür halleri çekerken, erkek çocukların ise silah, araba, traktör gibi oyuncaklara yönelimi söz konusudur (Özcan, 2012: 15).

Ebeveynler aldıkları oyuncaklarla, yönlendirdikleri etkinliklerle ya da çocuğun cinsiyetine uygun/uygun olmayan davranışlara gösterdikleri tepkilere göre çocuklarının cinsiyet rollerinin sınırlarını çizmektedirler. Erkek çocuklar özelinde değerlendirildiğinde özellikle babaların, annelere oranla rol atama konusunda daha kaygılı oldukları ve erkek çocuklarının "Erkeksi" olmayan oyuncakları tercih ettiklerinde olumsuz bir reaksiyon göstermektedirler (Bhasin, 2003: 1-5; Özcan, 2012: 13).

2. Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Toplumsal cinsiyet olgusunun insanda nasıl meydana geldiği ve toplumsal cinsiyet temelli oluşan rollerin ne şekilde geliştiğine ilişkin birçok kuram bulunmaktadır. Bu kuramlar cinsiyet farklılıklarının sebeplerini açıklamaya çalışmakta olup söz konusu kuramların bazıları şu şekildedir; psikanalizin kurucusu olarak bilinen Sigmund Freud'un öne sürdüğü "*psikanalitik kuram*", çevremizdeki insanların tutum ve davranışlarını öğrenerek cinsiyet farklılıklarının oluşumunu ifade eden "*sosyal öğrenme kuramı*", bu kuramın tam tersi bir anlayışla bireyin cinsiyet kimliğinin oluşmasında çevresindeki insanların değil bireyin kendi fikir ve arzularının etkili olduğunu savunan "*bilişsel gelişim kuramı*", toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında kültürün önemli bir etken olduğunu öne süren "*toplumsal cinsiyet şema kuramı*" ve davranışların bireylerin içerisinde yaşadıkları toplum ve sosyal roller çerçevesinde geliştiğini savunan "*sosyal rol kuramı*"dır (Dökmen, 2014; Özkanca, 2018: 14). Söz konusu kuramlara ilişkin detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

a. Psikoanalitik kuram

Sigmund Freud'a göre bireylerin kişilik gelişimleri, küçüklük çağlarında yaşadıkları olaylar çerçevesinde belirlenmektedir. Gelişim dönemlerini beş başlık altında inceleyen Sigmund Freud, özellikle 0-6 yaş aralığındaki üç dönemin kişilik

oluşumunda daha belirleyici olduğunu savunmuştur. Freud'a göre psikoseksüel gelişim evreleri şu şekildedir;

- Oral dönem: 0-1 yaş
- Anal dönem: 1-3 yaş
- Fallik dönem: 3-6 yaş
- Latens dönemi: 6-11 yaş,
- Genital dönem: 11 yaş ve sonrası (Dal, 2009; Özdemir vd., 2012: 571).

Freud, söz konusu gelişim dönemlerinde çocuğun ihtiyaç duyduklarının tam olarak yerine getirilmediğinde ve karışıklıklar çözüme kavuşturulmadığında kişilik gelişiminde birtakım hasarlar meydana gelebileceğini savunmuş olup çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasında bir aşırılık söz konusu olduğunda da kişilik gelişiminin olumsuz yönde etkilenebileceğini öne sürmüştür (Kitiş-Çınar, 2013: 16).

Psikanalitik kuramda, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini edinmesinde üç dönemin etkili olduğu ileri sürülmüş ve bu dönemler şu şekilde sıralanmıştır;

- Çocuğun, cinsiyet farklarının bilincinde olmadığı dönem,
- Çocuğun, cinsiyet farklarını algılamaya başladığı dönem,
- Ödipal dönemdir (Dökmen, 2014; Özkanca, 2018: 15).

Hem içselleştirme hem de özdeşleşme gibi bilinçdışı süreçlere vurgu yapan psikanalitik kuramda, erkeklerin erkeksi kadınların ise kadınsı davranışlarla toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranması ile çocuğun küçükken kendi cinsiyetinden olan ebeveyniyle özdeşim kurma süreci arasında bir bağlantı söz konusudur. Sigmund Freud'a göre çocuk kendisiyle aynı cinsiyete sahip ebeveyniyle özdeşim kurmakta ve ebeveynine ait özellikleri almaktadır. Böylece, erkekler nasıl bir "erkek" olması gerektiğini öğrenirken, kızlar ise nasıl bir "kadın" olması gerektiğini öğrenmektedir. Başka bir ifadeyle psikanalitik kuram, bireylerin psikolojik ve toplumsal yönden uyumlu bir şekilde yaşamasının kendi cinsiyetine göre bir "cinsel kimlik" edinmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (Çıtak, 2008; Vargel-Pehlivan, 2017: 507).

b. Sosyal öğrenme kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, toplumsal cinsiyet rollerini "kadınsı" ve "erkeksi" diye ele alan kuramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Albert Bandura'nın öne sürdüğü sosyal öğrenme kuramında, erkek veya kadınların cinsiyetlerine has

davranışları edinmede öğrenme süreçlerinin önemine vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bireyin toplumsal cinsiyet rollerini algılayışı ve bu doğrultudaki tutum ve davranışları hem aile yaşantısı hem de gündelik hayattaki çoğu alanda etkileşim halinde olduğu sosyal sistemleri içeren sosyal etki alanının bir eseridir (Bussey & Bandura, 1999; Erzeybek, 2015: 18). Sosyal öğrenme kuramıyla ilgili olarak Keskin ve Uluslan (2016: 57) cinsiyet rollerinin net olarak açıklandığı ve sıkı bir şekilde uygulandığı toplumsal yapılarda, bir cinsiyetteki bütün modellerin davranışlarında tutarlılık seviyesinin yoğun olduğunu, bu tutarlı modeller nedeniyle de uygun davranışların güçlendiğini ve geleneksel cinsiyet rollerinin nesilden nesile aktararak sürdürüldüğünü belirtmiştir.

Sosyal öğrenme kuramında "araçsal (edimsel) koşullanma" ile "model alma ve taklit" olmak üzere iki tür öğrenme şekli bahsedilmektedir. Edimsel koşullanma yöntemiyle öğrenme şekli, çocuğun kendi cinsiyetine yönelik sergilediği davranışlar sonucunda ödüllendirilmesi ve bunu öğrenen çocuğun bu davranışını tekrar etmesini ya da kendi cinsiyetine uygun olmayan davranışlarının cezalandırılmasından ötürü çocuğun bu davranışları tekrarlamamasını ifade etmektedir. Başka bir deyişle edimsel koşullanma yoluyla bir davranışı öğrenen çocuğun bu davranışı sürdürebilmesinde ceza ve ödül sisteminin önemine vurgu yapılmaktadır (Yogev, 2006; Özkanca, 2018: 16). Bir örnek ile açıklanacak olursa, onarım işi yapan babasına destek olmak isteyen bir kız çocuğuna bu isteğinin kendi cinsiyetine uygun bir davranış olmadığı söylendiğinde, kız çocuğunun ilerleyen zamanlarda bu konuda babasına yardım etme isteği kaybolacaktır. Fakat aynı kız çocuğunun annesine ev işlerinde destek olması sonucunda övgü alması bu davranışı gelecekte de istekli bir şekilde yapmayı sürmesini sağlayacaktır (Keskin & Uluslan, 2016: 57).

Çocuğun çevresindeki anne, baba, ağabey/abla, dayı, hala gibi kişileri kendisine rol model alması ve sırası geldiğinde de bu figürlerin davranış şekillerini taklit etmesi ise model alma ve taklit ile öğrenmeyi ifade etmektedir. Bu yöntemle çocuklar gözlem yoluyla çevresindeki rol model seçtiği kişilerden kadınsı ve erkeksi davranış özelliklerini öğrenmekte olup bu figürlerin davranış biçimlerini içselleştiren çocuk giderek rol model aldığı kişilerin davrandığı gibi davranmaya başlamaktadır (Yogev, 2006; Özkanca, 2018: 16).

c. Bilişsel gelişim kuramı

Bilişsel gelişim kuramı, Jean Piaget'in küçük yaş grubundaki çocukların düşünce şekillerinin, kendilerinden yaşça daha büyük olan çocukların düşünce şekillerinden nitelik yönünden farklı olduğu ve çocukların bilişsel açıdan gelişim süreçlerinin hiyerarşik bir düzen içerisinde gerçekleştiği fikrine istinaden ortaya çıkmıştır. Bu nedenle diğer tüm öğrenmeler de olduğu gibi toplumsal cinsiyet rollerinin algılanışı da zamanla farklı bilişsel basamaklarda gerçekleşmekte ve basamağın özelliğine göre değişip dönüşmektedir (Kohlberg, 1968; Erzeybek, 2015: 19).

Lawrence Kohlberg, çocukların cinsiyet gelişiminin üç dönemde tamamladığını söylemiş ve bu dönemleri şu şekilde sıralamıştır;

- Cinsiyeti Etiketleme: 2 ila 3,5 yaş aralığını kapsayan birinci dönemde, çocuk erkek veya kız olduğunu fark etmeye başlar ve erkek mi yoksa kız mı olduğunu söyleyebilecek durumdadır. Bu yaş aralığındaki çocuklara "Büyüdüğünde anne mi olacaksın baba mı?" diye sorulduğunda ise kafaları karışabilir ve net bir yanıt vermede zorlanabilirler.
- Cinsiyetin Kararlılığı: 3,5 ila 4,5 yaş aralığını kapsayan ikinci dönemde, cinsiyetin sürekli olduğunu anlamaya başlayan çocuk büyüdüğünde de aynı cinsiyette olacağını bilir fakat bu dönemde fiziksel görünüş özelliklerinden etkilenmektedir. Örneğin, erkek çocuklar elbise giydiğinde ya da saç uzamaya başladığında cinsiyetinin değişip değişmediğini kavramada kararsızlık yaşayabilirler.
- Cinsiyetin Değişmezliği Dönemi: 4,5 ila 7 yaş aralığını kapsayan üçüncü dönemde, çocuk kendi cinsiyetini, bu cinsiyetin değişmeyeceğini bilmekte ve cinsiyetine uygun seçimler yapmaya başlamaktadır.

Lawrence Kohlberg'e göre çocuk, bireylerin cinsiyetlerine göre sınıflandırıldıklarını, sadece bir gruba ait olabileceğini ve ait olduğu grubu değiştiremeyeceğinin farkına varır. Çocuğun kendini sınıflandırmaya başlaması, aynı grup içerisinde olduğunu hissettiği cinsiyet davranışlarına yönelmesine ve bu cinsiyete uygun rol modeller seçmesine sebep olmaktadır. Çocuk bu davranışlarla olumlu ilişkiler geliştirmeye başlamış ve kendi dünyasında bu davranışlar ödüllendirici bir hale gelmiştir (Lippa, 2005; Gillibrand & O'Donnell, 2011; Korkmaz, 2020: 23-24).

d. Toplumsal cinsiyet şema kuramı

Sandra Bem tarafından öne sürülen toplumsal cinsiyet şema kuramı hem sosyal öğrenme hem de bilişsel eğitim kuramının savunduğu temel fikirleri ortak bir paydada buluşturmaktadır. Bu kuram “*Özellikle cinsiyetleri ayırıştırmanın çocuğun kendilik bilgisi de dâhil tüm bilgiyi kültürün kadınlık ve erkeklik tanımlarına göre kodlamaya ve organize etmeye hazır oluşundan kaynaklandığını kabul eder.*” (Anar, 2011; Vargel-Pehlivan, 2017: 506).

Kadın ve erkek ayrımının yaşandığı toplumsal yapı içerisinde büyüyen çocuklar, cinsiyet rollerini erkeksi ve kadınsı olarak gruplandırmaktadır. Örneğin “hassas” ve “bülbul” kavramlarını “kadınsı” grubuna yerleştiren çocuk “atılğan” ve “kartal” kavramlarını ise “erkeksi” gruba dâhil etmektedir (Bem, 1983; Erzeybek, 2015: 21). Bu konuyla ilgili olarak Sandra Bem toplumsal cinsiyet şema kuramında, bireylerin kadınsı ve erkeksi davranış özelliklerini dört kategoride incelemiştir. Bu özellikler şu şekildedir;

- Kadınsı: Kadınsı özellikleri, erkeksi özelliklerine oranla daha fazla olan kişileri ifade etmede kullanılan bir tanımlamadır.
- Erkeksi: Erkeksi özellikleri, kadınsı özelliklerine oranla daha fazla olan kişileri ifade etmede kullanılan bir tanımlamadır.
- Androjen: Hem erkeksi hem de kadınsı özellikleri olan kişileri ifade etmede kullanılan bir tanımlamadır. Bu iki özelliğin eşit olması anlamına da gelmektedir.
- Farklılaşmamış Cinsiyet Tiplemesi: Erkeksi ve kadınsı özelliklerin hiçbirini taşımayan kişileri ifade etmede kullanılan bir tanımlamadır (Damarlı, 2006; Özkanca, 2018: 19).

Bu bağlamda değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyet şemalarını öğrenme sürecinde olan çocuklar, erkek ve kadın cinsiyeti arasındaki farkı gözlemleyerek, kendi sahip olduğu cinsiyet özelliklerini öğrenmekte ve Sandra Bem’in ayırdığı dört cinsiyet arasından kendisine en uygun olan cinsiyeti tanımlayabilmektedir. Cinsiyet ayrımının yapıldığı bu evrede, çocuğun kendilik kavramı meydana gelir ve cinsiyet şemasını içselleştiren çocuk dünyayı bu şekilde algılamaya başlar (Dökmen, 2014; Özkanca, 2018: 20).

e. Sosyal rol kuramı

Alice Eagly tarafından ileri sürülen sosyal rol kuramı, davranış şekillerinin biyolojik kuramların tersine bireylerin içerisinde yaşadıkları kültürel yapı ya da toplum tarafından bireylere sunulan rollerle oluştuğunu savunmaktadır. Sosyal rol kuramında, erkekler ve kadınların toplumsal sistem içerisinde farklı pozisyonlarda olduğu ve bu hiyerarşik düzende erkek bireylerin kadınlara oranla daha üst statülü rollere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu sosyal rollerdeki farklılıklar kadın ve erkek arasında da farkların oluşmasına sebebiyet vermektedir (Sayın, 2007; Akgül-Gül & İl, 2017: 524).

Sosyal rol kuramında biyolojik özelliklerin göz ardı edilmesi gibi bir durum söz konusu değildir ancak cinsiyet rollerinin oluşmasında toplumsal yapının etkisinin daha büyük olduğu görüşü hâkimdir. Kuramda, toplumsal iş bölümünde biyolojik cinsiyetin önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmekte olup bu iş bölümünün de psikolojik açıdan cinsiyet ayrımlarına neden olduğu öne sürülmektedir. Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerden cinsiyet bağlamında beklenen öğrenilmiş tepkileri ifade eder. Örneğin, bebeğin bakımında sorumluluğu annenin üstlenmesi öğrenilmiş bir davranıştır. Süt verme dışında çocuğun bakımında gerekli diğer tüm gereksinimleri baba figürünün de karşılayabilecek yeterliği bulunmaktadır. Ancak, toplumda var olan kalıplaşmış yargılar ve geleneksel yapı erkeklerin, çocukların bakımında mesuliyeti kendi üstlerine almamalarını sağlamaktadır (Dökmen, 2014; Özkanca, 2018:20).

3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliğine değinmeden önce eşitlik kavramını açıklamak gerekmektedir. Toplum içerisinde yaşayan tüm bireylerin, sosyal açıdan işlevselliklerinin en üst seviyeye ulaşmasına olanak sağlayacak haklara sahip olması eşitlik olarak adlandırılırken, toplumdaki dezavantajlı durumda olan cinsiyetlerin toplumsal hizmet ve kaynaklardan faydalanma hakları ise toplumsal cinsiyet eşitliğini ifade eder (Baydur-Uçan, 2016: 140; Akkaş, 2019: 108).

İnsan hakları bağlamında önemli bir yere sahip olan toplumsal cinsiyet eşitliği, erkeklerin ve kadınların özel ve kamusal hayatın tüm alanlarında eşit ve yekin bir şekilde katılımlarının sağlanması anlamına gelmekte olup bu durum kadın ve erkeğin cins olarak ayrınlığını değil, iki cinsin insan hakları ve insanlık onuru açısından eşit

olmasını ileri sürmektedir (Flowers, 2010; Koyuncu-Şahin vd., 2018: 736). Bir başka ifadeyle eşitlik kavramı, kadın ve erkeğin aynı olacağı anlamını taşımamaktadır burada kastedilen, erkek ve kadının, hak, sorumluluk ve fırsatlara erişimlerinin biyolojik cinsiyetlerine göre değişmemesi gerektiğidir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca kadını ilgilendiren bir konu olmayıp aynı derecede erkeği de ilgilendirmesi gereken bir durumdur. Bu bağlamda kadın erkek arasındaki eşitlik hem insan hakları hem de sürdürülebilir insan odaklı gelişmenin ön şartı ve işareti olarak görülmektedir (Ringrose, 2007; Kurtuluş, 2019: 13).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kadın ya da erkek diye herhangi bir ayırım yapmadan her bireyin aynı hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini, bu eşitliğin dünya genelinde kabul edilen bir kavram olduğunu ve cinsiyet temeline dayanan ayrımlara karşı ortaya çıkan bir yaklaşım olduğunu ifade eden Cumur'a göre (2021: 30) *“Çoğunlukla kadınlara karşı oluşan cinsiyet temelli ayırım, kadının hemen hemen her alanda geri planda kalmasına ve ikinci sınıf muamele görmesine neden olmaktadır. Toplumun bir dayatması olarak gelişen ayırım genellikle doğuştan olmayıp zamanla ortaya çıkmıştır.”*

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam olarak anlaşılabilmesi “toplumsal cinsiyet eşitsizliği” kavramının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği birçok farklı faktörden etkilenen ve günümüzde özellikle kadınları olumsuz yönde etkileyen bir sorun haline almıştır.

4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, tarihsel olarak insanoğlunun varlığı kadar eski dönemlere dayanmaktadır. Yerleşik ilkel yaşama geçişle birlikte kadının annelik rolü kamusal alandan, sosyal alana kaymış ve böylece yaşanan eşitsizliğin temeli oluşmuştur. Sonrasında ise ilk, orta ve yeniçağda görülen derebeylik rejimi, bireylerin sınıflandırılmaya başlanması, tek tanrı inancı ve skolâstik düşüncelerin ortaya çıkması, felsefik ve kapitalist yaklaşımların artmasıyla var olan toplumsal eşitsizlik sorunu katlanarak büyümüştür (Atalay, 2019: 21).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, daha doğum gerçekleşmeden bireyin cinsiyetinin belli olmasıyla birlikte başlamakta ve bu eşitsizlik hali ev, iş, okul gibi tüm sosyal alanlarda etkisini sürdürmektedir (Yazıcı & Değer-Şahbaz, 2020: 132) Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, hizmet alımı, fırsatların kullanımı ve kaynak ayrımı konularında

bireyin sırf cinsiyetinden ötürü ayrımcılığa maruz kalması olarak da tanımlanmaktadır. Söz konusu bu eşitsizlik, birçok toplumsal alanda görülmekte olup en açık şekilde gelir ve servet dağılımında kendini göstermektedir (Pınar vd., 2008: 48; Ataklı Yavuz, 2016: 79).

Toplumsal cinsiyet rollerinin gelişmesinin temelinde ataerkil yapı ve aile gelmektedir. Aile içerisindeki yönetimde önemli ölçüde söz sahibi olan ve neslin devamlılığını sağlayan erkeğin, kadınların sorumluluk ve görevlerine giderek bir sınır çizmeye başlaması toplumsal cinsiyet eşitsizliğini doğurmuştur (Bingöl, 2014; Başarer-Berber, 2021: 1217). Başarer Berber (2021: 1217) söz konusu eşitsizliğin oluşmasına yalnızca aile ve ataerkil yapının sebep olmadığını çeşitli başka etmenlerin de eşitsizliği geliştirdiğini ifade etmiş olup toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olan diğer etmenleri ise; sosyoekonomik yoksulluk, örf, adet ve geleneklere bağlılık, kız çocuklarına karşı ayrımcı tutum, erken yaşta çocuk evlilikleri, cezai ve şiddet fiillerinin varlığı, annelerin kız çocuklarına yönelik davranışları, anne-babaların eğitim seviyeleri ve meslekleri, aile üyelerinin görev dağılımının yönetimi ve kız çocuklarının okutulmasının faydalı olmadığına ilişkin düşünceler, şeklinde sıralamıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden söz ederken en ana belirleyicilerin eğitim, gelir seviyesi, bireyin mesleği veya yaptığı iş olduğu görülmüştür. Bu eşitsizlik sonucunda kadınlar erkeklere göre eğitime erişmede, meslek sahibi olmada ve ekonomik gelir elde etmede daha fazla problem yaşamakta olup kadınların gündelik hayatlarını ve biyopsikososyal açıdan sağlıklarının da ciddi oranda etkilenmektedir (Dinç, 2013; Atalay, 2019: 21). Bir başka deyişle toplumsal cinsiyet eşitsizliği, biyolojik yapının sınırlarından çok siyasi, kültürel ve ekonomik temellere dayanmakta ve politikadan, eğitime, iktisattan, aile yaşantısına kadar toplumsal yaşamın her alanında karşılaşılan bir sorun haline almıştır (Durgun & Gök, 2017; Savaşkan, 2019: 3).

Toplumun tüm alanlarında, cinsiyet eşitsizliğinin yansımalarını görmek mümkündür. Özellikle eğitim, sağlık, istihdam ve siyasette varlığını daha çok hissettiren toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bu alanlardaki durumları aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

a. Eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sağlık, istihdam ve karar verme mekanizmalarına katılma gibi hayatın her alanında önemli oranda varlığını hissettirmektedir. Bu eşitsizlik sadece kadınları değil, ülkenin kalkınması ve demokratik yapısının gelişmesinde de önünde önemli bir bariyer oluşturmaktadır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden en çok etkilenen alanlardan biri de eğitimidir. Bireyler eğitim yoluyla haklarını bilmekte ve eğitime erişimi olan bireylerin toplumun gelişmesinde önemli bir rol oynadıkları yadsınamaz bir gerçektir (Özaydınlık, 2014; Selim & Ok, 2022: 188).

Özaydınlık’a (2014: 95) göre bireylerin toplumda aktif rol alabilmesi ve uyumlu bir şekilde yaşayabilmesi için var olan haklarından haberdar olması ve haklarını kullanabilmesinin arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu haklardan biri olan eğitim hakkı, diğer hakların bilinmesi ve kullanılmasında önemli bir role sahiptir. Eğitim hakkını, toplumdaki diğer bireylerle eşit ve etkin kullanabilen birey, aynı zamanda toplumun da gelişmesine katkı sunmaktadır. Fakat bireyler eğitime erişim konusunda toplumda birtakım engel ve sorunla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu engellerin başında cinsiyetçi davranış kalıpları ve/veya toplumsal cinsiyet eşitsizliği gelmektedir.

Eğitimin öncelikle temel bir insan hakkı olduğunu ifade eden Yaşar (2018: 56) eğitim sistemlerinin cinsiyetçi kalıplarla mücadelede ve toplumdaki tüm üyelere eşit fırsat tanınmasında önemli bir yere sahip olduğunu, eğitimin bireylerin davranışlarının ve tutumlarının değişmesinde etkili bir araç olduğunu fakat toplumsal yapı içerisinde fırsat eşitliğinden söz edilebilmesi için ise, toplumda var olan şartların, erişim sürecinin üstünde bir etkisinin olması gerektiğini belirtmiştir.

Kadınların eğitime erişiminin sınırlı olması, istihdama katılımı ve daha az gelir elde etmesinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenleri arasında gösterilmektedir. Kapitalizmin olduğu toplumlarda hem ekonomik hem de kültürel sebeplerden ötürü her vatandaş eşit şartlarda eğitime erişememektedir. Bu eşitsizlik hali, kadınları erkeklere oranla daha olumsuz etkilemekte olup Dünyadaki eğitilmiş olmayan insanların 1.3 milyarının (%70) kadın olduğu saptanmıştır. Türkiye’de eğitim sistemindeki yeni düzenlemeler sonucunda kadın-erkek okullaşma oranları farkın azalıyor olduğunu gösterse de erkeklerin kadınlara göre avantajlı durumu sürmektedir.

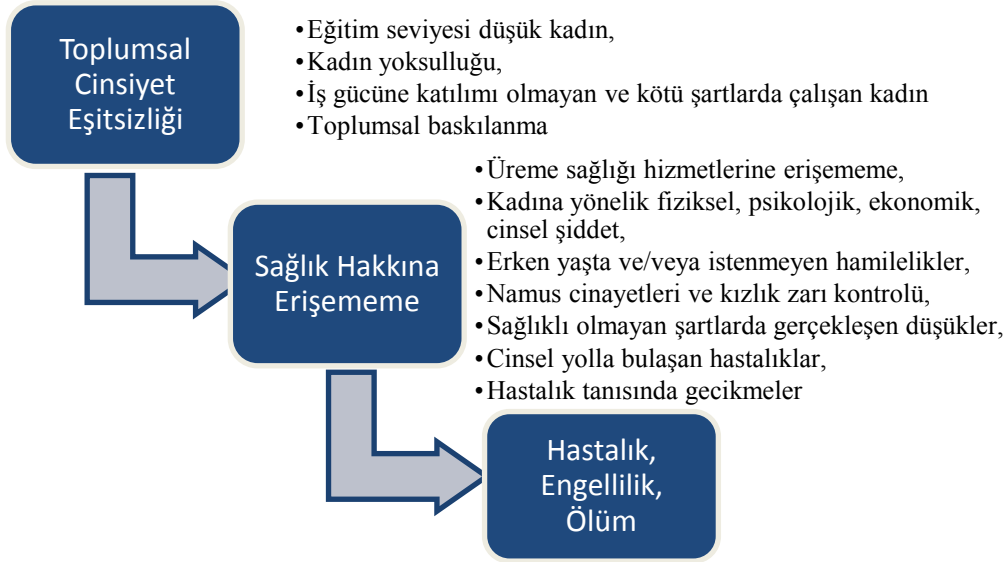
Ayrıca ailede çocuk sayısının artmasıyla birlikte üniversite öğrenimine devam edecek olan kişinin genellikle aile tarafından erkek çocuklardan yana seçilebilmektedir (Coşkun & Özdilek, 2012: 33).

Toplumsal cinsiyet rollerinde eğitimin önemli bir yere sahip olduğu bilinmekte olup eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte kadınlar sosyal yaşama katılmakta ve böylece kendilerini geliştirebilmektedir. Eğitim seviyesi yükselen kadınlar aile içerisinde kendi çocuklarının eğitilmesinde de başarılı olmakta ve çocuklarının bilinçlerinde toplumdaki yanlış cinsiyetçi kalıp ve yargıların oluşmasını engellemektedir. Çocuklara karşı cinsiyetçi olmayan bir davranış şekli benimseyen kadın, eğitimle birlikte ataerkil sistemden giderek uzaklaşmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar; hoşgörü, saygı ve güveni de içerisinde bulunduran eşitlikçi bir yaklaşıma sahip ebeveynlerin, çocuklarının da cinsiyet eşitliğine duyarlı bir yapıda yetiştirildiklerini göstermektedir. Bu toplumsal cinsiyet eşitsizlik algısının gelişmesinde de eğitimin etkili bir rol oynadığı açıkça ortadadır (Kantoğlu, 2017; Tunca, 2021: 17).

b. Sağlık alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Bireyin fiziksel, bilişsel ve ruhsal açıdan herhangi bir eksiklik ya da sorun yaşamamasının yanında sosyal çevresiyle de olumlu ilişkiler geliştirmesi, bireyin sağlıklı olduğunu gösterir. Söz konusu sağlıklı olma durumunun korunması ve sürdürülebilir olması ile bireylerin sağlık hizmetlerine erişebilirliği arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişimde bireyin yaşı, statüsü, cinsiyeti veya diğer başka özelliklere bakılmadan en etkin ve kısa zamanda gereksinim duyduğu hizmete ulaşması önemlidir. Nitekim bir toplumun gelişmişlik seviyesini, o toplumda bireylere sunulan sağlık hizmetlerinin niteliği ve verimliliği belirlemektedir. Hizmetlerin kaliteli oluşu kadar bireylerin bu hizmetlere kolaylıkla ulaşabilmesi de büyük oranda önem arz etmekte olup söz konusu sağlık hizmetlerine toplumda yaşayan tüm bireylerin eşit ve etkin bir şekilde ulaşabilme olanağı bulunmamaktadır (Karaduman, 2021: 169). Bu açıdan değerlendirildiğinde dünya nüfusunun yüzde ellisini oluşturan kadınlar, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle ikinci sınıf insan olarak sayılmakta ve düşük statüleri onların sağlanan sağlık hizmetlerine erişmelerini ve bu hizmetlere zamanında ulaşmalarını etkilemektedir (Özvarış, 2007; Demirgöz-Bal, 2014: 17).

Şimşek (2011: 122) bu konuyla ilgili olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadının eğitim yaşamını, iş gücüne katılımını ve ekonomik geliri üzerinde olumsuz bir etki bıraktığını ve toplum baskısı sebebiyle kadının fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan sağlığına ilişkin çeşitli sorunlar yaşamasına sebebiyet verdiğini ifade etmiş olup Şekil 1’de bu sorunlara detaylı olarak değinmiştir.

Şekil 1 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkileri

Kaynak: Şimşek, 2011.

Başar’a göre (2017: 132) toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının eğitime erişimini, istihdamını, sosyoekonomik gelir seviyesini olumsuz yönde etkilemekte ve toplumsal bir tahakküm kurarak özellikle kadının sağlığında birçok problem yaşamasına sebebiyet vermektedir. Sağlık, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en açık şekilde görüldüğü alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın sağlığı ele alındığında ise toplumsal cinsiyet ayrımcılığının etkilerinin, özellikle üreme hizmetlerine erişim konusunda yaşandığı görülmektedir. Dünya çapında kadına yönelik şiddet sonucunda kadınlar doğurgan olmaları sebebiyle yaşamlarını yitirebilmekte ya da engelli kalabilmektedir. Aile ve toplum tarafından yapılan çeşitli baskılar sonucunda kadınların, sağlık hizmetlerine erişimde tek başlarına karar veremediği, herhangi bir sağlık merkezine gidemedikleri ve sağlık hakkını kullanma konusunda birçok engelle karşı karşıya kaldığı bilinmektedir.

Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sebep olduğu olgulardan biri olarak karşımıza çıkmakta olup kadına yönelik şiddet eylemlerinin temelinde toplumsal yapıdan kaynaklı erkek ve kadın arasındaki dengesiz bir güç ilişkisi yatmaktadır (Bükecik & Özkan, 2018: 33). Bu konuyla ilgili olarak Kurtuluş (2019: 2) da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların üstünde korku ve kaygıya sebep olduğunu bu durumun oluşmasında da gücün erkek tekelinde bulunması ve kadınların cinsiyet rolleriyle ilgili beklentilerinden kaynaklandığını belirtmiştir.

İnsan hakları bağlamında kadınların en dezavantajlı olduğu en ekstrem ve en somut örneklerinin anne ölümlerinde yaşandığını belirten Demirgöz-Bal (2014: 16) *“Kadının en sağlıklı olması gereken yaş döneminde, fizyolojik bir olay nedeniyle meydana gelen anne ölümleri de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonuçlarından biridir.”* ifadelerini kullanmıştır.

c. İş gücü alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar kadınlar, çalışma yaşamının aktif bir üyesi sayılmaktadır fakat toplumsal yapı içerisindeki gelenekçi düşünce sistemi kadınların evleri dışında iş gücüne katılımlarına engellemektedir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliği kapsamında kadınlar iş yaşamına dahil olmaya başlamıştır (Ereş, 2006: 47; Pekel, 2019: 34). Kadınların doğuştan sahip olduğu haklara erişememesi ve toplum içinde özgürce hareket edememesinin önündeki en büyük engelin toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğunu belirten Turgut (2019: 318) herhangi bir işte çalışmanın hem kadın hem de erkek için bir insan hakkı ve sosyoekonomik bir doyum kaynağı olduğunu, kadınların iş gücüne katılımının halen daha bir tabu olarak karşımıza çıktığına dikkat çekmiştir.

Özaydınlık (2014: 94) bu konuya ilişkin olarak cinsiyet temelli iş dağılımının erkekler ile kadınları farklılaştırdığını, toplumda var olan kaynaklara erişmelerini etkileyerek eşitsizlik yarattığını öne sürmüş olup bu durumun cinsiyet ayrımcılığı ve baskılanmalarla kuvvetlendiğini ve eşitsizliğin yalnızca kadınların değil ekonomi, siyasal ve kültürel birçok alanda toplumun gelişiminin önünde önemli bir mesele halini aldığını ifade etmiştir.

Kadınların iş yaşamına dahil olmasına olanak sağlayan gelişmeler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sorun olarak görülmesinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü kadının iş yaşamına katılmak istemesi, toplum tarafından çizilen sınırların dışına

çıkması demektir ve bu durum kadının çalışma piyasasında “ek işgücü” olarak algılanmasına, ayrımcı tutum ve uygulamalara maruz kalması anlamına gelmektedir (Parlaktuna, 2010: 122; Erikli, 2020: 47).

Geleneksel yapıdaki toplumlarda kadınların genellikle temizlik, mutfak, giyim gibi gündelik ev işlerinde çalıştırıldığı, erkeklerin ise daha teknik, mekanik, elektrik gibi bilgi beceri gerektiren işlere yönelindikleri bilinmektedir. Ülkemizde ise bu durumun en bariz örneği hemşirelik, öğretmenlik gibi mesleklerin kadın, polis, mühendislik gibi teknik isteyen işlerin ise erkek mesleği olarak görülmesidir. İstihdam alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaşandığı diğer bir alan ise ücret meselesidir. Ücret ayrımcılığı, eşit işte kadın ve erkeklere sırf cinsiyetlerinden ötürü eşit ücret ödenmemesi anlamına gelmektedir (Erikli, 2020 :47).

Yukarıda bahsi geçen sebeplerden ötürü iş yaşamına dahil olmayan ya da dahil olsa bile çeşitli engellerle karşılaşan kadınlar, yoksulluk olgusuyla da baş etmek zorunda bırakılmaktadır. Kadın yoksulluğunun yaşanmasında, kadınların sahip olduğu hak ve fırsatlara erişememesi, erkeğe bağımlı bir yaşam sürdürmesi sonucunda toplumun gerisinde kalması ve sosyal statülerinin az olması gibi sebepler söz konusudur. Mevcut durumda ise kadınların ekonomik sorunlar dışında toplumsal eşitsizliğe uğramaları nedeniyle erkeklere nazaran yoksulluğu daha yoğun yaşadıkları saptanmıştır (Yıldırım & Özdemir, 2017; Savaşkan, 2019: 4).

d. Siyasi katılım alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Siyaset, toplumsal cinsiyet rol ve kalıplarının belirgin olarak görüldüğü bir diğer alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle “erkek işi” olarak adlandırılan siyasi yaşama katılım da kadın temsiliyeti hem diğer dünya ülkelerinde hem de Türkiye’de oldukça düşük seviyededir. Türkiye’de yerel seçimlerde 1930 yılında, genel seçimlerde ise 1943 yılında kadınlara seçme seçilme hakkı tanınmış olup yasal olarak kadınların önünde bir engelleme bulunmamasına rağmen siyasi yaşamda kadın görünürlüğü azdır. Ekonomi, eğitim ve sosyal açıdan daha güçlü bir konumda olan erkeklerin, siyasi alanda daha aktif olması bu durumun doğal bir sonucudur (Kara & Gürhan, 2013: 79). Kabaoğlu’na (2017: 2) göre 20. yüzyılla birlikte gelenekçi hayat tarzından, çağdaş hayat tarzına geçilmesiyle birlikte kadına seçme ve seçilme hakkı tanınması ve kadınların siyasete katılımının desteklenmesi gibi olumlu gelişmeler

yaşanmıştır. Fakat söz konusu bu gelişmeler sonucunda bile kadınların iş yaşamına dahil olması ve siyasi görünürlükleri istenilen seviyede değildir.

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili literatür incelendiğinde bu alanda var olan sorun ve ihtiyaçların psikoloji, sosyoloji, tıp, hukuk, siyaset gibi birçok disiplin tarafından ele alındığı görülmüştür. Toplumdaki dezavantajlı bireylerin sosyal refahını gözetken ve insan hakları temeline dayanan bir meslek olan sosyal hizmet ile toplumsal cinsiyet olgusunun arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde aşağıda detaylı bir şekilde toplumsal cinsiyet kavramının sosyal hizmet ile ilişkisine yer verilmiştir.

B. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet mesleğini anlayabilmek için öncelikle sosyal bir varlık olan insandan söz etmek gerekmektedir. Sosyal olması nedeniyle diğer tüm canlı türlerden ayrılan ve yaşamını sürdürebilmek amacıyla belli bir fiziksel ortama ihtiyacı olan insanlar, aynı zamanda psikolojik, bilişsel ve sosyal açıdan da gelişebilmek için diğer canlılardan daha özel bir yaşam alanına gereksinim duyarlar. Bireyler söz konusu bu yaşam alanlarına sahip olmadığında ise birçok sorunla karşı karşıya kalmakta ve sorunların çözüme kavuşmasında kendi baş etme mekanizmalarını devreye sokarak, yaşama uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Fakat kimi durumlarda bireylerin kendi baş etme yöntemlerinin var olan sorunların çözümünde etkili ve yeterli olmaması, sosyal hizmet mesleğini yakından ilgilendirmektedir (Yıldırım vd., 2019: 310).

Tarihsel açıdan bakıldığında gönüllülük faaliyetleri ile başlayan sosyal hizmet anlayışı, mesleki kimliğini 19. yüzyılın sonlarına doğru elde etmiştir. Küresel olarak mesleki bir oluşum geçiren sosyal hizmet disiplini, sonrasında bir bilim olma yolunda ilerlemiş ve sosyal bilimler içerisindeki mevcut yerini almıştır. İlk zamanlarda uygulamaya dayalı bir meslek olarak algılanan sosyal hizmet, günümüzde kendi alanında kanıta dayalı bilgi ve yöntemler üretmesiyle birlikte dünyadaki birçok ülkede bilimsel temelleri olan bir disiplin olarak görülmektedir (Çay, 2020: 1).

Sosyal hizmet mesleğinin yerel ve evrensel birçok tanımı bulunmaktadır. Evrensel açıdan ele alındığında IFSW (International Federation of Social Workers/Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu) ve IASSW (International Association of Schools of Social Work/Sosyal Hizmet Okulları

Uluslararası Birliği) tarafından sosyal hizmet “*Sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütinleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir.*” şeklinde tanımlanmıştır (IFSW-IASSW, 2014).

Sosyal hizmet toplum ve toplumu oluşturan gruplar ve bireyler için vazgeçilmez bir meslek ve disiplindir. Bu sebeple de sosyal hizmeti daha iyi kavrayabilmek açasından sosyal hizmetlerin açıklanması da önemlidir. Sosyal hizmetler; kişi, grup ve ailelerin kendi kontrolleri dışında oluşan sosyal yoksunluklarının giderilmesini, ihtiyaçlarının karşılanmasına ve hayat standartlarının yükseltilmesini amaçlayan sistemli hizmetlerin tümüdür. Sosyal hizmet ise insanların problem çözme ve baş etme mekanizmasının geliştirilmesini, danışanları hizmetler ile bağlantısını sağlayan, sistemlerin etkin ve insancıl işlev görmesini sağlamayı amaçlayan bir meslektir (Duyan, 2003: 2). Kendine özgü bilgi, beceri ve değer temeli bulunan sosyal hizmet mesleği, bu temeller işığında insanların gelişim kapasitelerini arttırarak var olan sorun ve ihtiyaçlarını gidermeyi amaçlamaktadır (Çoban-Kaynak, 2017: 253).

Sosyal adalet ve insan hakları temelli bir meslek olan sosyal hizmet uygulayıcıları “sosyal hizmet uzmanı/sosyal çalışmacı” unvanını kullanmaktadır. Diğer insan yararına çalışan meslek elemanları ile sosyal hizmet uzmanları arasındaki en önemli fark, sosyal hizmetin hem bireyi hem de bireyin çevresindeki diğer sistemlerle olan ilişkisine aynı anda odaklanmasıdır (Duyan, 2003: 4-10; Berkün, 2010:101). Bu konuyla ilgili olarak sosyal hizmetin meslek olma sürecindeki en büyük hedefi; birey, grup, toplum ve toplulukların biyopsikososyal açından mümkün olan maksimum refah düzeyine erişmelerini sağlamak amacıyla gerekli olan destek mekanizmalarını aramaktır. Söz konusu bu hedefin gerçekteşmesi için de sosyal hizmet uygulamaları, hukuk, tıp, öğretmenlik, din, hemşirelik gibi disiplinlerin uygulama ve yöntemlerinden ayrılmaktadır. Bu ayrımın en önemli sebebi sosyal hizmet müdahalelerini gerçekteştirirken, birey, aile, grup ve toplumların yaşamlarını etkileyen psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik öğelerin tümüne aynı anda odaklanmaktadır (Friedlander, 1961:8; Özdemir, 2000: 101).

Toplumdaki dezavantajlı konumda olan bireylere yönelik yapılan önyargı, baskıcı ve ayrımcı davranışların giderilmesinde sosyal hizmet disiplini ve sosyal hizmet uygulayıcısı olan sosyal hizmet uzmanları önemli bir yere sahiptir. Toplumsal cinsiyet eşitliliğinin sağlanmasında belli alanlarda olumlu birtakım düzenlemeler

yapılsa da mevcut durumda hala daha büyük sorunların varlığı devam etmektedir. Ayrıca söz konusu bu sorunlar yeni sosyal sorunların yaşanmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu sebeple toplumsal cinsiyet ayrımcılığının doğurduğu sorunların çözümünde sosyal hizmet uzmanları birincil meslek grupları arasında görülmektedir (Kalaycı, 2019:1090). Bu konuyla ilgili Şaşman Kaylı da (2016: 141) insan haklarını gözeten, insan onurunu koruyan, daha eşit ve adil bir toplumsal sistemle mücadele noktasında sosyal hizmetin cinsiyet ayrımcılığının temas ettiği mikro, mezo ve makro alanda yapacağı uygulamaların önemli olduğunu ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yarattığı sosyal sorunlarla baş etmede sosyal hizmet uzmanlarının birtakım rol ve sorumluluklar bulunmaktadır. Birey, aile grup, toplum ve topluluklarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, üstlendiği her rol için bilgi, beceri ve değer odaklı olması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı üstleneceği rolü, vakanın öyküsüne ve şartlara uygun olup olmadığına dikkat ederek seçmektedir (Beki, 2015: 11). Sosyal hizmet uzmanlarının, mesleki eğitimleri gereği farklılıklara saygı duyan, cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sonuçları anlayan ve toplumsal cinsiyete duyarlı müdahalelerde bulunan bir anlayışa sahip olması beklenmektedir. Fakat farklılıklara saygı duymayan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda yeterli bilgi ve bilinç düzeyi bulunmayan sosyal hizmet uzmanları, hizmet verdiği müracaatçı grubunun sosyal işlevselliği ve iyilik haline yönelik olumsuz bir etkide bulunarak onların zarar görmesine sebebiyet verebilmektedir. Sosyal hizmetteki söz konusu bu zarar veren müdahaleler; savunmacı, başarısızlık halini baştan kabullenme, karmaşık, baskıcı ve rutinleşmiş uygulamalar olmak üzere beş gruba ayrılmakta olup baskı içeren müdahaleler kapsamına toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklılıklara saygıyı içermeyen uygulamalar girmektedir. Ayrıca baskıcı bir anlayışa sahip bu uygulamalar, belirli birey, grup, toplum ve topluluklara yönelik kalıplaşmış yargıları benimsemek, bireyin daha önce yaşadığı ayrımcılığı derinleştiren bir dil kullanmak, bireyin fikirlerini ciddiye almamak, bireysel ve mesleki yetkileri kötüye kullanmak gibi öğelerle ayırt edilmektedir (Thompson, 2013: 184; Korkmaz & Özbesler, 2022: 868).

Sosyal adaletin sağlanmasını amaçlayan ve bu yönüyle diğer insani yardım hareketlerinden ayrılan sosyal hizmet ile toplumsal cinsiyet olgusunun ortaya çıkmasının özel-kamusal alan ayrımına dayandığı başka bir ifadeyle sanayileşme sürecine denk düştüğü görülmüştür. Bu ayrım sonucunda sosyal hizmette meydana gelen müdahale alanları sosyal sorunlar olarak adlandırılırken, feminizmde ise bu

ayırım sonucunda kadınların toplumda ikinci sınıf insan muamelesi görmesine sebep olan toplumsal cinsiyet kavramı doğmuştur (Civan-İnce, 2019: 33).

Literatür incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığıyla mücadele, birçok disiplinin üzerinde çalışmakta olduğu bir konudur. Hak kayıplarının yaşandığı, bireylerin sosyal işlevselliklerini sekteye uğratan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bu yönüyle sosyal adalet ve insan hakları temeline dayanan sosyal hizmet mesleğini de yakından ilgilendiren bir sosyal sorundur. Cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle toplumda dezavantajlı duruma düşen ve ötekileştirilen bireylerin topluma kazandırılması ve iyilik hallerini yükseltmeyi amaçlayan sosyal hizmet uzmanları, farklılıklara saygı duyma ilkesi kapsamında feminist sosyal hizmet müdahaleleri ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirerek sorunun çözümüne katkı sunmaktadır.

1. Feminist Sosyal Hizmet

Feminist düşünce ile sosyal hizmet ilişkisine değinmeden önce feminizm kavramından bahsetmekte yarar vardır. Bu konuyla ilgili literatür incelendiğinde feminizmin tam olarak tanımlanmasının güç ve farklı boyutları olan bir kavram olduğu görülmüştür (Zastrow, 2016: 622). Doğancı ve Tuncay'a (2020: 1328) göre feminizm, kadının toplumun her alanında erkeklerle eşit hak ve özgürlüğe sahip olması gerekliliğine vurgu yapan, kadının toplumdaki varlığını sağlamlaştırma noktasında çaba sarf eden multidisipliner bir kavramdır ve toplumda ne kadar kadın varsa, o kadar çok feminizm tanımı mevcuttur bu sebeple de tek bir feminizm tanımlaması yapmak oldukça zordur.

Feminizm, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik durumunu eşitlemek amacıyla ortaya konmuş bir düşüncedir. Kadının insan olmasından kaynaklı değerli olması ve belirli haklardan faydalanması bu düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Özünde feminizm, kadının statüsüne vurgu yapmaktadır. Feminist kuramda, kadınların yaşamlarının temsiliyetinin yanlış olduğu veya hiç olmadığı ifade edilmektedir. Kadının geri kalmışlığını vurgulayıp buradan hareket eden feminist kuram zaman içerisinde değişip evrilmiştir (Genç vd., 2019:239).

Sosyal hizmet mesleğinin feminizm ile ilişkisi 1970'li yıllara tekabül etmektedir. Kadın sosyal hizmet uzmanlarının değerlerinin farkına varması sonucunda feminist sosyal hizmet kuram ve uygulamaları başlamıştır. İlk olarak cinsiyet eşitliğinin

sağlanmasına yönelik girişimler gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanları, ikinci dalgada ise toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çalışmalarda bulunmuştur. Sosyal hizmet mesleğinin müracaatçı grubunun büyük bir kısmını kadınların oluşturması, feminist kuramları ve feminist sosyal hizmetin önemini ortaya çıkarmıştır (Eskiçorapçı, 2022: 6). Zastrow'da (2016: 618) bu konuyla ilgili olarak uygulamada sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı grubunun çoğunlukla kadınlardan oluştuğunu ve devletin sağladığı sosyal desteklerden faydalananların yaklaşık olarak dörtte üçünün kadın olduğunu ifade etmiş olup kadınların hala çocuk bakmadan sorumlu olarak görülmesi çocuklara yönelik sağlanan sosyal hizmetlerden de en çok kadınların yararlanmasına sebebiyet verdiğini belirtmiştir.

Feminist sosyal hizmet kuramcıları sosyal hizmetin diğer teori ve uygulamalarını cinsiyetçi olarak eleştirmiştir ve ataerkillik, kamusal/özel alan ayrımı ve toplumsal cinsiyet gibi kavramları kullanmıştır. Kadınların deneyimlerini başlangıç noktası olarak kabul eden feminist sosyal hizmet uygulaması ataerkilliğe meydan okumuştur. Kadınların sorunlara ilişkin farkındalıklarının yükseltilmesi ve güçlendirilmesini odağına alması açısından diğer geleneksel sosyal hizmet uygulamalarına bir alternatif olarak ele alınabilir (Buz, 2009: 53). Diğer teori ve uygulamaları cinsiyet körü olarak eleştiren feministler kadın müracaatçılara yönelik sunulan hizmet ve modellerin toplumsal cinsiyet rolleri ile uyuşmasına ve örtüşmesine karşı çıkmışlardır. Feminist sosyal hizmet hareket planı üzerine odaklanmış bir yaklaşımdır. Bu plan toplumsal cinsiyet, eşitsizlik toplumsal politik sistem üzerine odaklanmıştır. Feminist sosyal hizmet kadınların toplumda maruz kaldıkları olumsuzlukları azaltma çabası içerisindedir (Genç vd., 2019: 241).

Kadınların karşılaştıkları sorunların kökenine inip yapısal nedenleri bulup dikkat çekerler ve bu sorunlara ve nedenlere kadınların meydan okumasını sağlamaya çalışırlar (Buz, 2009:54). Örneğin kadına yönelik şiddet vakalarında kadın sığınma evlerinde kalma süresinin sınırlı tutulması, aile birliğinin vurgulanması ve koruma altında kalmanın zorlukları ve kısıtlılıkları uygulamadaki eksiklikleri ve körlüğü göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rol ve görevleri gereği aile kurumu içerisinde kalması uygun görülen kadının şiddet ortamında olsa dahi ailesinin bulunduğu mekânı terk etmemesi terk ettiği takdirde zor bir yaşamın sunulması da örneklendirilebilir. Toplumsal cinsiyeti temel referans noktası olarak ele alan feminist sosyal hizmette kadınların iyilik hali öncelikli olarak ele alınmış ve kadının sadece bir başka erkek

veya insan üzerinden statü verilerek eş ya da anne olarak görülmesini engellemiştir (Buz, 2009: 56).

Kadını ailenin ve toplumun gerekli bir parçası olarak gören zihniyetten uzaklaşarak tek başına da bir birey olarak ele almış ve üzerindeki baskıları dikkate almıştır. Feminist sosyal hizmet uygulamasını biçimlendiren bazı ilkeler vardır, bu ilkeler; Kadınların farklılıklarının tanınması, güçlerinin değerli kılınması, farklı grupların ayrıcalıklarının ortadan kaldırılması, yaşamlarının tamamında karar vermede aktif olmalarının göz önünde bulundurulması, kendi ihtiyaçlarına ve sorunlarına buldukları çözümleri ifade edebilecekleri bir alanın sunulması, mikro, mezo ve makro boyutta “kişisel olan politiktir” ilkesinin uygulanması, bireysel problemlerin sosyal nedenlerinin de olduğunun teşhis edilmesi ve bulunulacak müdahalelerde bu iki boyutun gözetilerek müdahalede bulunulması gibi ilkelerdir (Buz, 2009: 58).

Bu ilkeleri gözeterek müdahalede bulunan sosyal hizmet çalışanı olan meslek elemanı var olan soruna daha kalıcı ve gerçekçi çözümler getirebilecektir. Çünkü cinsiyet körü uygulamalar maalesef mikro düzeyde kalıp sorunun kökenine inememekte ve kalıcı çözümler getirememektedirler. Kadınların farklılıklarının tanınması ve güçlerinin değerli kılınması güçlendirilmeleri ve sosyal hayata katılımlarının sağlanması açısından önemlidir. Ayrıca kadınların kendi yaşamlarında var olan sorunlara kendi ihtiyaçları doğrultusunda getirdikleri çözüm önerilerini dile getirebilmeleri de sürekli onların adına konuşan cinsiyetçi toplumdaki erkeklere ve erkekleşmiş siyasete karşı durmaları ve kendi gerçekliklerini dile getirebilmeleri açısından çok değerlidir. Diğer yandan “kol kırılır yen içinde kalır” gibi atasözleri ile de kişisel olanın gizlenip dokunulmaz alan olarak görülmesine ve kadınların özel alandaki sorunlarına tepkisiz kalınmasına yönelik toplumsal baskı ve düşünceye karşı kişisel olanın politik olduğu ve tartışmaya açık olması gerektiği düşüncesi de kadınların karşı karşıya kaldıkları sorunları dile getirmeleri, karşı çıkmaları açısından önemli bir ilkedir.

Kadın çalışmaları alanında feminist sosyal hizmet ilkelerinin meslek elemanları tarafından benimsenmesi ve uygulamaya konulması daha gerçekçi olacak ve daha sağlıklı sonuçlar verecektir. Feminist sosyal hizmet uygulamasının temel araçlarından biri kadınların yapısal faktörün etkisini kavramalarına yardımcı olup bilinç arttırması ve böylelikle kadınların kaynaklarına dikkat çekmek ve bu kaynakların farkına varmalarını sağlamaktır (Buz, 2009: 60).

Kadınlar birçok kaynağa sahiptir fakat toplumsal yapı ve baskılar bu kaynakları görmelerini engeller ve bu kaynaklara ulaşamayacağı toplum tarafından daha küçük yaşlarda kadına öğretilmeye çalışılır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve toplum baskısı ile beraber tek bir gerçekliğin olduğu onun da güçsüzlük ve çaresizlik olduğu düşüncesi ile büyütülen çoğu kadına feminist sosyal hizmet uygulaması bu temel araçları ile var olan baskı ve inançlarla savaşıyor. Feminist sosyal hizmetin temel vurgularından biri de ataerkil sisteme karşı çıkarak bireyleri güçlendirmektir dolayısıyla toplum da bireylerin güçlenmesi ile beraber güçlenecektir. Uygulama sırasında toplumsal ve kültürel faktörleri de göz önünde bulundurmalıdır ve bunlara karşı dikkatli olmalıdır (Kara, 2018: 1153).

Feminist sosyal hizmetin güçlü yönleri ve sınırlılıkları da vardır. Güçlü yönleri; güçlendirme temelli bir uygulama olması sebebi ile kadınların bireysel ve toplumsal düzeyde güçlü yönlerini açığa çıkarmak ve bu yönlerin farkına varmalarını sağlamak, kaynak ve fırsatlara eşit şekilde ulaşılmasının sağlanması ve bu anlamda sosyal değişimi gerçekleştirmek ile beraber toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kaldırılması ve farklı alanlardaki eşitsizliklerin azaltılmasıdır. Bununla birlikte feminist sosyal hizmet uygulaması kadınları homojen bir grup olarak ele almamış, aralarındaki ırk, dil, din, cinsel yönelim, sınıf farklılığı ve yaş gibi farklılıkları da önemli bulmuştur. Sınırlılıklarına baktığımızda ise; Sosyal hizmet uzmanları bu noktada farklı yaklaşımlar olduğunu bilmeli ve kendi uygulama alanı için bir teori ve yaklaşım benimsemelidir. Bir diğer sınırlılık ise feminist sosyal hizmet uygulamasının, uygulama yaptığı ve yapacağı kurum ve kuruluşların ataerkil bir yapı içerisinde olduğu ve bu kurum ve kuruluşlarda feminist sosyal hizmet uygulamasının zor olabileceğidir (Kara, 2018: 1154). Sorunlarla çalışırken var olan ataerkil toplum düzeninin baskısı ve zorluklarının yanı sıra kaynakları kullanmada ve yetki kullanma düzeyinde destek görmesi gereken kurum ve kuruluşların yetkiyi aldıkları ataerkil devlet düzeni ile birlikte sınırlılıkları oluşturması feminist sosyal hizmet uygulamasının makro boyutlarda diğer çalışmaları da beraberinde yürütülmesi gerektiğini düşündürmektedir.

2. Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulaması

Zastrow (2016: 590) ayrımcılığı “*İnsanların ırk, cinsiyet, din ve etnisite gibi tanımlanabilir özelliklerine dayandırılarak önyargıya maruz kalması ve olumsuz muamele görmesidir.*” şeklinde ifade etmiştir. Şahin Taşğın’a (2021: 294) göre ise ayrımcılık “*Hayatın her alanında ve her düzeyde yaşanabilen, kimi zaman yaşayan ve yaşatanın farkında olduğu, kimi zaman da her iki tarafın da farkında olmadığı, türlü şekillerde yaşanabilmektedir.*” Bir başka deyişle ayrımcılık, toplumda dezavantajlı konumda olan (yaşlı, engelli, azınlık gruplar ya da kadınlar vs.) bireylere yönelik önyargı içeren, adil ve eşit olmayan bir şekilde davranmak olarak tanımlanmaktadır (Thompson, 2001: 33; Cankurtaran & Beydilli, 2016: 147).

Sosyal hizmet mesleği ayrımcılık ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir meslektir. Bütün toplumlarda bireylerin sahip oldukları özellikler sebebi ile ayrımcılığa maruz kaldıkları tarihsel bir toplumsal gerçeklik olarak görülebilir. Bu ayrımcı uygulamaları bir hak ihlali olarak görmek mümkündür. Bu durum, insan hakları ve sosyal adaleti bir görev olarak tanımlayan sosyal hizmet mesleği için de önem taşımaktadır. Toplumda güçsüz grupların ayrımcılığa maruz kalma olasılığı daha yüksektir bu nedenle sosyal hizmet uzmanları da çalıştıkları grupların maruz kaldıkları ayrımcılığa karşı mücadele etmektedirler (Cankurtaran & Beydilli, 2016: 146).

Ayrımcılık karşıtı uygulamalar ise; birey, grup, toplum veya toplulukların, biyolojik, sosyal, etnik, kültürel açıdan farklı olmalarından ötürü sözle ifade edilen ya da edilmeyen biçimde her türlü olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalmaları sonucu meydana gelen bir uygulama şeklini ifade etmektedir. Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamaları, farklılıklarından ötürü ayrımcılık mağduru bireylerin sorun ve ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla 1970’lerin sonu 1980’li yılların başında ortaya çıkan bir uygulama alanıdır (Cocker & Hafford-Letchfield, 2014: 1; Tek, 2018: 48).

Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamaları ile ilgili literatüre bakıldığında özellikle, cinsiyete dayalı ayrımcılık, cinsel yönelim ayrımcılığı, ırk ve etnik köken ayrımcılığı, yaşlı ve engellilere yönelik ayrımcılık konularına sıklıkla yer verildiğini görülmüştür. Bireylerin kendi yaşam dengesinde biricik olduğunu ve bu şekilde değerlendirilmesi gerekliliğine dikkat çeken sosyal hizmet mesleği, bu nedenle bireylerin doğumla birlikte var olan özelliklerine, tercihlerine ve yönelimlerine karşı

yapılan her türlü ayrımcı tutum ve davranışları reddeden bir anlayışa sahiptir (Bayliss, 2000:46; Tek, 2018: 50).

3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadına Şiddet

Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) göre şiddet “*Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması*” şeklinde tanımlanmaktadır. Kadına yönelik şiddetin tanımı ise ilk olarak 1993 yılında Birleşmiş Milletler tarafından “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Bildirge”de yapılmıştır. Söz konusu bildirgede kadına yönelik şiddet özel ya da kamusal alan ayrımı olmadan “*Tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel ve psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi*” olarak ifade edilmiştir (Karal & Aydemir, 2012:21; Tekindal vd., 2018: 47).

Kadına yönelik uygulanan her türlü şiddet eylemi genellikle erkek hâkimiyetinin sağlanması için yasal bir araç görevi görmüştür. Anderson, 17. 18. ve 19. yüzyılda Batı ülkelerinde kanunlar gereği erkeklerin kadınlara şiddet uygulama hakkına sahip olduklarını ve bu duruma toplumsal yapı içerisinde herhangi bir itirazda bulunulmadığını söylemiştir. Örneğin, Fransız kanunlarına göre 18. yüzyılda kadına yönelik yapılan fiziksel şiddette yaralayıcı bir alet kullanmama ve beden üzerinde herhangi bir iz bırakmama koşuluyla yumruk/tekme atmada bir sakınca görülmemiştir (Englehart, 2014: 65; Mohammadi-Ghanbarlou, 2020: 59).

Akkaş ve Uyanık’a (2016: 37) göre ise kadına yönelik şiddet, anlaşılması zor ve karışık bir yapıya sahiptir. Şiddet eylemi sonucunda, korku ile kadının davranışlarının kontrol altına alma durumu söz konusudur. Tüm şiddet öykülerinde erkek ve kadın arasında kadının aleyhine olan bir güç dengesizliği mevcuttur. Kadına şiddet bu anlamda, kadının fiziksel, ruhsal ve/veya cinsel yönden ıstırap çekmesine ve kötü muameleye maruz kalmasıyla sonuçlanan ya da sonuçlanma ihtimali olan davranışları ifade etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği dünyanın birçok ülkesinde yaşanan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet rollerinde yaşanan bu farklılıklar, hiyerarşik düzen içerisinde kadın ve erkeğin statülerini belirlemekte ve bu durum toplumdaki kadına karşı bakışı da

etkilenmektedir. Kadına yönelik şiddet eylemlerinin temelinde ise toplumsal cinsiyet ayrımcılığı büyük bir rol oynamakta olup toplumsal yapı gereği kadınlar, damgalanan, ezilen, dışlanan, baskıya maruz kalan ve değersizleştirilen bir konumda olmaktadır (Ulusoy, 2014; Gündüz, 2018: 299). Toplumsal cinsiyet bağlamında çok yönlü bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkan kadına şiddetin daha iyi anlaşılabilmesi için kadına şiddet türleri, şiddetin altında yatan nedenler ve şiddetin sonuçlarının neler olduğu konularından bahsetmekte yarar vardır.

a. Kadına yönelik şiddet türleri

Kadına yönelik şiddet, eğitim seviyesi, coğrafi konum ya da ekonomik gelire bakılmadan bütün dünyada ve farklı kültürlerde oldukça yaygın olan bir sorundur. Asırlar boyunca insanlığın uygarlaşması, teknolojinin gelişmesi ve insanlar arası iletişimin güçlenmesiyle şiddet eylemlerinin azalacağı, böylece barışın hâkim olduğu bir dünyada yaşanacağı savaları öne sürülmüştür fakat içinde olduğumuz 21. yüzyılda dahi bu durumun henüz yaşanmadığı bir gerçektir. Aile içi şiddet dendiğinde ilk önce fiziksel şiddet akıllara gelmektedir. Günlük yaşamda bu iki olgunun yanlış bir biçimde birbirlerinin yerine kullanılmasının temel nedeni kadına şiddetin psikolojik, cinsel, ekonomik, sözlü gibi diğer boyutlarının bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Fakat toplumda en az fiziksel şiddet kadar diğer şiddet türleri de sistemli ve yoğun bir şekilde yaşanmaktadır (Çiftçi, 2013: 32). Bu açıdan değerlendirildiğinde kadına yönelik uygulanan şiddet türleri aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır.

i. Fiziksel şiddet

Kadına yönelik fiziksel şiddet, kadına zor kullanarak bir şeyi yaptırma veya bir şeyi yapmasını engelleme amacıyla, kadının kendi istenci dışında yaşanan fiziksel olarak ıstırap veren fiilleri içerir. Kesici veya delici bir alet yardımıyla kadının bedenine zarar verme, kollarını çekerek acıtma, saçlarını çekme, tekme ve/veya tokat atma, üzerine sıcak su dökme, vücudunda sigara söndürme, vs. gibi eylemler fiziksel şiddete örnektir. Genellikle bedene yönelik yapılan ve fiziksel güce dayanan fiziksel şiddet, diğer şiddet türlerine göre en yaygın ve görünürlüğü en fazla olan şiddet şeklidir. Bu şiddet türünün temelinde kadını kontrol etme, acı ve korku yaşamasını sağlama yatmaktadır. Fiziksel şiddette, hafif düzey yaralamalardan ölüme kadar uzanan geniş bir yelpaze söz konusudur (Adak, 2000: 183-184; Akkaş & Uyanık, 2016: 38).

ii. Psikolojik ve sözel şiddet

Psikolojik şiddet türünde, küfür ve hakaret içeren bir dil kullanmak, bağırarak konuşmak, saygısızlık yapmak, yıkıcı ve saldırı boyutunda davranışlarda bulunmak, ölümle tehdit etmek ya da arkadaş çevresiyle görüşmesini yasaklama söz konusudur. Psikolojik şiddetle, kadınların kendisini üzmesi, sosyal katılımlara dâhil olmak istememesi ve acı çekmesi gibi sonuçlar meydana gelmektedir (Rezai, 2017: 42; Mohammadi-Ghanbarlou, 2020: 64). Sözel şiddette ise sözlerin ve davranışların, nizami bir biçimde korkutmak, sindirmek, cezalandırmak ve kontrol etmek aracı olarak kullanıldığı, kötü sözler söyleme, küfür etme, zaafarla dalga geçme gibi hareketleri içermektedir (Köse & Beşer, 2007: 117; Akyüz, 2011: 49).

iii. Ekonomik şiddet

Bir diğer kadına şiddet türü olan ekonomik şiddette, maddi gelirin ve ekonomik kaynakların kadın üstünde yaptırım gücü, tehdit unsuru ve kontrol etme aracı olarak sistematik bir şekilde kullanılması söz konusudur. Örneğin; kadına maddi bir destekte bulunmama ya da sınırlı destekte bulunma, ev ekonomisiyle ilgili gelir/giderler hakkında kadına bilgi vermeme, kadının sahip olduğu mallara ya da gelirine el koyma, kadının bir işte çalışmasına mani olma, kadının istemediği bir işte zorla çalıştırma, eğer kadın bir işte çalışıyorsa işine engel olacak sınırlar koyma, aileyi etkileyecek ekonomik konuları kadını sürece dahil etmeden tek başına karar alma vs. gibi davranışlar ekonomik şiddet içerisinde değerlendirilmektedir (Çiftçi, 2013: 34).

iv. Cinsel şiddet

Cinsel isteğe bağlı bir şiddet türü olan cinsel şiddet, kadının rızası olmadan, ilişki kurmak, tecavüz etmek, sözel ve filli bir şekilde yapılan taciz vakalarını kapsar. Kadın cinselliğinin tabu sayıldığı, namus ve şeref gibi kavramların kadının cinselliği üstünden tanımlayan toplumsal yapılarda cinsel şiddetin görünürlüğü oldukça zordur. Kadını istemediği anda ve biçimde cinsel birlikteliğe mecbur etme, hamilelikle ya da cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanmasına sebep olma, tecavüz etme, cinsel birliktelikte canını yakma, doğum kontrol yöntemlerini kullanmasını engelleme, özel bölgelerine zarar verme, namus ve töre adı altında baskıcı davranma ve öldürme gibi eylemler cinsel şiddetin bir sonucudur (Akkaş & Uyanık, 2016: 39).

v. Sosyal şiddet

Kadının sosyal ilişkilerinin kısıtlayan davranış şekilleri sosyal şiddet kapsamına girmektedir. Örneğin; kadının sosyal yaşantısına sert kural ve sınırlar çizerek kadın üzerinde baskı kurmak, aile ve arkadaşlarıyla iletişim halinde olmasını engelleyerek kadının sosyal ilişkilerini zedelemek ve yalnız kalmasına sebep olmak, diğer insanların yanında kıskançlık yaparak kadının davranışlarını kontrol altına almak, kadını başkaları varken küçümsemek ve evden dışarıya çıkmasına mâni olmak gibi fiiller sosyal şiddetin göstergelerindedir (Köse & Beşer, 2007: 117; Akyüz, 2011: 49). Sosyal şiddet kavramı, ilk kez 2009 yılında Ankara 8. Aile Mahkemesinde alınan bir kararda kayıtlara geçmiş ve böylece bir hukuki terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Mahkemenin aldığı bu karar sonucuna göre eşine sosyal şiddette bulunduğu tespit edilen eşe para cezası verilmiştir. Daha sonraki süreçte sosyal şiddet kavramı medya ve toplumsal hayatta kendisine yer bulmuş ve bu kavram fiziksel ve psikolojik şiddetten ayrı bir kavram halini almıştır (Erükçü & Öz, 2012: 518; Altınparmak, 2015: 25).

vi. Kültürel şiddet

Bütün toplumların kendilerine has birtakım kültürel normları bulunmaktadır sosyolojik açıdan bu normların doğru ya da yanlış olduğunu söylemek etik olmasa da yeryüzünde kadına şiddet olarak değerlendirilen ve nesilden nesile aktarıldığı için alışkanlık halini almış uygulamaların varlığı söz konusudur. Bu kültürel şiddet türüne dünya ve ülkemizden örnek olarak; “*eşin, ailesinin dışında aşiret gibi daha kalabalık akrabalık organizasyonlarının, kadınlar üzerindeki baskısı, kontrolü ve şiddet uygulaması, bunların meşru görülmesi hatta kadınların yaşam hakkının ellerinden alınması (töre cinayetleri), kadının aile baskısı nedeniyle eşinden ayrılamaması vb.*” eylemler gösterilebilir (Gökkaya, 2014: 373; Leblebiciler, 2020: 28).

vii. Siber/dijital şiddet

Sosyal medya uygulamaları, teknoloji ve diğer iletişim araçları küresel olarak bireylerin hayatlarında önemli bir unsur halini almıştır. Bu sebeple yaygın olarak kullanılan sosyal medya uygulamaları siber zorbalığı da beraberinde getirmiştir. Kadının iradesi dışında iletişim kurmaya zorlanması, istemediği halde mesaj ve mail alması, fotoğraflarının izin alınmadan ve tehdit aracı olarak kullanılması, cinsel ve uygun olmayan iletiler gönderilmesi gibi eylemler siber/dijital şiddete örnek teşkil etmektedir (Cebecioğlu & Altınparmak, 2017: 424; Köseoğlu, 2018: 80).

viii. Sembolik şiddet

Pierre Bourdieu tarafından literatüre dâhil edilen sembolik şiddet, somut yansımaları olan fakat fiziksel bir şiddet türü değildir. Bourdieu sembolik şiddeti “görünmez ve kibar bir form” olarak tarif etmiş ve hayatın her alanında bulunmasına rağmen fark edilmesinin zor olduğunu söylemiştir (Taşdemir-Afşar, vd., 2017: 142; Leblebiciler, 2020: 29). Kadının tutum ve davranışlarına sınırlama getirmek, kadını başka insanlarla kıskandırmak, kadının düşüncelerini değiştirmeye çalışmak vb. gibi filler sembolik şiddete örnek olarak gösterilmektedir (Görgün-Baran vd., 2017: 110; Köseoğlu, 2018: 80).

b. Kadına yönelik şiddetin nedenleri

Şiddet türlerinin hepsi incelendiğinde şiddetin altında yatan ana sebebin bir güç gösterisi ve kadını kontrol altında tutma istediği olduğu görülmektedir. Bütün kültürlerde kadınlara dayatılan toplumsal cinsiyet rolleri bulunmaktadır ve bu roller içerisinde “susma”, “söylenileni koşulsuz şartsız yerine getirme ve yapma” “itaat etme”, “karşılık vermeme”, ve “hizmet etme” gibi eylemler kadına atfedildiğinden kadınlar toplumda savunmasız ve kontrol edilmesi gereken bireyler olarak resmedilmektedir. Bu sebeple yüzyıllardır varlığını sürdüren kadına şiddet döngüsü, söz konusu bu cinsiyet rollerinin kuvvetli bir biçimde desteklenmesi ve kadının nasıl davranması gerektiğiyle ilgili doğru olmayan düşüncelerin oluşması sonucunda kadına şiddet olaylarında önemli bir artış meydana gelmektedir (Fraim, 2012: 1; Yalçın, 2014: 24). Ayrıca birçok kültürde, kadın kendi davranışları sebebiyle şiddete uğramayı hak etmiş ve şiddetin ana kaynağının yine kadının kendisi olduğu düşüncesi hâkimdir. Örneğin, istenen davranışların kadın tarafından yerine getirilmemesi, kadının kendisine çizilen cinsiyet rollerini iyi yapmaması, eşinin ve/veya ailesinin koyduğu kurallar dışına çıkması gibi davranışlar kadının şiddet görmesi için yeterli sebep olarak sayılmıştır (Bulunmaz, 2012:221; Yalçın, 2014: 25).

Fiziksel olarak kadın ve erkek cinsiyetleri arasında farkların mevcut olduğu bilinen bir gerçektir fakat bu farklar süreç içerisinde kadın ve erkek arasında sosyal farkların da oluşmasına neden olmuştur. Erkek egemen anlayışa sahip toplumsal yapılarda erkek ve kadınlar arasındaki bu güç dengesizliği ve diğer fiziksel farklar kadınların mağdur olmasını sağlamaktadır (Şenol & Yıldız, 2012:531; Altınparmak, 2015:33). Çiftçi'ye göre (2013: 30-31) ise kadına yönelik şiddetin meydana

gelmesinde etkili biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere üç neden etkilidir. Bu nedenler şu şekildedir;

- **Biyolojik Nedenler:** Kadına yönelik şiddetin yaşanmasında birtakım biyolojik etmenler bulunmaktadır. Şizofreni (gerçekle bağın kopması, sosyal ilişkilerde bozulma, duygusal yanıtların kopması), ve paranoid şizofreni (eşi kıskanma, kendini beğenme) gibi akıl hastalıkları, antisosyal kişilik bozuklukları gibi ruh sağlığı bozuklukları ya da erkeklik hormonlarının etkileri biyolojik nedenlere örnek gösterilebilir.
- **Psikolojik Nedenler:** Kadınların hem fiziksel hem de ekonomik anlamda erkeklere göre dezavantajlı konumda olması görüşüyle, kontrol altında tutulan kadına psikolojik şiddet uygulamak erkekler için zor değildir. Erkek penceresinden değerlendirildiğinde en önemli sorun evliliğin bitmesi yani boşanmadır fakat erkekler büyük bir sorun olarak gördüğü boşanmayı da genellikle şiddet yoluyla kontrol altına alırlar. "Kadın olmak, şiddet görmeyi beraberinde getirir" fikrinin, kadının bilinçdışına empoze edilmesinden ötürü psikolojik şiddet artık kaçınılmaz bir son halini almış olur.
- **Sosyal Nedenler:** Şiddet öğrenilen bir davranıştır ve çocuk dünyaya geldiğinde aileyle tanışır aile ortamında şiddeti görür, öğrenir ve özümser. Çocukluk ve ergenlik zamanlarında aile içerisinde şiddete tanıklık eden birey, gittikçe şiddete karşı eğilim göstermeye başlar ve böylece şiddet gelecek nesillere bu şekilde aktarılmış olur. Hiçbir kadın eşi tarafından şiddete uğramak istemez ve şiddetle ilk kez tanışan kadın için yaşadığı şey "şiddet" olarak algılanmayabilir. Televizyon, internet, gazete gibi kitle iletişim araçları da şiddetin sosyal açıdan artışına zemin hazırlayan unsurlardandır. Özellikle medya şiddetin yaşanmasında büyük bir etkiye sahiptir. Örneğin, televizyondaki dizi, filmlerde kadına şiddet yaygın olarak kullanılmakta bazen de uygulanan bu şiddetin normalleştirilmesi şiddetin sosyal nedenleri arasında değerlendirilmektedir.

c. Kadına yönelik şiddetin sonuçları

Aile içi şiddete uğrayan kadınların şiddet sonucunda çeşitli sorunlarla baş etmek zorunda kaldığını ifade eden Çiftçi (2013: 35-36) söz konusu bu sorunları şu şekilde sıralamıştır;

- Utanma, başarısız ve yetersiz hissetme,
- Suçluluk duygusu yaşama,
- Değersiz, yalnız ve düşük kendilik algısının oluşması,
- Düşük özgüven ve kendinden memnun olmama,
- Şiddeti görmezden gelme veya inkâr etme,
- Kaygı ve konsantre olmada zorluk çekme,
- Yeme ve/veya uyku bozukluğu,
- İntihar etme düşüncesi,
- Madde ve alkol bağımlılığı,
- Fiziksel şiddet sonrası oluşan sorunlar (işitme kaybı, beden yaraları, kemik kırılmaları, morluklar, kronik ağrılar vs.)
- Cinsel işlev bozuklukları,
- Ekonomik sorunlar vs.

Yalnızca kadını etkileyen bir sorun olmadığı bilinen şiddet aynı zamanda şiddete tanıklık eden çocuğu da etkilemekte olup çoğu zaman aile içinde yaşanan şiddetin mağduru çocuk olmaktadır. Suça sürüklenen çocuklar üzerine yapılan çalışmalarda, çocukların suç işleme sebepleri değerlendirildiğinde çocuklara uygulanan şiddetin her türü, kötü davranışlar ve çocuğun ihmali çocukları suç işlemeye yönelttiği kanıtlanmıştır (Acar, vd., 2015: 655; Tanrıkulu, 2022: 25).

Köse ve Beşer'den (2007: 118) aktaran Tanrıkulu'na göre (2022: 27) aile içinde yaşanan şiddet ailenin bütün üyelerini etkilemekte olup kadına yönelik şiddet, sadece şiddet mağduru kadını değil toplumun sahip olduğu değer yargıları da temelden sarsmaktadır. Örneğin, gebeliği sırasında şiddet gören ve sağlık sorunları yaşayan kadının sağlık hizmetlerini kullanma oranı artmakta, bebeğin fiziki ve zihni gelişiminde birtakım bozuklar meydana gelebilmekte bu da toplumsal açıdan ayrıca bir yükü beraberinde getirmektedir.

Kadına şiddetle ilgili tüm sebep ve sonuçlar incelendiğinde şiddete maruz kalan kadınlara yönelik yapılacak sosyal hizmet müdahalelerinde çok yönlü bir yaklaşım önem arz etmektedir. Öncelikle şiddete uğrayan kadının psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden ele alınması ve bu alanlardaki sorun ve ihtiyaçların tespit edildikten sonra bir müdahale planı çizilmesi gerekmektedir. Ayrıca, şiddete maruz kalan kadın ve ailesinde devamlı veya geçici önlemlerin alınması, gerek görülen durumlarda

ebeveynler ve çocuklar arası ilişkilerin düzeltilmesi, uygun bir boşanma için tarafların gelişimsel ihtiyaçlarının giderilebileceği bir sistemin fonksiyonel biçime getirilmesi, sosyal hizmetin mesleki uygulamalarının ana temelini oluşturmaktadır (Özbesler, 2012: 418; Yalçın, 2014: 67). Bu konuyla ilgili olarak sosyal hizmet mesleğinin kadına şiddetle mücadeledeki rolü yadsınamaz bir gerçektir fakat tüm dünyada ve ülkemizde görülen bu sorun, tek bir disiplinin veya kuruluşun savaşıyla çözülecek bir mesele değildir. Şiddet sorunuyla mücadelede; kolluk kuvvetleri, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, iş hizmetleri gibi birçok kamu birimiyle birlikte sivil toplum kuruluşları, medya ve özel sektör gibi farklı oluşumların bütüncül bir yaklaşımı benimseyerek sürekliliği olan ve ayakları yere basacak bir mücadeleye gereksinim vardır (Çiftçi 2013: 40).

C. Erkeklik Çalışmaları

Eşitliği sağlamaya ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik mücadele etmeye çalışan feminist hareketler erkeklere yasak alanlar olarak görülmekte ve erkek düşmanlığı olarak algılanmaktadır. Bell Hooks ve diğer feminist yazarların “feminizm herkes içindir” gibi kitapları ile bu sorunun üzerinde durulmaya çalışılmış ve eşitlik anlamında erkeklerin de katkıları üzerinde durulmuştur.

Kadınlara atanan rol ve görevler her ne kadar reddedilip değiştirilmeye çalışılsa da erkeklerin bu eşitsizlik karşısındaki tutumları ve farkındalıklarının arttırılması bu sorunun çözümünde önemli bir yer tutmaktadır. Erkeklerin kendi üzerindeki baskıları anlamaları atanan görevlerin toplumda ve ailede huzursuzluk yaratıp şiddete dönüştüğünün farkına varmaları ve eşitsizliği zararlarının çift yönlü olarak gördüklerini dile getirip ataerkinin ve hegemonik erkekliğin zayıflatılması ve şiddetin azaltılması hususunda da önemlidir. Bu bağlamda “erkeklik” ve “hegemonik erkeklik” kavramlarının açıklanmasında fayda vardır.

Erkeklik kavramı, biyolojik cinsiyeti erkek olan bireylerin, toplumsal alanda neyi düşüneceği, duyacağı ve davranacağını, sırf erkek olması sebebiyle ondan beklenen rol ve tutumları içeren eylemlerin tümünü ifade eder (Atay, 2004: 14; Akçay, 2016: 8). Erkeklik, uzun seneler sosyal bilimler tarafından literatüre dâhil edilmeyen ve üzerinde araştırılma yapılmayan bir konu olmuştur. Doğal ve normatif bir gerçek olarak kabul edilen erkeklik, bu sebeple toplumsal cinsiyet çalışmalarında kendine yer bulamayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi açıdan ele alındığında

toplumsal cinsiyet çalışmalarında dezavantajlı ve “öteki” konumda olan kadınlar üzerinde daha çok durulmuştur. 1970’li yıllara gelindiğinde ise erkeklik olgusu güç ve cinsiyet ilişkisinin bir parçası sayılmış ve ilk dalga erkeklik çalışmalarında erkek olmanın eksi ve artı yönlerine odaklanılmıştır. Böylece toplumsal düzende erkeklerin üstünlükleri sorgulanmış, erkeklerin karşı karşıya kaldıkları psikolojik, fiziksel ve ilişkiyel güçlükler meydana çıkarılmıştır. 1980’li yıllarla birlikte erkeklik çalışmaları başka bir boyut kazanmış olup erkeklerin kendi cinsi içinde sahip oldukları farklılıklara dikkat çekilmiş, geleneksel erkeklik dili ve bu dile karşı ortaya çıkan farklı bakış açıları yeni araştırmalara zemin hazırlamıştır (Boratav, vd., 2017: 56; Laloğlu, 2018: 395).

Hegemonya bir yandan şiddet ve gücü içermeyen bir temele dayanan ancak kimi zamanlarda şiddeti de içerisinde barındıran sistemler yoluyla oluşan bir egemenlik durumunu ifade etmektedir (Connell, 1987; Aydın & Atalay, 2021: 50). Başka bir ifadeyle hegemonya tam manasıyla sorgulanmamış ve meydan okunmamış bir kültürel egemenlik anlamı taşımamaktadır. *“Hegemonik olan, etkileşimsel bir temelden ortaya çıkarken, alternatiflerin tahakküm altına alınması, alternatiflerle olan ilişkilerde güç dengelerinin sağlanması yoluyla kurulmaktadır.”* Hegemonik erkeklik ise *“Toplumsal cinsiyet düzeninde varlığını kültürel güç, kurumsal güç, iktidar, ideolojik aygıtlar (medya, eğitim, ordu vb.) yoluyla dayatmakta ve en önemlisi erkeklik idealini, ‘öteki’ ile girdiği ilişkiler üzerinden kurmaktadır.”* (Türk, 2015; Aydın & Atalay, 2021: 50).

Toplumda görünürlüğü kadınlar kadar olmasa da erkekler de “hegemonik erkeklik” düşüncesi altında ezilmekte ve baskı görmektedir. Eril olan tahakkümün kabulü ve sürdürülmesine yasallık kazandıran bu düşünce farklı biçimlerdeki erkekliklerden ziyade tek bir erkeklik tanımı yapılmasını ve oluşturulan bu tanımın dışına çıkan erkeklerin erkekliklerini sorunlu olarak görüp sorgulanmasını içerir (Çelik, 2017: 22). Biçilen kalıbın içerisine girmemek isteyen erkekler de toplum baskısından ve psikolojik şiddetten çekinmekte ve cesaret edememektedir. Ayrıca ataerkil sistemin ve hegemonik erkekliğin verdiği zararların yanı sıra sunduğu üstün olma durumu da erkeklerin bazıları için cezbedici durmaktadır.

Ülkemizde de aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet ile ilgili alınan tedbir kararları kadını korumaya, şiddet ortamından uzaklaştırmaya yöneliktir aynı zamanda şiddet uygulayan erkeği de uzak tutmak ve hareket alanını kısıtlamaya yöneliktir. Oysa bu tür tedbir kararları şiddeti uygulayan kişiye yönelik bir çalışma içermediği için

eksik ve yetersiz kalmaktadır. Bu anlamda erkekler ile yapılan çalışmalar değerlidir. Eğer şiddet uygulayan, baskıcı ve zarar veren bir “egemen erkeklik varsa buna karşı direnen karşı-erkeklik de olmalıdır” (Sancar, 2009: 20) ve bu karşı erkekliğin inşası da özellikle kadın ve toplumsal cinsiyet alanında çalışmalar yürüten STK’lar başta olmak üzere diğer kurum ve kuruluşların da zaman zaman dünyada ve ülkemizde oluşturdukları toplumsal cinsiyet atölyeleri ve farkındalık çalışmalarıdır. 1999 yılında Finlanda’da profeminist erkekler grubu kuruldu. Bu grubun amacı feminizmi desteklemek ve erkeklerin farkındalığını arttırmaktı.

Türkiye’de de çeşitli alanlarda kadın mücadelesinin destekçisi olan ve ataerkil sisteme ve cinsiyetçiliğe karşı örgütlenen erkekleri görmek mümkün. Örneğin: 2008 yılında İtalyan sanatçı Pippa Bacca’nın tecavüz edilip öldürülmesini protesto ettikten sonra hem sokağa yönelik hem daha geniş çalışmalar yapmayı hedefleyen bir grup erkek, Türkiye’de Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi’ni (BEDİ) başlatmıştır. Hegamonik erkeklik, heteroseksizm ve eril tahakkümün tartışıldığı gruplardır. Bu gruplardan bir başkası da “Erkekler Erkekliklerini Sorguluyor” isimli bir atölyedir. Bu atölye ile erkeklerin, ataerkilliği ve kendi erkekliklerini feminist ve LGBTİ hareketlerinin tecrübelerinde beslenen bir bakış açısı ile sorgulanmasına katkı sağlayacak bir alan oluşturmayı amaçlayan grup farklı atölye çalışmalarına devam etmektedir (Kepekçi, 2012: 68) Bu tür çalışmalar erkeklerin erkekliği, hegemonyayı, itildikleri şiddeti, hem kadınlar ve kız çocukları üzerinde kurdukları hem de kendi üzerlerinde kurulan baskıyı anlamaları, keşfetmeleri ve bu sistemlerin verdikleri zararları görmeleri açısından önemli ve değerlidir.

Bunların yanı sıra Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 23 ilde temsilciliği bulunan ve 1997 yılından bu yana çeşitli fonlarla projeler yürüten KAMER Vakfı da genelde kadınlarla yaptıkları toplumsal cinsiyet farkındalık çalışmalarını revize ederek küçük çapta erkek grupları ve karma gruplar eşliğinde sürdürmüştür. Erkek gruplarına yönelik özel bir proje ve fon olmasa da zaman zaman temsilciliklerde ve iş birliği yapılan diğer sivil toplum kuruluşlarında bu grup çalışmalarını yürütmüşlerdir.

Erkekler ile kadınlar arasındaki farklılıklar, iletişim, toplumsal cinsiyet rollerinin, şiddetin ve ayrımcılığın konuşulduğu grup çalışmalarında katılımcıların farkındalıkları arttırılmaya çalışılmış ve tartışma şeklinde yürütülen çalışmaların geri bildirimleri de raporlaştırılmıştır. Bir eğitimden farklı olarak yuvarlak masa düzeninde

oturan katılımcılara iki kolaylaştırıcı eşlik edip tartışma konularını belirlemektedir. Gerekli geri bildirimleri alıp grubun yönlendirilmesi ile ilgilenmektedirler. Dört oturumdan oluşan bu çalışmaların oturumlarda konuşulacak belli başlı konuları olsa da katılımcıların istekleri konuşmak istedikleri konulara yönelik talepleri de göz önünde bulundurulmaktadır ve bu konular tartışılmaktadır.

III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

A. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Diyarbakır'da çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet rollerine bakış açıları ve uygulamada karşılarına çıkan müracaatçı sorunlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair izlenimleri ve düşüncelerini belirlemek amacıyla yapılmış nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma yöntemi, bireylerin yaşadıkları olayları nasıl yorumladığı ve yaşadıkları olaylara hangi anlamları yüklediklerini anlamayı ifade etmektedir. Ayrıca nitel yöntemlerle yapılan çalışmalarda genellikle görüşme, gözlemlene, belge ve söylemlerin analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Merriam & Grenier, 2019; Baltacı, 2019: 370). Verilerin toplanma sürecinde nitel araştırma tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan sorular görüşmeci tarafından önceden hazırlanmış olsa da görüşme esnasında katılımcıya bazı esneklikler sağlamaktadır. Görüşme yapan kişi gerekli gördüğünde soruları yeniden düzenleyebilir veya görüşme yaptığı kişi ile konu üzerinde tartışmayı uygun gördüğünde tartışabilir. Bu yönüyle görüşme, katılımcıların da söz konusu araştırma üzerinde söz hakkı olduğu bir ortamda gerçekleşmiş olur (Ergun, 2020).

B. Araştırmanın Özneleri

Araştırmanın özneleri Diyarbakır'da aktif olarak sosyal hizmet alanında çalışan toplam 20 sosyal hizmet uzmanıdır. Araştırmada kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örnekleme, araştırma yapılan konuyla ilgili referans seçilen bir kişi aracılığıyla diğer katılımcılara ulaşmayı içeren bir örneklem tipidir. Kartopu örnekleminde katılımcıların araştırmacıları yönlendirmesiyle örneklem büyümektedir (Biernacki & Waldorf, 1981; Yağar & Dökme, 2018: 5). Bu araştırmada cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına 10 kadın, 10 erkek sosyal hizmet uzmanına ulaşılmıştır.

Araştırmada rneklemler olarak Diyarbakır ilini seçilmesinin sebebi araştırmacının Diyarbakır ilinde yaşamasıdır.

C. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmış ve formda yer alan sorular 6 ana başlık altında toplanmıştır. İlk tema-başlık demografik bilgileri içermektedir. Diğer başlıklar ise sırasıyla;

- Toplumsal cinsiyet konusunda sosyal hizmet uzmanının farkındalığı,
- Toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet ilişkisinde sosyal hizmet uzmanının görüşü,
- Sosyal hizmet uzmanlarına göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde etkili unsurlar,
- Sosyal hizmet uzmanlarının şiddet ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiye bakış açıları,
- Sosyal hizmet uygulamalarında toplumsal cinsiyet temelinde yapılabilecekler, şeklinde.

D. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında, Diyarbakır ilinde görev yapmakta olan ve farklı sosyal hizmet alanlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları ile grüşlmüştür. Yapılan görüşmelerin ardından veriler Ekim-2022 tarihinde ses kayıtlarının deşifre edilmesi ve anonimleştirilmesi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular temalara ayrılarak ayrı başlıklar altında toplanmış ve alıntılanarak yorumlanmıştır.

IV. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR

A. Demografik Bilgiler

Çizelge 1 Katılımcıların Demografik Bilgileri

İsim	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Düzeyi	Çalışma Süresi	Çalıştığı Alanlar	Halen Çalıştığı Alan	Sektör
Katılımcı 1	Erkek	35	Lisans	11 yıl	Sağlık	Engelli	Özel
Katılımcı 2	Kadın	31	Lisans	6 yıl	Çocuk, Bağımlılık	Bağımlılık	Kamu
Katılımcı 3	Kadın	25	YL	1 yıl	Ruh Sağlığı, Çocuk	Çocuk	Kamu
Katılımcı 4	Kadın	25	Lisans	1 yıl	Çocuk	Çocuk	Kamu
Katılımcı 5	Kadın	32	Lisans	10 yıl	Çocuk, Engelli	Çocuk	Kamu
Katılımcı 6	Kadın	32	Lisans	8 yıl	Kadın, Çocuk, Engelli	Çocuk	Kamu
Katılımcı 7	Kadın	33	Lisans	6 yıl	Ruh Sağlığı	Ruh Sağlığı	Kamu
Katılımcı 8	Kadın	26	Lisans	3 yıl	Göç	Göç	Kamu
Katılımcı 9	Erkek	33	Lisans	10 Yıl	Engelli, Çocuk	Çocuk	Kamu
Katılımcı 10	Erkek	34	Lisans	9 yıl	Çocuk	Çocuk	Kamu
Katılımcı 11	Erkek	30	Lisans	5 yıl	Aile, Çocuk	Çocuk	Kamu
Katılımcı 12	Erkek	33	Lisans	11 yıl	Çocuk, İnsan Hakları	İnsan Hakları	Özel
Katılımcı 13	Kadın	32	Lisana	10 yıl	Çocuk, Engelli, Kadın	Kadın	Özel
Katılımcı 14	Erkek	29	Lisans	4 yıl	Çocuk, Göç	Göç	Özel
Katılımcı 15	Kadın	34	Lisans	10 yıl	Engelli, Çocuk	Çocuk	Kamu
Katılımcı 16	Kadın	33	Lisans	8 yıl	Kadın, Çocuk, Göç	Göç	Özel
Katılımcı 17	Erkek	44	Lisans	13 yıl	Çocuk, Engelli	Engelli	Özel
Katılımcı 18	Erkek	36	YL	11 yıl	Çocuk, Ruh Sağlığı	Ruh Sağlığı	Kamu
Katılımcı 19	Erkek	35	Lisans	10 yıl	Çocuk, Engelli	Engelli	Kamu
Katılımcı 20	Erkek	31	Lisans	6 yıl	Çocuk, Göç	Göç	Özel

Çizelge 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılım sağlayan 20 sosyal hizmet uzmanının 10’u kadın ve 10’u erkek olarak seçilerek cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 32,15’tir. Katılımcıların daha önce çalıştıkları sosyal hizmet alanları; çocuk, bağımlılık, engellilik, insan hakları, aile, ruh sağlığı, kadın, göç şeklindeyken halen çalıştıkları alanlar ise; engelli, çocuk, bağımlılık, sağlık, göç ve insan hakları alanları olarak beyan edilmiştir. Katılımcıların 8’i özel sektörde 12 si ise kamu kurumunda çalışmaktadır. Katılımcıların alandaki toplam deneyim yıl ortalaması 7.65’tir. Eğitim düzeylerine bakıldıklarında ise 20 katılımcıdan 2’si yüksek lisans 18’i ise lisans mezunudur.

B. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Penceresinden Toplumsal Cinsiyet

1. Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı

Sosyal hizmet uzmanlarına sorulan “*Toplumsal cinsiyet sorunu hakkındaki farkındalığınız nasıl ve ne zaman oluştu?*” sorusuna 20 katılımcıdan 11’i lisans eğitimi ile beraber oluştuğunu, 4’ü lise eğitiminde oluştuğunu 5’i ise küçük yaşlardan itibaren oluştuğunu söylemiştir. Sorulan soruya yanıtlarını şu şekilde vermişlerdir:

“Aslında farkındalığım sosyal hizmet eğitimimden çok öncesine dayanıyor. Ben liseye başlamamla birlikte -hatta belki daha da önce olabilir- içerisinde bulunduğum kültür sebebiyle toplumsal cinsiyet etkilerini bizzat yaşayarak deneyimledim.” (Katılımcı 8)

“Lise döneminde oluşmaya başladı. Sınıfta farklı etnik grup ve fikirlerin varlığından dolayı bu bilinç erken yaşlarda oluştu. Doğu toplumunda kadın-erkek davranışlarının keskin ayrımları, tabuları. Kadın nedir erkek ne yapar ya da erkek hangi konuda hakimdir sorularını gözler önüne alarak ve o dönemde psikoloji merakımı da yaptığım okumaları da eklersek bu bilinç tam olarak o dönemde oluştu diyebilirim.” (Katılımcı 4)

“Sağ olsun bir hocamız vardı mesleki İngilizce diye bir dersimiz vardı orda aslında oluşmaya başladı yani lisans eğitiminin 2. Sınıfında oluşmaya başladı. Hocamız örnek vakalardan kadın ve erkeğe ait olan rolleri belirlerdi bu roller uygun mu değil mi kadın ne yapmalı erkek ne yapmalı birbirine nasıl yardımcı olmalı bunu anlatırdı sürekli o zamandan itibaren toplumsal cinsiyet farkındalığının oluşmaya başladığını söyleyebilirim.” (Katılımcı 11)

Görüldüğü gibi sosyal hizmet uzmanlarının soruya verdikleri yanıtlar farklılık göstermektedir. Ancak görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının çoğunluğunun lisans döneminde farkındalık edinmesi ve daha küçük yaşlarda farkındalık kazanan sosyal hizmet uzmanlarının da konu hakkında okumalar ve tartışmalarla lisans döneminde tanışmış olması toplumsal cinsiyet hakkında tam bir farkındalık halinin lisans dönemi ile şekillendiği hakkında bir görüş ortaya koymaktadır.

2. Sosyal Hizmet Eğitiminde Toplumsal Cinsiyetin Yeri

Katılımcılara yöneltilen “*Toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık yaratacak dersler aldınız mı?*” sorusuna 20 katılımcıdan 19’u, bu yönde ders aldığını belirtmiş fakat olumlu cevap veren 19 katılımcıdan sadece 5’i doğrudan toplumsal cinsiyet ile ilgili ders aldığını ifade etmiştir, geriye kalan 14 kişi diğer dersler içerisinde toplumsal cinsiyet konusunun geçtiğini söylemiştir. “*Sizce sosyal hizmet eğitimi toplumsal cinsiyet konusunda bir farkındalık yaratıyor mu?*” sorusuna ise 19 katılımcı olumlu yanıt vererek farkındalık yarattığını belirtmiştir. Soruya verilen bazı yanıtlar şu şekildedir:

“Evet, söz konusu farkındalığımı arttıracak dersler aldım. Öncelikle insan hakları ve sosyal hizmet, kadın ve sosyal hizmet dersleri bu açıdan etkili oldu. Bu dersler dışında sosyal psikoloji, sosyal antropoloji, aile sosyolojisi, aile danışmanlığı dersleri de farkındalığın oluşmasında etkili oldu.” (Katılımcı 4)

“Evet, aldım fakat dolaylı yollardan aldığım derslerdi. Yani kesinlikle yaratıyor, eskisi gibi bakamıyorsunuz hiçbir şeye.” (Katılımcı 8)

“Yani lisans hayatımda tabi direk feminist sosyal hizmet diye bir dersimiz vardı biz o derste yani direk bu toplumsal cinsiyete dair toplumsal cinsiyet rolleriyle birlikte aslında hangi çalışma modellerinin uygulandığı sahada hangi çalışma modellerinin var olduğu ya da literatürde hangi sosyal hizmet modellerinin olduğu ve buna dair aslında bir feminist bakış açısıyla ele almaya dair bir feminist sosyal hizmet dersimiz vardı. Kavramları bir bütün olarak ele alıyordu tabi ve bunların sosyal hizmete yansımaları. Aldığımız diğer derslerde de feminist eleştirilerin şekillendirdiği müdahalelerle haşır neşir olduk.” (Katılımcı 14)

“Evet aldım. Diğer derslerin içerisinde de vardı ama feminist sosyal hizmete özellikle ilgi duyan biriydim ben. Özellikle feminist sosyal hizmet çalışan ve aktaran hocalardan daha çok şey öğrenmeye çalıştım. Öğrenciyken bile yazları bazı kadın projelerinde gönüllü olarak çalıştım.” (Katılımcı 16)

Katılımcıların anlatılarına bakıldığında, sosyal hizmet eğitimi alan sosyal hizmet uzmanlarının doğrudan veya dolaylı olarak toplumsal cinsiyet ile ilgili bir ders veya ders içeriği aldığı ve bu ders veya ders içeriklerinin bir farkındalık yarattığı görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun doğrudan bir toplumsal cinsiyet

dersi almış olmaması ders içeriklerinde olan bu konunun müfredatta tek başına ders olarak yer almaması dikkat çekicidir. Ayrıca alanda halen aktif olarak katılımcılara sorulan “*Toplumsal cinsiyet hakkında bir hizmet içi eğitim aldınız mı?*” sorusuna 20 katılımcıdan 14’ü “*Hayır, almadım.*” cevabını vermiştir. Böyle bir ders aldığını belirten 6 katılımcıdan, 4 ünün sivil toplum alanında çalıştığı görülmektedir. Kamuda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının sivil toplumda çalışan meslektaşlarına göre hizmet içi eğitim konusunda daha eksik kaldıkları kanısına varılabilir.

Lisans eğitiminde doğrudan bir toplumsal cinsiyete dair ders almayan çoğu sosyal hizmet uzmanı kamu alanında çalışırken de toplumsal cinsiyete dair hizmet içi eğitim almayarak, bu alanda kendilerini geliştirmek konusunda çalıştıkları kurumca bir destek görmediklerini beyan etmişlerdir. “*Bu yönde eğitim veren herhangi bir kuruluşun eğitimine katıldınız mı?*” sorusuna ise 20 katılımcıdan 11’i olumlu cevap vermiş ve 9’u katılmadığını söylemiştir. Çalıştıkları kurumlar bünyesinde bu yönde eğitim almayan sosyal hizmet uzmanlarının kendi çabaları ve fırsatları değerlendirerek mesai dışında eğitimlere katılım sağlamaya çalıştıkları ve bu konuya ilgi duydukları söylenebilir. Bu anlamda çoğu sivil toplum kuruluşunun mesai saatleri dışında online olarak verdikleri ücretsiz eğitimlerden ve meslek derneği olan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin düzenlediği eğitimlerden faydalandıklarını dile getirmişlerdir. Bu konudaki cevapları şu şekilde ifade etmişlerdir.

“Eğitim de aldım kendim de eğitimci olarak eğitim verdim. Sosyal hizmet toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık yaratıyor. Hem teoride hem de pratik uygulamalarda konunun hassasiyeti göz önüne alınarak çalışmalar yapmaktadır.” (Katılımcı 2)

“Maalesef, çalıştığım kurumlarda direkt bu konuyu ele alan bir hizmet içi eğitim almadım fakat birkaç sivil toplum kuruluşunun sağladığı eğitimlere bireysel olarak katılım sağladım. Ayrıca çalıştığım alan itibariyle özellikle kadın danışanlara bu konuda eğitim verdiğim zamanlar oldu.” (Katılımcı 8)

“Bizim kurumun olmadı açıkçası. Ama kendi çabalarımla aldım.” (Katılımcı 12)

“Yok sağlık ortamı içinde almadık ama mesleki olarak dernek aracılığıyla aldık dernek olarak ayrıca toplumsal cinsiyet eğitimleri düzenliyorduk ayrıca bazen sağlık bakanlığı tarafından isteniyor ve veriyoruz.” (Katılımcı 18)

C. Sosyal Hizmet Uygulamalarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Alandaki Yansımaları

Katılımcılara sorulan “*Alanda çalışırken en çok hangi durum ve vakalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkilerini görüyorsunuz?*” sorusuna katılımcılar çalıştıkları alanlara göre farklı cevaplar vermiştir. Çocuk, kadın, göç, evlat edindirme ve insan hakları alanında çalışan katılımcıların aktardığı gözlemleri kendi içerisinde farklılık göstermektedir.

Çocuk alanında çalışan Katılımcı 3, yatılı bir çocuk kuruluşundaki gözlemlerini dile getirirken kız çocuklarının kurum bakımında kalmasının onlar için daha güvenli ve gelecekleri açısından refah vadettiğini düşünüldüğünü söylemiştir. Oğlan çocuklarının ise kurum bakımına verilmesi hususunda ailelerin pek sıcak bakmadığını aktarmıştır.

“Özellikle çocuk kuruluşunda çalışıyor olmam sebebiyle daha çok kız çocukları açısından yurtdışı kalsın başına bir şey gelmesin en azından hayatını kurtarır mantığı var. Genellikle erkek çocukları ataerki yapıdan kaynaklı kız çocuklarına oranla yurtdışı verilmek istenmiyor. Tabii istisnaları da vardır.”
(Katılımcı 3)

Yine çocuklar ile çalışan Katılımcı 5, kurum bakımındaki çocukların da uzmanların cinsiyetine göre ayırım yaparak çocuklar tarafından cinsiyete göre ayrımcılığa sosyal hizmet uzmanlarının da uğrayabileceğini dile getirmiştir.

“Çocuklara sınır ve kural koyarken özellikle erkek uzman hocalardan çocukların özellikle bizim çalıştığımız alanda saldırgan eğilimleri şu an hatta biraz önce tamamen yaşadığımız vakada çocuğun kadın personel üzerinde daha çok yaptırımı olabiliyor fakat fiziksel ve kas gücü sebebiyle sanırım uzman erkek hocalarımızdan biraz daha fazla çekiniyorlar en azından kendi çalıştığım sahada ve alanda böyle bir maalesef ki eşitsizliğe maruz kalıyoruz tabii ki de.”
(Katılımcı 5)

İstismar mağduru çocuklar ile çalışan Katılımcı 6, cinsel istismar mağduru çocuğun cinsiyetine göre ailenin ve toplumun yaklaşımının farklılaşabildiğini aktarmıştır.

“Fazlasıyla görüyorum zaten bize gelen çocuklar şey çocuklar oluyor yani genelde örselenmiş işte istismara uğramış. Duygusal, psikolojik ya da cinsel istismara uğramış cinsel istismarla da çalışıyoruz zaten duygusal ve psikolojik olarak çok fazla cinsiyet eşitsizliği olduğunu görüyoruz hani bunun toplumun her kesimi görebilir ama cinsel olarak da toplumsal eşitsizliğe bire bir maruz kaldıklarını görüyoruz hani bu alandaki arkadaşlar olarak. Bir kız çocuğu cinsel istismara maruz kaldığında ya da erkek çocuğu maruz kaldığında toplumun ya da ailenin ona yaklaşımı çok farklı olabiliyor ona çok tanık oluyoruz.”

(Katılımcı 6)

Katılımcı 10 ise, çalıştığı çocuk alanında çocukların sorumluluğunun daha çok kadına yüklendiğini, çocuklarla ilgili sorumluluğu kadınların daha çok aldığını ve çocuklar söz konusu olduğunda muhatapın kadın olduğunu beyan etmiştir. Çocuk alanındaki gözlemlerini ailedeki toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluğu üzerinden yorumlayıp aktarmıştır.

“Kendim daha çok çocuk alanında çalışıyorum ama şöyle olabilir korunmaya muhtaç çocuklar biriminde çalışıyoruz genelde kadınlar alıyor sorumluluğu. Çocuklar genelde anneye kalıyorlar. Bir erkeğin çocuğumu koruma altına alınması istiyorum diye talebi daha az oluyor. Genelde evi terk eden ya da evi bırakan cezaevine giren erkekler olduğu için bu tarz sorumluluğu kadınlar alıyor. Çocuklarla ilgili sorunlarda muhatabımız kadınlar oluyor. Bu da belki erkeğin bu konuda çok sorumluluk almadığını gösterebilir.” (Katılımcı 10)

Kadın alanında çalışan Katılımcı 11, sahada karşılaştıkları etkileri kadınların haklarını bilmemeleri, boşanma sürecinde tek ebeveyn olarak çocuklarının bakımlarını üstlenemeyeceklerini düşünerek toplumsal cinsiyet baskısını hissettiklerini dile getirmiştir.

“Özellikle boşanma sürecindeki kadınların yaşamış olduğu maddi ve manevi problemlerde kendi haklarını bilmemeleri toplumsal cinsiyet konusunda biçilen rollerin tamamen kendilerine ait görmeleri bir süre sonra onları baskıladığını görüyorum özellikle boşanma sürecinde yani tek ebeveyn olarak çocuklarına bakabilmeleri onları gerçekten yıpratıyor benim gördüğüm kadarıyla boşanma sürecindeki kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet farkındalığı arttırılmalı.”

(Katılımcı 11)

Katılımcı 2, kadına yönelik şiddet ve istismar vakalarında mağdur olan kadının suçlanabilecek konuma getirilebileceği ayrıca kadınların yöneticiler arasındaki cinsiyet eşitsizliğinden de etkilenebileceği ve çözüm üretme noktasında sorun yaşayabileceğini aktarmıştır.

“Kadına yönelik şiddet ve istismar vakalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha fazla görülüyor. Kadına bakış açısından kaynaklı kadın kurban/mağdur tanımından çıkıp suçlanan taraf konumuna dönüşebiliyor. Ayrıca yöneticiler ve makamlar arasındaki kadın-erkek cinsiyet dağılımının da eşit olmaması sebebiyle kadın mağdurlar erkek yönetici ve benzeri sorunlarını anlatma noktasında tıkanabiliyor.” (Katılımcı 2)

Kadın konukevinde çalışan Katılımcı 13, kendilerine başvuran kadınların aileleri tarafından dışlanarak sözel şiddete ve baskıya maruz kaldığını ifade etmiştir.

“Ataerkil bir aile yapısının görüldüğü toplumda yaşıyoruz ve sahada karşılaştığım alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği noktasında özellikle kadın alanında bir çok sıkıntıyla karşı karşıya kalıyoruz örneğin kadın konukevine gelen kadınların aileleriyle yaptığı görüşmelerde bu toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bire bir hissedebiliyoruz yani kadın ailesinden dışlanabiliyor erkek odaklı yaklaşıldığı için ataerkil bir yapıda olduğumuz için ne olursa olsun kesinlikle erkek suçlanmıyor ve kadının yeri evidir kadın evinden ayrılmamalı kadın konukevine gitmemeli kesinlikle herhangi bir hak arayışına girmemeli gibi bir yaklaşım olduğu için özellikle kadın alanında bu bakış açısıyla karşı karşıya kalıyoruz.” (Katılımcı 13)

Göç alanında çalışan Katılımcı 16, mülteci kadınların birçok şiddet türünü aynı anda yaşadıklarını, dil bariyeri olduğunu ve hem kadın hem de mülteci oldukları için geçim kaynaklarına erişimde de sıkıntı yaşadıklarını toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisi olarak aktarmıştır.

“... En temel karşılaştığımız şey aslında hani toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet türlerinin aynı anda görülmesi ve buna bağlı olarak hem dil bariyeri hem kadınların kendilerine yeni bir yaşam inşa etmeleri için gerekli olan geçim kaynaklarına erişememeleri hem doğru bilgiye ve doğru hizmete erişmek ile ilgili yaşadıkları sorunlar. Hukuki olarak aslında iyi desteklenmemeleri öyle diyebilirim. Ya da sığınma evinin koşullarına ayak uyduramaması dille ilgili

yaşadığı sorunlar var. Dolayısıyla bunların hepsi aslında bu alanda kocaman bir sorun olarak karşımızda duruyor ama tek başına bu değil işte o şiddet döngüsünden çıkmak isteyen kadınlar bize başvurduklarında aslında mesele mülteci kadınlar için bu çok net en azından kendi destek verdiğim kadınlar açısından şunu söyleyebilirim zaten bir göç mevzusuna maruz bırakılmış işte hani zaten hani bu süreci üçe bölersek işte geldiği ülkede de belki aynı şeye maruz kalmış işte göç esnasında maruz kalmış ve buraya geldikten sonra başka bir şekilde devam etmiş o şiddet mevzusu ve aslında kadın bize başvurduğunda biraz artık yapacak hiçbir şey kalmadığı için ve bu işi biraz sonlandırmak için de geliyor ama mesela çok temel karşılaştığımız bir sorun var işte boşanma davası için bile vekalet ücreti işte adli yardım reddedilirse adli masraflar normal bir vatandaşa göre iki katına çıkabiliyor tercümanlık meselesinden dolayı dolayısıyla zaten hiçbir geçim kaynağı olmayan kadın bununla nasıl baş edebilecek o ayrı bir sorun olarak ortaya çıkıyor.” (Katılımcı 16)

Göç alanında çalışan katılımcı 8 ise, özellikle göç etmiş kadın ve kız çocuklarının eğitim sağlık gibi temel haklara erişiminin olmadığını veya kısıtlı olduğunu belirtmiş ve erken yaşta evlilik, aile planlaması gibi konularda da eşitsizliğin yansımaları olduğunu gözlemlediğini aktarmıştır.

“Yıllardır, göçmen bireylerle çalışan bir sosyal hizmet uzmanıyım. Deneyimlerimden de yola çıkarak göç alanının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en yaygın olarak yaşandığı bir sosyal hizmet alanı olduğunu düşünüyorum. Özellikle kadın ve kız çocuklarının eğitim, sağlık, istihdam gibi temel haklarına erişiminin hiç ya da kısıtlı olduğunu gözlemledim. Vaka olarak değerlendirdiğimde ise kadınlar üzerinde erken yaşta evlilik, eğitime erişim ve aile planlaması gibi konularda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansımalarını ağır şekilde görüyoruz.” (Katılımcı 8)

Koruyucu aile biriminde çalışan Katılımcı 15, koruyucu aile olmak isteyen ailelerden edindiği gözlemleri paylaşırken çocuk sahibi olma noktasında biyolojik rahatsızlığı olan erkeğin bunu kabul etmediğini ve kadının bedeni üzerinde bu kabullenmeyişi yarattığı tahribatı örnekleyerek açıklamıştır.

“Şu anda koruyucu aile biriminde çalışıyorum mesela şunu söyleyebilirim bence en çarpıcı örneklerini orada gördüm diye düşünüyorum ben evlat edinme biriminde çalıştım biraz önce söyledik ya hani toplumda egemen erk nedir erkektir ve üremenin devamını sağladığı gözüyle bakılır mesela evlat edinmede mesela benim gördüğüm vakaların %80 inde erkekte bulunan bir sıkıntı nedeniyle çocuk olmuyordu ama bu o kadar hunharca kullanılmış ki mesela erkekte sorun olduğu belli bilimsel veriler ortada ama ısrarla kadında sorun olduğu belirtilip erkeğin bu sorununun ortaya çıkarılmaması için yıllarca süren tüp bebek tedavileri bir tane vakam vardı hiç unutmam 16 kere tüp bebek denemişler ama erkeğin kesinlikle canlı hücresi yok çocuğun dünyaya getirecek canlı hücresi yok ve ısrarla kadının üstüne bu yük bindirildiği için kadın 16 defa tüp bebek tedavisi görmüş ve bu bir kadın için olağanüstü bir şey çünkü tek bir tüp bebek tedavisi kadını mahveder zaten o ilaçlar, o bedenle oynanan değişiklikler yani bu bence en bariz örneklerinden biridir diye düşünüyorum özellikle evlat edinme biriminde bunu çok gördüm veya şöyle mesela geliyor aileler görüşmeye erkekte sıkıntı olduğu ilk günden beri belli çocuk olmayacağı ilk günden beri belli ama bu ortaya çıkmasın diye kadının o içindeki evlat özlemiyle hani evlat edinmeye yöneltilmesine rağmen hiçbir şekilde buna izin verilmemesi ve artık 45’li yaşlara yaklaşırken gelinmesi yani bir ömrün boşa heba edilmesi diye nitelendirebilirim bunu.” (Katılımcı 15)

İnsan hakları alanında çalışan Katılımcı 12, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini; cezaevine giren erkeklerin geride kalan ailelerine dönük toplumun ön yargılarının olduğunu, işkence mağduru kadınların işkenceyi anlatırken cinsel taciz olayını anlatmakta zorluk çektiğini ve tutuklu ya da hükümlü kadınların cezaevi yönetimleri tarafından uğradıkları haksızlıklar üzerinde durmuştur.

“Gözaltı ve cezaevi ve toplumsal gösterilerde işkenceye maruz kalmış kişilere psiko-sosyal tedavi desteği sunan bir kurumun çalışmalarını değerlendirdiğimizde bence esasen şöyle şeyler daha fazla oluyor yani toplumsal cinsiyet bakımından diyelim ki işkenceyi gören kişi erkeksen bunun ne denir işte erkeğin işkence gördüğü ya da tutuklandığı durumlarda tırnak içerisinde geride kalan kadına eşine veya çocuğuna dönük toplumun bir ön yargısı var yani işte artık kendi başına kalmış kendi ayakları üzerinde duramaz kadındır o tek başına yaşayamaz. Gibi bir algı var kadınlar bakımından da şöyle

bir şey var yani işte özellikle işkence meselesinde tabi ki travmatik bir mesele ama bütün işkence yöntemlerini çok rahat anlatabiliyorken bence o biraz toplumsal cinsiyetle ilgili bir şey ama cinsel taciz meselesine geldiğinde onu anlatmaya dair bir ne denir bir frenleme bir geri durma ağır hareket etme hali var yani hani böyle çok etiketlemek için söylediğim bir şey değil hani karşılaştığımız durumlar bakımından söylüyorum ya da işte diyelim ki somut bir örnek geldi yine aklıma yine cezaevinde regl düzensizliği nedeniyle defalarca revire başvuran kadınlar oluyor. Yani muhtemelen gözaltı işkence ve cezaevine nakil sürecinde yaşadığı sinir ve stres halinin getirmiş olduğu bir etki ile regl süreci gecikiyor ya da düzensiz regl süreci yaşanıyor. Orada işte kadınlar revire başvurup bununla ilgili bir destek almak istediklerinde yani tıbbi destek ya da ruhsal destek almak istediklerinde cezaevi idareleri genel olarak bu anlamda ketum davranıp reddediyorlar bu talebi ya da işte diyelim ki ne denir. Kişisel hijyen malzemeleri işte ped başta olmak üzere yani onu mesele biz erkeklere ne veriyoruz ki size ne verelim gibi bir cezaevi idarelerinin yaklaşımı biraz böyle birkaç örnek geldi aklıma.” (Katılımcı 12)

Engelli biriminde çalışan Katılımcı 19 ise, kadın engelli danışanların kurum bakımına alınması noktasında ailelerin rıza göstermemesini toplumsal cinsiyet etkisi olarak gözlemlemiş ve aktarmıştır.

“Kurum bakımını uygun gördüğümüzde eğer bu kişi kadınsa ailesi tarafından verilmek istenmiyor ama erkekse aile bu konuda rıza gösteriyor. Bu anlamda görebiliyoruz diyebilirim.” (Katılımcı 19)

Görüldüğü üzere farklı alanlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları alan ve müracaatçı kesimine göre toplumsal cinsiyetin etkisini aktarımları ve örnekleri değişebilmektedir. Fakat genel olarak bakıldığında bu farklı alanlardaki gözlemlerde ortak olarak üzerinde durulan nokta kadınların ve kız çocuklarının bu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden daha çok etkilendikleri ve bu etkinin olumsuz olduğudur. Doğrudan veya dolaylı olarak gerek aile gerek toplum gerekse diğer sistemler tarafından erkeğe nazaran daha dar kalıplara sığdırılmış olan kadın ve kız çocuklarının özellikle göç noktasında maruz kaldıkları ayrımcılık ve ötekileştirme katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Gerek alanda sunulan hizmetlerin müracaatçılara erişimi noktasında gerekse müracaatçıların başvurularının sebebi olarak toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve fırsat eşitsizliğini aktarılan vaka örneklerinde ve söylemlerde

görmek mümkündür. Bu yönüyle sosyal hizmet alanındaki çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisinin büyük olduğu söylenebilir.

2. Toplumsal Cinsiyet Etkili Vakalarda İzlenen Müdahale Süreci

Katılımcılara sorulan “*Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin etkisi olan sorunlarda nasıl bir müdahale süreci izliyorsunuz?*” sorusuna katılımcılar farklı cevaplar vermiş olsa da temelde hak savunuculuğu, güçlendirme yaklaşımı ve sistem yaklaşımı vurgulanmıştır.

Katılımcı 11, temel mesleki rol ve görevlere değinerek cevap vermiş ve bağlantı kurma noktasında müracaatçıya destek olduklarını belirtmiştir.

“Öncelikle bizim sosyal hizmet uzmanı olarak yapmamız gereken hak savunuculuğu bu da bizim rollerimizden biridir biz burada gerek kadın gerek erkek vatandaşlarımıza müracaatçılarımıza onları bilinçlendirerek farkındalıklarını arttırarak hangi konuda ne tür yerlere başvurabilecekleri konusunda yani onların hak savunuculuğunu yaparak onları toplumsal alanda kamusal alanda güçlendirerek bir müdahale süreci izlemeye çalışıyoruz. Öncelikle müracaatçının bulunduğu yerde başlıyoruz şimdi ve burada her zaman sosyal hizmetin temel kavramlarından biri müracaatçının bulunduğu yerden başlayarak ona o anda neye ulaşılabilir direk yapısal olarak işte bazı yerlere ulaşmak değil de önce müracaatçının olduğu yerden başlayarak ihtiyaç analizi yapıyoruz müracaatçının ilgili yerlere ulaşmasını sağlıyoruz. Ama önceliğimiz hak savunuculuğu, hak temelli yaklaşımı benimsiyoruz burada.”
(Katılımcı 11)

Kadın alanında çalışan Katılımcı 13, daha çok güçlendirme kavramı üzerinde durduklarını ve bu yönde eğitimler ve görüşmeler yaptıklarını aktarmıştır.

“Şu an kadın alanında çalışıyorum kadın konukevinde görev yapıyorum ve buraya gelen kadınlarla görüşmeler yaptığımızda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmış bunun etkisinde olan kadınlara müdahale ederken öncelikle bireyi güçlendirmeyi hedefliyoruz yani bütün bu kalıp yargılardan arınmasını sağlayacak onu güçlendirmeye yönelik yönlendirmelerde bulunuyoruz. Gerek kurum içi eğitimlerimizle gerek yaptığımız görüşmelerde kadının güçlenmesini hedefliyoruz.” (Katılımcı 13)

Sivil toplum kuruluşunda çalışan Katılımcı 14, çalıştığı kurumun var olan modülleri üzerinden bir müdahale süreci yürüttüklerini beyan etmiştir.

“Bizim psikososyal destek ekibimiz var onlar daha çok çocuklarla çalışma yürütüyorlar direk aktiviteleri ve aktivitelerinde modüller de var bu modüller içerisinde toplumsal cinsiyete dair kavramlar var buna dair çocukları bilgilendiriyoruz ayrıca aslında 14 yaş itibariyle de kız çocuklarını güçlendirme diye bir model uygulanıyor bizde bunlar da hani direk böyle toplumsal cinsiyete dair çocuklardaki o öğrenilmiş kalıpları yıkmak. Ayrıca mesela bizim aileleri de bilgilendiriyoruz ebeveynleri ayrıca bizim psikoloğumuzun direk ebeveynlerle yürüttüğü süreçler de var işte bu çocukların bakımına dair yürüttüğü bilgilendirme toplantıları var pozitif ebeveynlik dedikleri bir 8 modüllük eğitim süreçleri var bu eğitim sürecinde de aslında toplumsal cinsiyet kalıpları nelerdir biz çocuklara nasıl aktarıyoruz bunları ve bunlardan nasıl kaçınmak gerektiğine dair bir uyguladıkları modül de var.” (Katılımcı 14)

Katılımcı 15, ailelere çocuk teslim ederken ev içi görev ayrımına da dikkat ettiklerini ve görev ayrımı hususunda aileye danışmanlık verdiklerini aktarmıştır. Aynı zamanda izleme süreçlerinde de bu durumları izlediklerini belirterek örneklendirmiştir.

“...Mesela koruyucu ailede de şöyle bir şey var mesela biz bir çocuk teslim ederken aileye anne ve babaya aynı görevleri yüklüyoruz mesela ben diyorum ki evlat edinen aileye de koruyucu aileye de küçük yaşlardaki bir çocuğu aldılar diyelim diyoruz ki siz bu çocuğa birlikte bakacaksınız yok işte efendim ben zaten günün çoğunu çalışıyorum ev hanımı olanlar için söylüyorum bunu eşim evde zaten çocukla o ilgileniyor yok öyle bir şey sen baba olarak bütün yükümlülüklerini yerine getirmelisin. Eşin evde diye çocukla gün boyu ilgileniyor diye sen hiçbir alanına katılmayacak mısın o zaman yani bu konuda biz bunu da yapıyoruz. Bizim koruyucu ailede de evlat edinmede de izleme süreçlerimiz devam eder mesela koruyucu ailede zaten sürekli devam eder ilk bir yıl her ay bir yıldan sonra 3 ayda bir. Evlat edinmede de ilk bir yıl 3 ayda bir gideriz aynı zamanda ihtiyaç duyduğumuzda da daha sık gidebiliriz burada mesela her ikisine de aynı rolleri yüklüyoruz böyle bir şey de var bizim mesleğimizde aynı zamanda.” (Katılımcı 15)

Katılımcı 20 ise, var olan ve sunulan yasal dayanaklardan faydalandıklarını, çevresi içerisinde birey olarak ele alıp süreci beraber yönettiklerini aktarmıştır.

“Vaka bazlı biraz değerlendirmek gerekiyor ama en genelinde düşünürsek ilk değerlendirme ile beraber toplumsal cinsiyete dayalı ortada bir sorun varsa ki bu çoğunlukla şiddet vakalarında denk geldiğimiz bir şey. Toplumun ya da devlet sisteminin bize sundukları kadar bir şeyler yapıyoruz. Yaşına göre yaşaması gereken hayata dönmesi için bir çaba sarf ediyoruz. Çocuğu da ailesi ile birlikte değerlendirerek oradaki eksiklik neyse çocuğu bu duruma iten onu tespit edip kaynaklarla buluşturuyoruz. Çocukla ailesiyle ortaklaşa bir süreç yönetiyoruz.”
(Katılımcı 20)

Katılımcıların verdikleri yanıtlar bu yönde uyguladıkları müdahale süreçlerinin daha çok temel mesleki rollerinden temel aldıklarını göstermektedir. Gerek aldıkları eğitimin gerekse kendi kişisel çabalarıyla hak temelli yaklaşımı benimseyip kaynaklarla buluşturma noktasında güçlendirme yaklaşımı ve sistem yaklaşımı gibi temel yaklaşımları kullandıkları söylenebilir. Katılımcı 14 ve Katılımcı 20 gibi köklü sivil toplum kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının rehber edinecekleri modüllerin var olduğu ve yürütülen süreçlere aileleri daha rahatlıkla ortak edebildikleri de görülmektedir.

3. Yasal Dayanaklar ve Yeterliliği

Katılımcılara sorulan *“Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yasal düzenlemeleri yeterli buluyor musunuz? Bu yasal düzenlemeler sorunların çözülmesinde sosyal hizmet uzmanlarına yeterli bir dayanak sağlıyor mu?”* sorusuna 20 katılımcının tamamı yeterli bulmadığını ve yeterli bir dayanak sağlamadığını beyan etmiştir.

Katılımcı 3, bu sorunun cevabını verirken yasanın eksik bulduğu noktaları mesleki tecrübeler ve vicdani boyut ile çözmeye çalıştıklarını aktarmıştır.

“Hayır hiçbir şekilde yeterli değil. Sosyal hizmet uzmanlarına yeterli bir dayanak sağlamamakla beraber bazen de kendi mesleki tecrübelerinden veya vicdani boyutuyla halletmeye çalışıyorlar.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 5, yasaların eril bir tarafı olduğunu ve köklü bir revizenin etkili olabileceğini paylaşmıştır.

“5395 kanunu uyguladığımız kısım ama 6284 noktasında eklemeler yenilikler yapılabilir mi aslında anayasanın bazı hükümleri de biraz eril o noktada evet medeni kanunda tutun köklü bir revize edilmesi sahada çalışırken daha etkili de olabilir. Dayanağımız kanun olduğu için yetersiz kaldığı durumlar da evet uygulamada da zorlandığımız oluyor.” (Katılımcı 5)

Katılımcı 11, yasal dayanakları yeterli bulmamakla birlikte bireysel çabanın önemini vurgulamış ve bunu yaparken bazen amirler ile bazı sorunlar yaşanabileceğini vurgulamıştır.

“Tabi ki geliştirilmesi gerekiyor Türkiye’de özellikle 2000’li yılların başlarında tabi ki örneğin çocuk alanında kadın alanında yeni atılımlar oldu ama Avrupa’ya ya da diğer dünya ülkelerine baktığımızda bu kuramlar bu yasalar yüzyıl öncesinde geliştirilen kanunlar biz hala 2005 yılında çıkarılan çocuk koruma kanunundaki eksiklikleri gidermeye çalışıyoruz. Ancak dünya hızla değişen globalleşen bir köy hep deriz değişiyor bizim 10 yıllık kanunlarımız bile bazen yetersiz kalabiliyor sürekli ihtiyaçlara göre revize edilmesi gerekiyor yeterli bulmuyorum zaten sorunların çözülmesinde de sosyal hizmet uzmanlarına yönelik bir dayanak sağlamıyor sosyal hizmet uzmanları kendi bireysel çabalarıyla kendi uğraşlarıyla müracaatçılara yardımcı olmaya çalışıyor toplumsal eşitsizliği gidermeye çalışıyorlar bazen pozitif ayrımcılık yapıyoruz bazen belli konularda yönlendirme yapıyoruz bu şekilde sosyal hizmet uzmanları kurumun dışına çıkabiliyor bazen yasaların dışına çıkabiliyoruz şöyle çıkabiliyoruz müracaatçının yüksek yararını gözeterek çocuğun yüksek yararını gözeterek yazı yazabiliyoruz, bazen ilgili kurumlara hani herkes yapamıyor bazen bu konuda idari amirlerimizle de sıkıntı yaşayabiliyoruz ama yine de müracaatçımızın yüksek yararını gözeterek bir şeyler yapmaya çalışıyoruz.” (Katılımcı 11)

Katılımcı 14 ise, yasaları yeterli bulmadığını beyan ederek var olan kazanımların da git gide ortadan kaldırıldığına şahit olduğunu belirtmiştir.

“Maalesef yeterli bulmuyoruz hatta bu duruma dair var olan kazanımların da git gide ortadan kaldırıldığına şahit oluyoruz.” (Katılımcı 14)

Katılımcıların aktardıklarına bakıldığında, yasal dayanakların mesleki müdahalelerde yeterli olmadığı açıkça ifade edildiği gözlenmektedir. Bazı meslek elemanları amirleri ile sorun yaşamayı göze alarak kendi tecrübelerini kullanıp yasaların ötesinde bir müdahalede bulunmaya çalışıp eksik noktaları tamamlamaya çalıştığını ifade etmiştir. Yasal dayanaklar noktasında görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının tamamının yetersizliği ve çözüm noktasındaki etkililiğinin azlığını açıkça ifade edip bir revize gerektiğini aktarmışlardır.

4. Sosyal Hizmet ve Toplumsal Cinsiyet

Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarına, toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet ilişkisi sorulduğunda daha çok dezavantajlılık ve eşitlik/eşitsizlik kavramları üzerinden bağdaştırmışlardır. Bazı katılımcılar bu konuda şunları aktarmaktadır:

“Yani zemininde doğan sorunların bir çoğunun bundan kaynaklı olduğunu da ben düşünüyorum biraz önce söyledim ya engellilik alanından tutun kadın alanından tutun işte çocuk yetiştirme çocuğun sokağa yönelmesi hepsi aslında maalesef çok uzun yıllardır var olan erkek egemen zihniyetinin de bir uzantısı çalıştığımız profilde de böyle çok modern aile tiplmesi maalesef yok Türkiye’deki uygulamalarda daha çok toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu anne baba figürü ve onunla gelişen daha çok çalıştığımız için ki şiddet vakalarımızın da temeli bundan kaynaklı. Erkeğin bütün gücü kendinde görmesi bir de salt karar mekanizması olarak kendini görmesi ve aile sistemi içerisindeki o zincirde erkeğin kendini en güçlü ve en tepede görmesi kaynaklı problem yaşıyoruz zaten onun yansımaları problemlerle ve profille çalıştığımız için bence yoksulluk kadar işsizlik kadar o da önemli bir konu.” (Katılımcı 5)

“Sosyal hizmetin müracaatçı kitlesi dezavantajlı bireyler ve topluluklardan oluşur. Toplumsal cinsiyetin de bir dezavantajlılık yarattığını düşünüyorum ve bu noktada sosyal hizmetle ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasındaki en büyük görevin de sosyal hizmet uzmanlarına düştüğüne inanıyorum.” (Katılımcı 8)

“Tabi ki bağlantılıdır çünkü toplumsal cinsiyetten kaynaklanan her problem sosyal hizmetin ana problemlerinden birisidir. Kadın erkek eşitliği ya da eşitsizliği, çocuklar arasındaki ebeveyn çatışması bunlar tabi ki sosyal hizmetin önemli başlıklarından biridir yaşanan problemler toplumsal olarak kadınların

boşanma sürecinde olması eşleri cezaevine girmesi veya vefat etmesi veya boşanma sonucu zor durumda kalmaları tabii ki sosyal hizmetin temel yapı taşlarından biridir. Toplumun yararını sağlamak ona yönelik yasalar çıkarmak yasaların çıkarılmasına hazırlık yapmak katkıda bulunmak tabii ki toplumsal cinsiyetin sosyal hizmetle direk bağlantısı var diyebiliriz bu noktada.” (Katılımcı 11)

“Sosyal hizmetin kendisi kendisini bir dezavantajlı grupların hayatını düzenlemek daha iyi bir duruma getirmek gibi bir şey olarak tarif ediyor. Mevcut toplumsal cinsiyet rollerini göz önüne aldığımızda kadının tırnak içerisinde dezavantajlı bir pozisyonda olduğu bir toplumsal yapıdan bahsediyoruz. Mevcut toplumsal cinsiyet rollerine karşı kadınlarla örneğin özellikle çalışan meslektaşlarımızın arkadaşlarımızın kadınların hayatını düzeltebilmek, kadınlara destek olabilmek, kadınlara bir gelecek tahayyül edebilmek bu cinsiyet rollerinin çok ket vurucu bir tarafı var yani dolayısıyla sosyal hizmetin kendi temel misyonlarını ve rollerini yerine getirmesine de engel oluyor açıkçası mevcut toplumsal cinsiyet rollerinin.” (Katılımcı 12)

“Sonuçta sosyal hizmet mesleği toplumdaki tüm dezavantajlı kesimlere hizmet üretiyor. Çocuğundan yetişkinine kadar. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temeli de var olan o eşitsizliklere dayandığı için dezavantajlı bir kesimi ortaya çıkarıyor, dezavantajlı kesimin daha güçlü bir birey haline gelmesi noktasında da sosyal hizmetle iç içedir.” (Katılımcı 17)

Görüşler incelediğinde katılımcıların, sosyal hizmet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi açıklarken daha çok toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı özellikle kadın ve kız çocukları üzerindeki dezavantajlılık konusuna dikkat çektikleri görülmektedir. Sosyal hizmetin temel uğraşları arasında olan yoksulluk ve işsizlik kadar önemli bir mesele olduğu konusunda fikir beyan eden sosyal hizmet uzmanları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkilerinin fazlaca görüldüğü boşanma, cezaevi süreçlerini de dile getirerek bir ilişki ağı olduğunu hatta doğrudan ilişkisinin olduğunu aktarmışlardır.

D. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Etkileyen Unsurlar

1. Etkili Unsurlar

Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarına, sorulan toplumsal cinsiyet kaynaklı sorunlarda hangi unsurların etkili olduğuna dair soruya katılımcılar genellikle; toplum, aile yapısı mevcut yasalar gibi cevaplar vermişlerdir.

Katılımcı 5 soruya cevap verirken baba figürüne dikkat çekerek toplumun değişmesi gerektiğini vurgulamıştır.

“Toplumsal bakış açısı artı baba figürü, kadının kendisi de bence etkili değiştirecek kişiler önce kadınlar erkekler ve daha kapsamlı olarak bir toplumun değişmesi gerekiyor.” (Katılımcı 5)

Katılımcı 6, ataerkil düzen ve toplumun etkisine değinerek bu eşitsizlik karşısında duran bireylerin karşılarında toplumu gördüklerini aktarmıştır.

“Toplum etkili, ataerkil düzen yani aileler bu kalıbın dışına çıkmak isteseler bile o eşitsizliği kırmak isteseler bile çoğu zaman karşılarında kapı gibi bir toplum oluyor ve onu kıramıyorlar bence sorunun en büyük kaynağı toplum ve yetiştirilme tarzımız yani ataerkil düzen.” (Katılımcı 6)

Katılımcı 8, toplumsal cinsiyet rollerinin çocuklar üzerindeki etkilerini örnekleyerek etkisi olduğunu düşündüğü birçok şey saymıştır.

“Coğrafya, kültür, eğitim seviyesi, yaşanılan muhit, sosyal çevre, arkadaş ortamı, okul, kitle iletişim araçları o kadar çok şey sayılabilir ki. Daha doğmadan cinsiyetimize göre kıyafetlerimizin rengi seçiliyor. Örneğin kız olarak doğduysanız oyuncaklarınız bebeklerdir, ev eşyalarıdır. Ya da erkekseniz araba koleksiyonunuz tamamlanmış olarak doğmuş olmanız muhtemel.” (Katılımcı 8)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde, toplumsal cinsiyet kalıplarının oluşmasında doğmadan önce hazırlanan oyuncaklardan içine doğulan aile, toplum yüzyıllardır var olan toplumsal yapılar dile getirilmiştir. Oluşturulan bu sınırların dışına çıkılmak istendiğinde yine etkili olan durum ve sistemlerin buna karşı durduğunun da açıklandığı göz önüne alındığında bu etkilerin hem toplumsal cinsiyet konusunda etkili olduğunu hem de değişim karşısında da etkileri olduğunu göstermektedir.

2. Bölgesel Etki

Katılımcılara toplumsal cinsiyet cinsiyetin bölgesel etkisi ve Diyarbakır özelinde değerlendirmeleri istendiğinde farklı cevaplar verilmiştir.

Katılımcı 5 Diyarbakır'da ve Diyarbakır'ın bulunduğu coğrafyada feodal bir toplum yapısı olduğunu ve kadınlara ve erkeklere farklı özgürlük alanları tanıdığını dile getirmiştir.

“Feodal bir toplum yapısı var Diyarbakır'da bu coğrafyada erkek ne derse kadın ona itaat eder kız çocukları akşam sekizlere kadar dışarıda gezemezler ama erkek çocuktur başına bir şey gelmez saat bire kadar da erkekler gezebilir tozabilir hiçbir problem yok namus kavramı sadece kız çocuğuna ait ama erkek çocuktur ne de olsa başına bir şey gelmez bu bizim ailelerimizin bire bir kurduğu cümlelerden biri.” (Katılımcı 5)

Katılımcı 10, yıllar içerisinde değişimlerin olduğunu dile getirmiş fakat diğer bölgelerde aynı değişimi göremediğini aktarmıştır.

“.... Diyarbakır özelinde şunu söyleyebilirim Diyarbakır özelinde bu bölgeye göre bu konuda biraz daha hızlı bir gelişme olduğunu düşünüyorum. Ama diğer bölgeler için aynı şeyi söyleyemiyorum.” (Katılımcı 10)

Katılımcı 14, erkeklik meselesine dikkat çekerek bölgeler arasında pek bir farklılık olmadığını ve bir ayrım yapılamayacağını dile getirmiştir. Güneydoğu bölgesinde kadın mücadelesinin bir duyarlılık geliştirdiğini aktarmıştır.

“Aslında yani çok bir farkta yok gibi çünkü toplumsal cinsiyetin tabi beslendiği nokta biraz erkeklik meselesi şimdi o erkeklik Marmara'da da var güneydoğuda da var yani kadın cinayeti orda da var burada da var yani şey değil böylesi hani orada hiç olmuyor Güneydoğu'da oluyor gibi bir durum yok aslında her yerde bir kadın cinayeti yaşanıyor işte kadına şiddet yaşanıyor maalesef böyle bir ayrıma gidemeyiz ama burada mesela işte hani isim olarak coğrafya olarak güneydoğu denilecekse buradaki farkındalık bir tık ileride olabilir çünkü burada buna dair değişen şeyler daha hızlı bazı şeyler daha hızlı değişebiliyor bu konuda kadın mücadelesinin etkisi de var kadınlar bu noktada belirleyici ve güneydoğu aslında çokta bilinen bir şey ciddi bir kadın mücadelesi, kadın hareketliliği var bu bence az da olsa bu duruma dair bir duyarlılık geliştiriyor.” (Katılımcı 14)

Katılımcı 7, Diyarbakır özelinde değerlendirdiğinde görünürde bir farklılık ve değişimin var olduğunu fakat yeterli bulmadığını dile getirerek kendi çevresinde de söylemlerdeki durumun aile içerisinde farklılık gösterdiğini gözlemlediğini dile getirmiştir.

“Çevre illere göre bir tık önde olabilir ama Diyarbakır’ında kendi içinde değiştiğini fark edebiliyoruz ama bu yeterli değil. Görünürde evet bir farklılık var ama derinlere indiğimizde hala o bakış açısının devam ettiğini görüyoruz. Beraber çalıştığımız arkadaşlarda da bunu görebiliyoruz. Söylem farklıdır ama aile içinde çok daha farklı davranırlar.” (Katılımcı 7)

Göç alanında çalışan Katılımcı 8, toplumsal cinsiyetin coğrafya üzerindeki etkisini bir örnek üzerinden açıklayarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin evrensel bir sorun olduğuna değinerek her coğrafyada bu eşitsizliğin etkinin olduğunu aktarmıştır.

“Şey... Ben bir örnekle bu soruya yanıt vermek istiyorum. Suriyeli erkek bir danışanıma “Kaç kardeşsiniz?” diye bir soru yöneltmiştim, 4 kardeş olduklarını söyledi, sonradan öğrendim ki sadece erkek olanları kardeş olarak nitelendiriyormuş. Bu deneyim bana, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin evrensel bir sorun olduğunu daha çok hissettirmişti açıkçası. Demek istediğim şu aslında, evet her coğrafyada dozu, şekli, yöntemi aynı derecede olmayabilir fakat bu eşitsizliğin “hiç” olmadığı anlamına gelmiyor. Bu nedenle ben coğrafyanın etkili ama tek başına büyük bir etkiye sahip olduğunu düşünmüyorum.” (Katılımcı 8)

Diyarbakır özelinde ve bölgesel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların hem bölgesel feodal yapının etkisini hem de son yıllardaki olumlu yöndeki değişimleri aktardıkları görülmektedir. Diyarbakır’ın bölgeye göre daha değişime açık olduğu ve bunda kadın sivil toplum kuruluşlarının ve kadın mücadelesinin etkilerine dikkat çekilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisi bölgesel farklılıklar gösterse de her bölgede olduğu dile getirilen bir gözlemdir.

E. Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet

1. Kadına Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet

Katılımcılara en yaygın şiddet biçimi sorulduğunda; 20 katılımcıdan 16'sı en yaygın şiddet biçiminin psikolojik şiddet olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 2'si fiziksel şiddeti en yaygın şiddet biçimi olarak, diğer ikisi ise ekonomik şiddeti en yaygın şiddet biçimi olarak gördüğünü söylemiştir. Katılımcılara sorulan kadına yönelik şiddet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiye bakış açılarına dair soruya ise 5 katılımcı doğrudan kadına yönelik şiddetin temelini toplumsal cinsiyetten aldığını aktarmıştır:

“Zaten toplumsal cinsiyet kavramı kadına yönelik şiddete zemin hazırlıyor. Doğrudan etkiliyor.” (Katılımcı 7)

“Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadına yönelik şiddetin bir alt kategorisidir diyebiliriz aslında. Kadına yönelik şiddetin olduğu her yerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği vardır diyebiliriz.” (Katılımcı 11)

“Kadına yönelik şiddet kadına sadece kadın olduğu için uygulanan ve yasalardan şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranışı kapsıyor. Esasında zaten kadına yönelik şiddetin temelini toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşturuyor.” (Katılımcı 13)

“Şiddetin temelini toplumsal cinsiyet rollerinden aldığını düşünüyorum.” (Katılımcı 18)

“Kadına yönelik şiddetin temel sebebinin toplumsal cinsiyet algıları olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 19)

Diğer katılımcılar da toplumsal cinsiyet ile kadına yönelik şiddet arasında bir bağ olduğunu dile getirip ev içi sorumluluk dağılımına değinmişlerdir.

2. Erkeklik Çalışmalarının Önemi ve Toplumsal Cinsiyetin Erkeğe Etkisi

Katılımcılara, erkek katılımının önemi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin erkeğe etkisi hakkındaki görüşleri konusundaki soruya 20 katılımcının tamamı erkek katılımının önemli olduğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin erkeği de olumsuz yönde etkilediğini paylaşmıştır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şu yöndedir:

“Birkaç tane örnek vereyim toplumun erkeğin ağlamaması, erkeğin barbar olarak yetiştirilmesi, erkeğin geçim sorumlusu olarak dayatılması bunların hepsi toplumsal cinsiyetle alakalı bir şey. Bunlar erkeği yoran delileştiren ve şiddete meyilli hale getiren şeylerdir. Bir erkeği sevgi yumağı birisi olarak büyütebilirsin barbar olmaya gerek yok elini masaya vurmaya gerek yok.” (Katılımcı 20)

“Toplumsal cinsiyet herkesi etkiliyor zaten bütün toplumu etkiliyor toplumsal inşa öyle. Erkek için de çok ciddi bir baskı alanı aslında bir taraftan baktığımızda toplumsal cinsiyet mevzusu çünkü ondan da beklenen sürekli güçlü bir erkek olması güçlü olmayan hiçbir şeyin toplumda yeri yok gibi algılanıyor dolayısıyla bir erkek olarak sürekli güçlü olmak ve senden isteneni yapmak zorundasın yani nasıl kadında istenileni yapması gerekiyormuş algısı varsa çocukları da etkiliyor bence bütün bir toplumu etkiliyor.” (Katılımcı 16)

“Toplumsal cinsiyet rolleri sadece kadınları etkileseydi kadının toplumsal cinsiyet rolü derdik büyük ihtimalle. Erkekleri de etkiliyor. Çalışma hayatında, ev ortamında sosyal ortamda toplumsal cinsiyet rollerinin erkeğe de biçtiği roller var eğer bunları karşılayamıyorsan bunları yerine getiremiyorsan sen de aslında o toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği erkek olamıyorsun. Olamayınca sen de hem psikolojik ve duygusal şiddete maruz kalıyorsun yani bununla ilgili her alanda yani askerlik şu bu ne dersiniz yani kadının ve erkeğin cinsiyet rolleri belirleniyor bu kadın için nasıl yerine getirilmesi gereken normlarsa erkek için de öyle yani bazen erkekler de bunun altında aslında farkında değiller yani. Örneklendirmek gerekirse mesela çok para kazanamamak güçlü olamamak iş hayatında çok yükselememek erkeğin şiddet görmesine sebebiyet veriyor.” (Katılımcı 10)

“Hayır sadece kadınları etkilemiyor elbette erkekler de bu konuda şiddet görüyor özellikle de psikolojik şiddet ve toplum baskısı. Erkekler de toplumun baskısı ve beklentiler göz önünde bulunduğu gördükleri şiddet örneklendirilebilir.” (Katılımcı 8)

Katılımcıların aktarımlarına bakıldığında, erkeklerin daha çok toplum tarafından şiddet ve baskı gördükleri, toplumun erkeğe biçtiği rol ve görevleri yerine getiremeyen erkeğin güçsüz ve yetersiz algılandığı ve bu algının güç ilişkileri ile ilişkilendirildiği aktarılmıştır.

F. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yapılabilecekler

1. Feminist Sosyal Hizmet Hakkında Bilgi Düzeyi ve Uygulanabilirliği

Katılımcılara sorulan “*Feminist sosyal hizmet hakkında bir bilginiz var mı? var ise feminist sosyal hizmetin alanda uygulanabilirliği nedir?*” Sorusuna 20 katılımcıdan 9’u hiçbir bilgisi olmadığını, 6 katılımcı feminizm hakkında bilgisi olduğunu fakat feminist sosyal hizmet hakkında bilgisi olmadığını, 5 katılımcı ise bilgisi olduğunu paylaşmıştır.

Katılımcı 2, yaşanan coğrafyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmadığına dikkat çekerek feminist sosyal hizmetin uygulanabilir olmadığını ve feminizmin de toplumda olumsuz bir çağrışım yaptığını aktarmıştır.

“Dürüst olmak gerekirse yaşadığımız coğrafyada henüz toplumsal cinsiyet eşitliğini dahi sağlayamadığımızı düşünürsek feminist sosyal hizmetin sahada uygulanabilir olmasını beklemek çok gerçekçi değil. Feminizm toplumda doğrudan olumsuz çağrışım yapan bir kelime dolayısıyla getireceği yenilikler dahi göz ardı edilebilir. Toplum tarafından bu olumsuz algılayış sebebiyle.”

(Katılımcı 2)

Katılımcı 8, kendisinin okumalar yaparak feminist sosyal hizmet hakkında bilgi sahibi olduğunu ve uygulanabilirliğinin mevcut sistem içerisinde zor olduğunu aktarmıştır.

“Evet kendim okumalar yapmıştım bu konuda. Bence mevcut sistem içerisinde çok zor kişisel çaba ve müdahale konusundaki süreçleri yönetme ile bir kısımda olsa yapılabilir ama.” (Katılımcı 8)

Katılımcı 13, bu yaklaşımı benimseyen meslek elemanları açısından az da olsa uygulanabilirliğinin olduğunu fakat toplumun ataerkil düzeni ve yetersiz yasal düzenlemeler sebebi ile yeteri kadar uygulanamayacağını paylaşmıştır.

“Evet feminist sosyal hizmet hakkında bilgi sahibiyim birkaç tane makale okumuştum onunla ilgili. Yani alanda uygulanabilir mi şöyle bu yaklaşımı benimseyen meslek elemanları tarafından bir nebze de olsa uygulanabilirliği var ancak toplum olarak ataerkil bir toplumda yaşadığımız için ve ne yazık ki hala yasal düzenlemeler de bu noktada yeterli olmadığı için feminist sosyal hizmetin alanda yeterli derecede uygulanabileceğini düşünmüyorum.” (Katılımcı 13)

Katılımcı 16, feminist sosyal hizmetin uygulanabilirliğinin meslek elemanının becerileri orantılı olarak kendi hareket alanı içerisinde uygulanabileceğini aktarmıştır.

“Feminist sosyal hizmet zaten başta demiştim çok dikkatimi çeken ve ilgi duyduğum bir şey. Uygulanabilirliği mümkün bence çünkü sizin hareket alanınız yani bir mesleki açıdan soruyorsanız evet uygulanabilir bunu sizin ne kadar uygulayabileceğiniz ve biraz da becerinizle ilgili. Özellikle toplumsal cinsiyet çalışırken feminist sosyal hizmet başucumuzda olmalı diye düşünüyorum.”
(Katılımcı 16)

Katılımcı 18, feminist sosyal hizmetin uygulanabileceğini fakat bu modelin devlet hizmet modeli içerisinde değil de sivil toplum tarafında hayata geçirilmesine dikkat çekmiştir.

“Feminist sosyal hizmet çok değerli bir kuram uygulanabilirliği kesinlikle var ama devlet hizmet modelinde yok sivil toplum ayağında hayata geçirilmesi lazım orada da işte SHUDER ve benzeri örgütlere çok iş düşüyor oraya da kimse üye olmayınca nasıl yapacak.” (Katılımcı 18)

Görüldüğü üzere katılımcıların çoğunun feminist sosyal hizmet hakkında bilgisinin olmadığı anlaşılmış ve bilgisi olan katılımcıların da feminist sosyal hizmetin uygulanabilirliği noktasında umutsuz olduğu aktarılmıştır.

2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çözüm Önerileri

Katılımcılara sorulan *“Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına alanda sosyal hizmet açısından mikro uygulamalar ve politika düzeyinde makro uygulamalara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?”* soruna katılımcılardan farklı çözüm önerileri sunulmuştur:

Katılımcı 2, sosyal hizmet uzmanlarının kendini geliştirmesi ve yerel yönetimler ile iş birliği yapılması konusunda fikir sunmuştur.

“Mikro uygulamalarda her uzmanın kendisini bu konuda geliştirmesi, farkındalığın arttırılması gerekiyor. Politika düzeyinde pratiğe dökmek zor ve engellenebilir ancak doğru sosyal hizmet uygulamaları ile bu ortadan kaldırılabilir. Bu konuda özellikle yerel yönetimler ile çalışılması etkili olabilir.” (Katılımcı 2)

Katılımcı 3, yasaların uygulanabilir hale getirilmesi ve yaptırımların ağırlaştırılması konusunda aktarımda bulunmuştur

“Çıkarılan yasalar daha uygulanabilir hale gelmeli vakalar karşısında yaptırımlar daha ağır olmalı, uluslararası birçok çalışmaya katılınabilir. Mikro açıdan ise bireylere bu konuda eğitim verilebilir. Mesela mahalle muhtarlarının olduğu bir ekip oluşturulup uzman kişiler eşliğinde kapı kapı dolaşılabilir.”
(Katılımcı 3)

Katılımcı 5, bireylerin bakış açısına dikkat çekerek farkındalık eğitimlerinin artırılması ve kırsal alanda yapılacak olan bu yöndeki eğitimlerin değişimi sağlayabileceğini paylaşmıştır.

“Mikro düzeyde bireylerin bu konuyla ilgili bakış açısını değiştirmek mikro düzeyde aile ile aile fertleri ile ailedeki roller sorumluluklarla çalışılabilir makro düzeyde de toplumla çalışma belki farkındalık eğitimleri ne bileyim reklamlar köy yerinde yapılabilecek eğitimler kadının sosyal yaşama daha aktif katılması ile ilgili daha aktif etkinlikle olabilir. Bu tarz şeyler de yapıp toplum düzeyinde de bir çalışmayla, daha fazla çalışmayla daha çok bağırmayla belki de değişebilir bir şeyler.” (Katılımcı 5)

Katılımcı 7, Katılımcı 8 ve Katılımcı 10, eğitim konusu üzerinde durmuş ayrıca yasal düzenlemelerle desteklenmesi ve bu yöndeki politikaların yapılması gerektiğini aktarmışlardır.

“Bunun üzerine çok detaylı düşünmedim açıkçası ama ne yapılabilir diye düşündüğümde eğitim eğitim eğitim diyelim. Yani eğitim sisteminde bu tarz konuların daha çok işlenmesi, bakış açısının değiştirilmesi adına çok daha verimli olabilir diye düşünüyorum. Bakış açımız değişirse hayatımız değişir zaten. Yasalarla da desteklenmesi gerekir sadece eğitim ile değil, caydırıcılık güçlü olursa birçok şeyin değişeceğini düşünüyorum.” (Katılımcı 7)

“Sosyal hizmet uygulamalarının ve meslek elemanlarının eğitim konusunda etkililiğinin artırılması, görüşmeler ve müdahaleler konusunda bu durumun göz önünde bulundurulması ve politika yapma konusunda meslek elemanlarının saha deneyimlerinin göz önünde bulundurmasının yararlı olacağına inanıyorum.” (Katılımcı 8)

“Ben mesela şunu düşünüyorum ilköğretim ya da anaokulunda başlanarak verilmesi iyi olur toplumsal cinsiyet rolleri nedir nasıl oluşturulur. Bir kadının biyolojik cinsiyet rolleri ile biyolojik cinsiyet, arasında fark nedir diye o rollerin sadece onlara ait olmadığı, çünkü çocuk öyle düşünemiyor çocuk aile ortamında toplumda neyi görüyorsa hayatını öyle sürdürür. 0-7 yaş arası kişilik gelişimi oluşur zaten. 20 yıl oturmuş şeyi 3-4 yılda yıkamıyorsun. Bu biraz ebeveynlerle de ilgili tabi hani mesela ebeveynlerin de bu konuda bilinçli olması önemli. Anaokulunda başlanmalı ama tabi bunun biraz yasal düzenlemelerle de desteklenmesi lazım. Kadına yönelik şiddet konusunda da yasal düzenlemeler çok caydırıcı değil biraz daha caydırıcı olması lazım.” (Katılımcı 10)

Katılımcı 11, bu konudaki farkındalığın düşük olduğunu belirtmiş ve bu yönde verilen mücadelenin ayrı ayrı verildiğine dikkat çekerek birçok bakanlığın toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda beraber çalışması gerektiğini düşündüğünü aktarmıştır.

“Bu şiddetin temelindeki etkiler de eğitimsizlik farkındalığın düşük olması toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanında farkındalığın yetersiz kalması ve toplumun tüm kesiminin ayrı ayrı mücadele vermesi bu etkiyi azaltıyor topyekûn bir mücadele verilmesi gerektiğini düşünüyorum ben aile bakanlığının, işçileri bakanlığının ve diğer ilgili kurumların topyekûn mücadele vermesi gerektiğini düşünüyorum. Yani uyuşturucu ile nasıl topyekûn mücadele ediliyorsa kadına yönelik şiddetle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile alakalı topyekûn mücadele edilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 11)

Katılımcı 15, eşitliğin sağlanması adına politika ve siyasete dikkat çekmiş kendi amirlerinden örnek vererek politika yapıcıların alandan meslek elemanları olması gerektiğini söylemiştir.

“Ben şimdi önce şöyle söyleyeyim burada politika kelimesi geçtiği için politika nereden geçer siyasetten geçer. Şöyle nitelendirebilirim bunu mikro uygulamalar makro uygulamalar da olsa bizim bazı şeyleri yapmamız için bize fırsat sunulması gerekiyor yani politika düzeyinde bir farkındalık yaratılmadığı sürece bir atılım yapılmadığı sürece maalesef biz toplum çalışanları olarak hiçbir yere varamayız önce politikanın geçtiği siyasi anlamda bir takım düzenlemeler yapılmalı gerekirse ekstra yasalar çıkarılmalı ve bunun temelinde de geliştirilecek politikalarla yol almalı ve bunu yaparken lütfen ve lütfen alanın içinde olmalı yani. Örnek veriyorum bizim idarecilerin birçoğu farklı alanlardan

ve biz birçok alandan ortak noktayı bulamayabiliyoruz bakış açısı farklı oluyor yani.” (Katılımcı 15)

Katılımcı 17, bütüncül bir yaklaşımın önemli olduğunu belirterek yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği ve medyanın aktif kullanılmasının fayda sağlayacağını aktarmıştır.

“Bütüncül yaklaşım önemli toplumsal bir algı oluşturabilmek adına ilkokul sürecinden başlayan eğitimler gerektiğine inanıyorum. Lisans eğitimi almış insanlar olarak biz bile ne kadar içselleştirebilmişiz ki. Birkaç hizmet içi eğitim ile olacak iş değil. Yasal düzenlemelerin yapılıp medya yoluyla da halka arz edilmesi gerekiyor. Medya çok önemli bu noktada özellikle. Küçük bir kurum olarak biz bile medyayı aktif kullanabiliyorken bu konuda da teknolojinin ve medyanın bu noktada çok aktif kullanılması gerekiyor.” (Katılımcı 17)

Katılımcılar toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına çözüm önerilerinde eğitimin, kişisel gelişimin, yasalar ve politika düzeyindeki eksikliklerin üzerinde durmuş; iş birliğinin artırılması, bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi ve medya kanallarının kullanılması gibi öneriler sundukları görülmüştür.

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Tartışma

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal hizmet uygulamalarında nasıl bir görünürlüğe sahip olduğu ve sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini alanda yaptıkları uygulamalarda nasıl deneyimlediklerinin anlaşılmasını amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın toplumdaki bazı sorunların temelini oluşturduğu varsayılan ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair sorunun kendisi ile bire bir karşılaşan ve uygulamalarda bu sorunların etkisini deneyimleyen sosyal hizmet uzmanlarının izlenimleri ve çözüm önerileri bu doğrultuda önem arz etmektedir. Bu çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle karşılaşma düzeyleri ile konu hakkındaki öznel düşünce ve önerilerinin belirlenmesinin literatüre katkı sunacağı ve mesleğe toplumsal cinsiyet odağında sosyal hizmet uzmanları gözünden yeni bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir.

Literatürde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal hizmet uzmanlarının görüşleriyle incelendiği benzer çalışmalara bakıldığında beş benzer çalışmaya rastlanılmıştır (Deran, 2017; Açıl, 2019; Akçay & Beydilli-Gürbüz, 2019; Korkmaz, 2020; Güzel, 2020). Bu alanda daha önce yapılan benzer araştırmalar ile yapılan bu çalışma arasında belli farklılıklar bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmalardan beşinin de nicel yöntemle ele alındığı tespit edilmiştir. Araştırmalardan birincisi, tek bir alanda çalışan içerisinde sosyal hizmet uzmanlarının da yer aldığı meslek elemanlarıyla, ikincisi alanda aktif olarak çalışıp çalışmadığı belli olmayan ve cinsiyet dengesinin sağlanmadığı sosyal hizmet uzmanlarıyla, üçüncüsü yalnızca erkek sosyal hizmet uzmanlarıyla, dördüncüsü yine sadece erkek sosyal uzmanlarının hegemonik erkeklik algısını, beşincisi ise henüz mezun olmayan sosyal hizmet öğrencilerinin toplumsal cinsiyete bakış açılarını irdelemesi nedeniyle bu çalışmadan ayrılmaktadır.

Bu çalışma ele alınırken, nitel yöntem kullanılmış, farklı alanlarda aktif olarak çalışan sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri incelenmiş ve çalışmada katılımcıların cinsiyetlerinin eşit olmasına önem verilmiştir. Yapılan diğer çalışmaların sonuçları incelendiğinde ise; hizmet içi eğitimlerin artırılması, sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet algısının yüksek olması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına eğitim müfredatının yeniden kurgulanması gerektiği ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı politikaların yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğu, medya kanalıyla ve kamu spotlarının kullanılması anlamında benzer sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür.

Çalışmada elde edilen bulgular detaylı olarak ele alındığında, çalışmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının büyük bölümünün toplumsal cinsiyete dair farkındalığının lisans eğitimi ile oluştuğu aktarılmıştır. Farkındalığı daha önce oluşan uzmanların ise lisans eğitiminde gördüğü dersler ile farkındalıkları pekişmiştir. Sosyal hizmet eğitiminin bu noktada toplumsal cinsiyet konusuna dair farkındalık yarattığı söylenebilir. Fakat katılımcıların 19'u lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet dersi aldığını ifade etse de toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmete dair ders alan katılımcıların yalnızca 5'inin doğrudan bu dersi aldığı, 14'ünün dolaylı yoldan başka dersler içerisinde aldığı, 1'inin ise hiç almadığı tespit edilmiştir. Çocuk refahı alanındaki meslek elemanlarıyla görüşme gerçekleştiren ve bu kapsamda 29 sosyal hizmet uzmanının toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet dersi alıp almadığını irdeleyen Deran (2017: 59) sosyal hizmet uzmanlarının %35'inin bu dersi hiç almadığı sonucuna ulaşmıştır. Korkmaz da (2020: 102) sosyal hizmet öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada, öğrencilerin yarısından fazlasının müfredatta toplumsal cinsiyet konusuna yeterince yer verilmediğini belirtmiştir. Bu bağlamda Açıl (2019: 221-221) lisans seviyesindeki bütün sosyal hizmet bölümlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği içeriğine sahip derslerin seçmeli olarak değil "zorunlu" olarak verilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Bu konuyla ilgili Akçay ve Beydilli-Gürbüz ise (2019: 29) benzer bir görüş bildirerek, toplumsal cinsiyet dersinin sosyal hizmet eğitimi içerisinde zorunlu olarak verilmesinin sosyal hizmet uygulayıcılarının bu konudaki farkındalık ve yetkinliğe sahip olarak mezun olmalarını sağlayacağı tespitinde bulunmuştur. Bu alandaki araştırmaların sonuçlarından da anlaşıldığı üzere çalışmada elde edilen lisans eğitiminde toplumsal cinsiyete dair derslerin artırılması, bu derslerin doğrudan ve zorunlu olarak verilmesi sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyete dair bilinç

düzeylerinin arttırılması noktasında daha büyük bir katkı sağlayacağı çıktısıyla örtüşmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyete dayalı vakalarda daha çok güçlendirme kuramı ve sistem yaklaşımı ile hareket ettikleri, çoğu sosyal hizmet uzmanının toplumsal cinsiyete dayalı vakalarda kullandığı spesifik bir kuram ve yaklaşımın olmadığı görülmektedir. Bu konuda bazı sivil toplum çalışanlarının çalıştıkları kurum özelinde bir politika ve vaka yönetimi yürüttükleri fakat kamu alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet özelinde bir yaklaşımlarının olmadığı görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, feminist sosyal hizmet hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığı, bilgi sahibi olan uzmanların uygulanabilirliği konusunda umutsuz olduğu ve feminist sosyal hizmet uygulamasının sivil toplum ayağında daha uygulanabilir olduğu da göz önünde bulundurulduğunda feminist sosyal hizmet kuramının kamu kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının da uygulayabileceği şekilde yaygınlaştırılması ve toplumsal cinsiyet alanında temel kuram ve yaklaşımların yanı sıra spesifik kuramların kullanılabilir şartların oluşturulması gerektiği tespit edilmiştir. Açıl'ın (2019: 221) yaptığı çalışmada da feminist sosyal hizmet yaklaşımının akademiyle sınırlı kalıp alanda çalışan meslek elemanlarının feminist sosyal hizmete yeterince temas edemediği düşüncesine varılmış olup feminist yaklaşıma sosyal hizmet alan çalışmalarında daha çok yer verilmesine dair bir sonuca varılmıştır. Bu anlamda bu çalışmanın sonuçlarının bağdaştığı görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin; sosyal hizmet uzmanlarının sahada hemen her alanda karşlarına çıktığı, sosyal hizmet uzmanlarının bu eşitsizlik ile mücadele ettikleri ve müracaatçıların sorunlarını çözmeye zorluk çıkardığı görülmektedir. Özellikle politika yapma noktasında ve uzmanların sahada aktif olarak kullandıkları yasaların güçlendirilmesi hem uzmanların talep ettiği hem de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına verilen mücadelede büyük bir öneme sahip olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Yasal dayanakların yeterliliği konusunda sosyal hizmet uzmanlarının yasal dayanakları yeterli bulmadığı ve yasal anlamda müdahale sürecinde işlerine yarayacak daha güçlü yasaların yapılması gerektiğini düşündüklerini aktarmışlardır. Bu konuda yasaların güçlendirilmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği noktasında yasalardan yararlanıp vaka yönetimlerini daha güçlü şekilde yapabilmeleri amacıyla elzemdir. Açıl (2019: 218) çalışmasında neler yapılabilir

sorusuna aradığı cevaplar içerisinde; yasa koyucuların istikrarlı politik iradesi ve toplumdaki bireylerin bu yöndeki iradeye sahip çıkması, bu yönde talepkâr olması yönünde bir değişimin mümkün olabileceği konusunda bir sonuca varmıştır. Bu konuda yasa koyucuların rolü ve yasaların etkisi noktasında benzer sonuçlar ve çözüm önerileri getirildiği söylenebilir.

Bu çalışmada sosyal hizmet uzmanları tarafından toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele kapsamında yerel yönetimler ile iş birliği ve medya araçlarının kullanılmasının etkisine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Güzel de (2020) çalışmasında kamu spotlarının hazırlanması, afiş poster gibi görsellerden yararlanılması ve yerel yönetimler ile bu konuda ortaklaşa çalışılmasının toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede önemli bir adım olduğu sonucuna ulaşmış ve bu sonuca göre bu çalışmada elde edilen bulguların benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Yapılan benzer çalışmalar ile bu çalışma karşılaştırıldığında bazı sonuçların örtüştüğü görülse de çalışma yöntemi, temaların çeşitliliği, çalışma alanlarının farklılığı konusunda ve nitel yöntemin sunduğu avantajların kullanılması ile diğer çalışmalardan farklı ve özgün bir çalışmanın gerçekleştirildiği söylenebilir.

B. Sonuç ve Öneriler

İnsanlık tarihi boyunca bireyler çeşitli özelliklerinden ötürü sınıflandırılmıştır, bu sınıflandırılmanın en belirgin yaşandığı alanlardan biri de cinsiyet farklılıklarıdır. Bireylerin kadın ya da erkek olarak dünyaya gelmesi biyolojik cinsiyeti ifade ederken, kültür, gelenek ve görenekler yoluyla toplumda kadına ve erkeğe biçilen roller ise toplumsal cinsiyet kavramını ortaya çıkarmıştır. İlk olarak ailede öğrenilen ve oyun, oyuncaklar, okul, arkadaş grupları ve kitle iletişim araçlarıyla birlikte pekişen cinsiyetçi davranış kalıpları, bu yolla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Söz konusu bu cinsiyet rolleri sebebiyle toplumda kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliği daha da derinleşmekte olup eğitim, sağlık, istihdam gibi yaşamın her alanında var olan ve bireyi fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan olumsuz yönde etkileyen baş edilmesi zor bir sorun haline almıştır. Bu sorunla mücadelede sosyal hizmet mesleği de insan hakları ve sosyal adalet temeline dayanması nedeniyle aktif rol üstlenmektedir. Bu çalışmayla; toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal hizmet uygulamalarında görünürlüğü ve sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yaptıkları uygulamalarda nasıl

deneyimlediklerinin anlaşılmasını amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda bazı bulgulara ulaşılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

Araştırma bulguları sosyal hizmet uzmanlarının çoğunluğunun toplumsal cinsiyet eşitsizliği farkındalıklarını lisans eğitimi sırasında edinmiş olduklarını göstermektedir. Lisans eğitimi öncesinde ilk farkındalığı kazandığını belirten sosyal hizmet uzmanlarının ise asıl farkındalıklarının bu konuda lisans döneminde derslerde yaptıkları okumalar ve yürüttükleri tartışmalar ile zenginlik kazandığı belirlenmiştir.

Sosyal hizmet lisans eğitim sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının çoğu toplumsal cinsiyet konusunda ayrı bir ders almamış olup diğer derslerdeki toplumsal cinsiyete dair bazı içeriklerden yararlanmışlardır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun birçok sosyal sorunun arka planının oluşturan toplumsal cinsiyete dair ayrı bir ders almamaları dikkat çekicidir.

Lisans eğitiminde doğrudan bir toplumsal cinsiyete dair ders almayan çoğu sosyal hizmet uzmanının özellikle kamu alanında çalışanların toplumsal cinsiyete dair hizmet içi eğitim de almadıkları, bu alanda kendilerini geliştirmede çalıştıkları kurumca da bir destek görmedikleri saptanmıştır. Sivil toplum alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları ise toplumsal cinsiyet konusunda eğitimler aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu yönde eğitim almayan sosyal hizmet uzmanlarının kendi çabaları ile mesai dışında eğitimlere katılım sağlamaya çalıştıkları ve bu konuya ilgi duydukları belirlenmiştir. Bu anlamda çoğu sivil toplum kuruluşunun mesai saatleri dışında online olarak verdikleri ücretsiz eğitimlerden ve bazı derneklerin düzenlediği eğitimlerden faydalanma oranı oldukça yüksek oranda bulgulanmıştır.

Sosyal hizmet eğitiminin toplumsal cinsiyet konusunda bir farkındalık yarattığı bulgular arasındadır. Sosyal hizmet eğitiminin yarattığı farkındalığın etkisinin artırılması için sosyal hizmet uzmanlarının hem lisans eğitimindeki derslerinin tek başına ders olarak müfredatta yer alması hem de özellikle kamu alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet konusunda hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir.

Farklı alanlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları alan ve müracaatçı kesimine göre toplumsal cinsiyetin etkisi konusundaki aktarımlarına bakıldığında; ortak olarak üzerinde durulan ilk nokta kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden daha çok etkilendikleri yolundadır. Doğrudan veya

dolaylı olarak gerek aile gerek toplum gerekse diğer sistemler tarafından erkeğe göre daha dar kalıplara sığdırılmış olan kadın ve kız çocuklarının özellikle göç sürecinde maruz kaldıkları ayrımcılık ve ötekileştirme katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Gerek alanda sunulan hizmetlerin müracaatçılara erişimi noktasında gerekse müracaatçıların başvurularının sebebi olarak toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve fırsat eşitsizliğine dair ipuçları katılımcılar tarafından aktarılan vaka örneklerinde sıklıkla yer almaktadır. Katılımcıların toplumsal cinsiyete dair çalışma alanlarında gözlemledikleri temel sorunlar şunlardır;

- Kurum bakımına verilecek olan çocuğun cinsiyetine bağlı olarak koruma altına alınıp alınmayacağı noktasında ailelerin görüşleri farklılık göstermektedir.
- Sosyal hizmet uzmanları kendi cinsiyetlerine göre müracaatçılar tarafından ayrımcılığa uğramaktadırlar.
- İstismar vakalarında, istismara uğrayan çocuğa cinsiyetine göre toplum tarafından farklı yaklaşılabilir.
- Özellikle parçalanmış ailelerde çocuğa bakım veren kadın olup kadınlar iş bulma gibi konularda ve ekonomik anlamda sorunlar yaşamaktadır.
- Şiddet mağduru kadın suçlu olarak nitelendirilmektedir.
- Göçe maruz bırakılmış kadın birden çok şiddet türünü aynı anda yaşamaktadır.
- Evlat edindirme sürecinde evlat edinmeye karar verilene kadar kadın süreç içerisinde psikolojik ve fiziksel olarak yıpranmaktadır.
- Cinsel istismara maruz kalmış olan kadınlar yaşadıkları istismarı anlatmada güçlük çekmektedir.
- Engelli bireylerin kurum bakımına alınma sürecinde cinsiyete bağlı rıza sorunu ortaya çıkabilmektedir.

Tüm bu bulgular dikkate alındığında; sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları sorun alanlarında sıklıkla toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı birçok sorununun varlığına tanıklık ettikleri söylenebilir.

Bir diğer bulgu da müdahale süreçlerinde Sivil toplum alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyete dair vakalarda gerek aldıkları eğitimler ve gerekse rehber edinebilecekleri modüller olduğundan vaka yönetim süreçlerini daha

rahatlıkla yürüttükleri; kamuda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ise daha çok mesleki rolleri ve farkındalıkları doğrultusunda vakalara yaklaşımakta olduklarıdır.

Toplumsal cinsiyet konusunda referans alınan yasal düzenlemeler sosyal hizmet uzmanları açısından yeterli bulunmamakta ve bu yasal düzenlemeler müdahale planlarında etkin bir dayanak oluşturamamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının yasaların eksik ve yetersiz kaldığı noktalarda kurum amirleri ile sorun yaşamayı göze alarak kendi deneyimleri ile bir müdahale süreci izlemeye çalıştıkları bilgisi de bulgular arasında yer almaktadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet bağlamında bölgesel etki konusundaki görüşlerine bakıldığında; Toplumsal cinsiyete dair sorunlarda mutlak bir geleneksel yapı etkisinin kaçınılmaz olduğu ancak Diyarbakır'ın içinde bulunduğu bölgeye göre il olarak çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da çalışmaları ile hızlı bir değişim ve dönüşüm içinde bulunduğu ve kalıp yargıların az da olsa dönüşmekte olduğu belirtilmiştir.

Bir diğer bulguda özellikle kadınların uğradığı ayrımcılık ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet nedeni ile hizmetlere erişmede zorluk yaşamakta olmalarıdır. Katılımcılar, çoğu kadının hizmet talep etmede geride kaldığı ancak sosyal hizmet uzmanları ya da sivil toplum kuruluşlarının destekleri ile hizmet ağına katılabildiklerini belirtmektedirler.

Sosyal hizmet uzmanları, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa sadece kadınların maruz kalmadıklarını erkeklerin de toplum tarafından kendilerine atanan roller nedeniyle baskı altında kalarak toplumca tanınan rollerine uyum sağlamaya çalışmakta olduklarını dile getirmişlerdir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet konusu ele alınırken hem erkek hem de kadın boyutunda çift yönlü çalışmaların hayat geçirilmesinin önemine dikkat çekmişlerdir.

Bulgular, toplumsal cinsiyet çalışmalarına çerçeve oluşturan ve rehberlik eden feminist kuramın, çoğu sosyal hizmet uzmanı tarafından kullanılmamakta olduğuna ve katılımcıların bu konudaki bilgi düzeylerinin de oldukça düşük olduğuna işaret etmektedir. Feminist sosyal hizmet kuramının hem hizmet içi eğitimlerle hem de lisans eğitiminde yaygınlaştırarak bu konuda sosyal hizmet uzmanlarına bilgi ve beceri kazandırılması ile vakalarda kullanılması konusunda öneminin anlatılarak uygulanabilirliği için adına büyük önem taşımaktadır.

Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çözüm noktasındaki önerilerine bakıldığında öne çıkan görüşler şunlar olmuştur;

- Sosyal hizmet uzmanlarına ve halka yönelik eğitim faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir
- Sosyal hizmet uzmanlarının ve bu alanda çalışan diğer meslek elemanlarının toplumsal cinsiyet konusundaki farkındalıkları artırılmalıdır
- Yasalar ve sosyal politikalar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ya da çözümü noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle yasa yapıcıların alanda bire bir çalışan uzmanların fikirlerini önemsemesi ve uygulamaya aktarımında dikkate almaları oldukça önemlidir.
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesinde kurumlar arası iş birliği ve ortak çalışma önem taşımaktadır.
- Uygulamalarda bütüncül bir yaklaşım önemli olup eşitliğin sağlanması adına yapılacak çalışmalarda medya ve sosyal medyanın etkin kullanılması katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak; toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadeleye ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında, sosyal hizmet uzmanlarının rolünün oldukça önemli olduğu söylenebilir. Sosyal hizmet uzmanları, toplumda var olan sorun alanlarına dokunurken farklı ayrımcılık türleri ile karşılaşmakta ancak yaşanan pek çok sorunun gerisinde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın yattığını deneyimlemektedirler. Bu nedenle lisans düzeyi sosyal hizmet eğitiminde ders içeriklerinin toplumsal cinsiyet konusuna göre yeniden düzenlenmesi ve feminist sosyal hizmet kuramının uygulanabilirliğinin artırılması önem taşımaktadır. Alanda aktif olarak çalışan sosyal hizmet uzmanlarının; toplumsal cinsiyet içerikli hizmet içi eğitimlere dahil olması, bu konuda eğitim veren hem özel sektör hem de kamu kurum ve kuruluşları eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve sosyal hizmet uzmanlarının bu eğitimlere yönlendirilmesi önceliklidir. Makro düzeyde ise toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikle mücadelede mevcut yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ve etki düzeyinin artırılması ile sosyal hizmet uzmanlarının vaka yönetim süreçlerini daha etkin planlayabilmeleri ile bu konuda daha kalıcı çözümler oluşturmaları sağlanabilecektir.

VI. KAYNAKLAR

KİTAPLAR

BEKİ, A. (2015). **Türkiye’de Sosyal Hizmet Uygulamaları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.

BOURDIEU, P. (2014). **Eril Takakküm**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2. Baskı.

ÇELİK, G. (2018). **Öldüren Erkek(lik)ler**, İstanbul, Notabene Yayıncılık, 2. Baskı.

KAYLI, D., & ŞAHİN, F. (2016). **Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri**, Ankara, Nika Yayınevi, 1. Basım.

SANCAR, S. (2020). **Erkeklik: İmkansız İktidar**, İstanbul, METİS Yayınları, 5.Baskı.

SAYGILIGİL, F. (2020). **Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları**, Ankara, Dipnot Yayınları, 1. Basım.

SHEAFOR, B., & HOREJSİ, C. (2016). **Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler**, Ankara, Nika Yayınevi, 3.Baskı.

ZASTROW, C. (2016). **Sosyal hizmete Giriş**, İstanbul, Nika Yayınevi, 4. Baskı.

MAKALELER

AKÇAY, S., & BEYDİLLİ-GÜNDÜZ, E. (2019). “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Erkek Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Hizmet Mesleğine Yönelik Deneyimleri”, **Mediterranean Journal of Humanities**, ss.17-31.

AKGÜL-GÖK, F., & İL, S. (2017). “Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt 10, sayı 54, ss.523-533.

AKKAŞ, İ. (2019). “Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı”, **EKEV Akademi Dergisi**, özel sayı, ss.97-117.

- AKKAŞ, İ. (2020). “Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği”, **Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi**, cilt 2020, sayı 1, ss.55-72.
- AKKAŞ, İ., & UYANIK, Z. (2016). “Kadına Yönelik Şiddet”, **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi**, cilt 6, sayı 1, ss.32-42.
- ATAKLI YAVUZ, R. (2016). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Kadın İstihdamı ve Ekonomik Şiddet”, **Journal of Life Economics**, cilt 3, sayı 9, ss.77-100.
- ATALAY, E., & DİNÇ, A. (2020). “Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı”, **Sağlık Bilimlerinde Güncel Araştırmalar**, bölüm xlv, ss.605-621.
- AVŞAR, S. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden ‘Yeni Erkekliğin’ Doğuşu”, **KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 3, ss.224-241.
- BALTACI, A. (2019). “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 5, sayı 2, ss.368-388.
- BAŞAR, F. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kadın Sağlığına Etkisi”, **ACU Sağlık Bilimleri Dergisi**, cilt 2017, sayı 3, ss.131-137.
- BAŞARER-BERBER, Z. (2021). “Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Giderme Yolları”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, cilt 10, sayı 3, ss.1215-1223.
- BERKÜN, S. (2010). “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Mesleki Sorunlar: Bursa Örneği”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, cilt 21, sayı 1, ss.99-112.
- BİNGÖL, O. (2014). “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, cilt 16, sayı 1, ss.108-114.
- BİNGÖL, O. (2015). “Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet ve Toplum”, **Mavi Atlas Dergisi**, cilt1, sayı 5, ss.69-77.
- BUZ, S. (2009). “Feminist Sosyal Hizmet”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, cilt 20, sayı 1, ss.53-65.

- BÜKECİK, E., & ÖZKAN, B. (2018). “Kadına Yönelik Şiddet: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkisi”, **İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi**, cilt 3, sayı 2, ss.33-37.
- CANKURTARAN, Ö., & BEYDİLLİ, E. (2016). “Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulamasının Gerekliliği Üzerine”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, cilt 27, sayı 1, ss.145-160.
- ÇELİK, G. (2016). “Erkekler (de) Ağlar! Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü”, **Feminist Eleştiri Dergisi**, cilt 8, sayı 2, ss.1-12.
- ÇOBAN-KAYNAK, R. (2017). “Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet”, **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, cilt 6, sayı 4, ss.252-260.
- COŞKUN, A., & ÖZDİLEK, R. (2012). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sağlığa Yansıması ve Kadın Sağlığı Hemşiresinin Rolü”, **Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi**, cilt 9, sayı 3, ss.30-39.
- DEMİRGÖZ-BAL, M. (2014). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”, **Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi**, cilt 1, sayı 1, ss.15-28.
- DOĞANCI, HK., & TUNCAY, T. (2020). “Tarihsel Süreçte Kadının Aile İçindeki Konumunun Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Temelinde Değerlendirilmesi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, cilt 31, sayı 3, ss.1324-1351.
- DUYAN, V. (2003). “Sosyal Hizmetin İşlev ve Rollerini”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, cilt 14, sayı 2, ss.1-22.
- ERBAY, E. (2019). “Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, cilt 19, sayı 42, ss.41-64.
- ERİKLİ, S. (2020). “Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Görünümü”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 2, sayı 1, ss.39-60.

- ESKİÇORAPÇI, E. (2022). “Türkiye’de Kadın Suçluluğunun Feminist Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi”, **IBAD Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 12, ss.1-16.
- GENÇ, Y., SOLMAZ, U., & AKALIN, H. (2019). “Erkeğin Başarı Trendinde Kadının Yeri ce Feminist Sosyal Hizmet Kuramı Açısından Değerlendirilmesi”, **Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 9, sayı 1, ss.229-265.
- GÜNDÜZ, F. (2018). “Kadına Yönelik Şiddet: Cinayet Haberi Çözümlemesi”, **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, cilt 6, sayı 1, ss.297-318.
- GÜZEL, B. (2020). “Türkiye’deki Sosyal Hizmet Uzmanlarının Toplumsal Cinsiyet Algısının Belirlenmesi”, **Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi**, sayı 16, ss.82-100.
- GÖKTAŞ, Ö. (2020). “Çocuk Oyuncaklarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusu”, **Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi**, cilt 2, sayı 1, ss.29-34.
- KABAOĞLU, SQ. (2017). “Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 1, sayı 2, ss.1-4.
- KALAYCI, E. (2019). “Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt 12, sayı 66, ss.1086-1093.
- KARA, Z., & GÜRHAN, N. (2013). “Eşit/sizliğin Tarafı Olmak: Mardin’de Toplumsal Cinsiyet Algısı”, **Birey ve Toplum Dergisi**, cilt 3, sayı 5, ss.65-92.
- KARADUMAN, A. (2021). “Toplumsal Cinsiyet Açısından Sağlık Hizmetlerine Erişim”, **Euroasia Journal of Mathematics, Engineering, Natural & Medical Sciences International Indexed and Refereed**, cilt 8, sayı 14, ss.165-174.
- KARANFİL, T. (2019). “Cinsiyet Eşitliği ve Medya”, **Journal of Awareness**, cilt 4, sayı 3, ss.281-292.
- KAVGAOĞLU, D., ALTUNDAL, Ü., & ÇAY-PADALIHASANOĞLU. (2021). “Türkiye’de Sosyal Hizmet Alanındaki Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 7, sayı 2, ss.61-69.

- KEPEKÇİ, E. (2012). "Hegemonik Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü?", **Kadın Araştırmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 11, ss.59-86.
- KESKİN, F., & ULUSAN, A. (2016). "Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme", **Akdeniz İletişim Dergisi**, sayı 26, ss.47-68.
- KORKMAZ, K., & ÖZBESLER, C. (2022). "Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Farklılıklara Saygı Düzeyleri ile Toplumsal Cinsiyet Algıları Arasındaki İlişki", **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, cilt 33, sayı 3, ss.867-887.
- KOYUNCU-ŞAHİN, Ş., ESEN-ÇOBAN, A., & KORKMAZ, A. (2018). "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Türk Eğitim Sistemindeki Yeri: Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Gözünden", **Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, cilt 3, sayı 2, ss.735-752.
- KÖSEOĞLU, M. (2018). "Kadına Yönelik Şiddet Sorununun Sosyalleşme Süreci ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi**, cilt 19, sayı 42, ss.77-95.
- LALOĞLU, P. (2018). "Hegemonik Erkeklik ve Şiddet", **Akademia Sosyal Bilimler Dergisi**, özel sayı, ss.393-397.
- MOHAMMADİ-GHANBARLOU, R. (2020). "Kadına Yönelik Şiddeti Etkileyen Toplumsal Faktörler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme", **Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 1, sayı 1, ss.58-68.
- ÖZAYDINLIK, K. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim", **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, cilt 14, sayı 33, ss.93-112.
- ÖZDEMİR, O., ÖZDEMİR, PG., KADAK, MT., & NASIRLIOĞLU, S. (2012). "Kişilik Gelişimi", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, cilt 4, sayı 4, ss.566-589.
- ÖZDEMİR, U. (2000). "Sosyal Hizmet Uygulamasının Genel Çerçevesi", **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, cilt 1, sayı 10, ss.100-110.
- PEKEL, E. (2019). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu", **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 05, sayı 1, ss.30-39.

- SAVAŞKAN, E. (2019). “Kadın Yöneticiler Açısından Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerine Kavramsal Bir Çalışma”, **AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 5, sayı 2, ss.1-23.
- SELİM, S., & OK, B. (2022). “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Eğitim: Keşfedici Mekânsal Veri Analizi”, **Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi**, cilt 6, sayı 1, ss.187-228.
- ŞAŞMAN-KAYLI, D. (2016). “Türkiye’de Sosyal Hizmetin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlişkisi”, **International Journal of Social Science**, sayı 45, ss.135-142.
- ŞİMŞEK, H. (2011). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği”, **DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi**, cilt 25, sayı 2, ss.119-126.
- TURGUT, AŞ. (2019). “Türkiye’deki Gelir Eşitsizliğinin Toplumsal Cinsiyet, Kadının İstihdamı ve Kadın Yoksulluğu Açısından Değerlendirilmesi”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 2, sayı 38, ss.315-329.
- TEKİNDAL, M., ÖZLEM, ŞÖ., & EMRE, M. (2018). “Şiddet Mağduru Kadına Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi: Ayşen ve Zehra Vakası”, **Ufkun Ötesi Bilim Dergisi**, cilt 18, sayı 1, ss.45-72.
- VARGEL-PEHLİVAN, P. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması”. **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 1, sayı 16, ss.497-521.
- VATANDAŞ, C. (2007), “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, cilt 0, sayı 35, ss.29-56.
- YAĞAR, F., & DÖKME, S. (2018). “Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlilik”, **Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi**, cilt 3, sayı 3, ss.1-9.
- YAŞAR, N. (2018). “Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliğinin Okullaşma Oranına Etkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Karşılaştırması”, **İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi**, cilt 1, sayı 17, ss.55-69.

- YAZICI, F., & DEĞER-ŞAHBAZ, Y. (2020). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye’de Yazılı Basına Yansıması”, **Intermedia International E-Journal**, cilt 7, sayı 12, ss.129-149.
- YILDIRIM, Ş., BAYDUR, H., & UÇAN, G. (2019). “Yetişkinlerin Sosyal Hizmet Mesleğini Tanıma ve Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumu: Manisa Örneği”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 1, sayı 34, ss.309-324.
- ZENGİN, O., & ÇALIŞ, N. (2017). “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mesleki Uygulamaları ve Çalışma Koşulları”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, cilt 28, sayı 1, ss.47-67.
- ZEYBEKOĞLU-DÜNDAR, Z. (2012). “Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Televizyon Reklamlarına Yansıması”, **ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar**, cilt 5, sayı 1, ss.121-136.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- URL-1: “Sosyal Hizmet Nedir?” <https://www.ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/>, (Erişim tarihi: 26.07.2022).
- URL-2: “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık” https://cws.emu.edu.tr/tr/PublishingImages/sbsb-203-secmeli-ders/Toplumsal%20cinsiyet%20ve%20Hukuk_Aksu%20Bora.pdf, (Erişim tarihi, 11.11.2022).
- URL-3: “Sosyal Bilimlerde Görüşme Teknikleri” <https://medium.com/@oktayergun/g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fme-teknikleri-881f03b1cb66>, (Erişim tarihi, 01.12.2022).

TEZLER

- AÇIL, E. (2019). “Erkek Sosyal Hizmet Uzmanlarının Erkeklik Algısı Üzerine Bir İnceleme”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- AKÇAY, S. (2016). “Ruh Sağlığı ve Erkeklik: Hegemonik Erkeklik Bağlamında Ruhsal Hastalığı Olan Erkeklerin Yaşam Deneyimlerini Anlamak”, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.

- ALTINPARMAK, İP. (2015). “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Bir Sosyal Politika Örneği Olarak ŞÖNİM’ler Üzerine Nitel Bir Araştırma: Ankara Örneği”, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- CIVAN-İNCE, MM. (2019). “Türkiye’de Sosyal Hizmet Politikalarında Kadının Yeri ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: SHÇEK Örneği”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- CUMUR, Ş. (2021). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kadın ve Mekân”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya Teknik Üniversitesi.
- ÇAY, M. (2020). “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Kanıta Dayalı Uygulama Bilgi, Tutum ve Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi.
- ÇEKİÇ, F. (2021). “Toplumsal Cinsiyet Temelli Kimlik İnşası: Erkeklik Kimliğinin Oluşumu, Tutum ve Davranışlar Üzerinde Etkisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- ÇİFTÇİ, F. (2013). “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale Üniversitesi.
- DERAN, E. (2017). “Çocuk Refahı Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Toplumsal Cinsiyet Konusundaki Tutum ve Görüşleri” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- ERZEYBEK, B. (2015). “Anne-Babaların Çocuklarını Yetiştirirken Benimsedikleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- KİTİŞ-ÇINAR, E. (2013). “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi.

- KORKMAZ, K. (2020). “Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Farklılıklara Saygı Düzeyleri ile Toplumsal Cinsiyet Algıları Arasındaki İlişki”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- KURTULUŞ, E. (2019). “Kadın Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi ve Olumsuz Değerlendirme Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi.
- LEBLEBİCİLER, AY. (2020). “Şiddetin Görünmeyen Yüzü: Kadının Kadına Şiddeti”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi.
- ÖZCAN, A. (2012). “Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarına Etkisi”, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi.
- ÖZKANCA, M. (2018). “Çocuk Dergilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerini”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- TEK, S. (2018). “Azınlıklarla Sosyal Hizmet: Türkiye’de Yaşayan Azınlıkların Toplumsallaşma Deneyimleri ve Sosyal Politika Gereksinimleri”, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- TUNCA, B. (2021). “Kadınların Şiddete Maruziyetinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutum ile Toplumsal Cinsiyet Algısı İlişkisi: Siirt Popülasyonu”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adnan Menderes Üniversitesi.
- TANRIKULU, B. (2022). “Psiko-Sosyal Destek Hizmetlerinin Kadına Şiddetle Mücadelenin Seyrine Etkisi: 2014 ve Sonrası Dönem”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.

YALÇIN, M. (2014). “Aile İçi Şiddet Nedeniyle Kadın Konukevinden Hizmet Alan Şiddet Mağduru Kadınlar ile Kuruluştta Görev Yapan Meslek Elemanlarının Kadın Konukevi Hizmetlerine İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Örneği”, (Yayımlanmış yüksek lisans tezi) Sosyal Bilimler Enstitüsü, Başkent Üniversitesi.

DİĞER KAYNAKLAR

BEYDİLİ, E., YILDIRIM, B., & DEMİRÖZ, F. (2013). "Sosyal Hizmet Perspektifinden Feminizm Üzerine Bir Gözden Geçirme: Kadın Çalışmalarında Erkek İşbirliği", **Aile ve Kadın Sempozyumu** (s. 45-50). Kırklareli, Kırklareli Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi.

KARA, Y. (2018). “Feminist Kuram ve Sosyal Hizmet Uygulaması”, **I. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi**, 23-25 Kasım 2018.

EKLER

Ek-1: Etik Kurul Onayı

Ek-2: Görüşme Soruları

Ek-3: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Ek-1: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 11.02.2022-39360

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88083623-020-39360
Konu : Etik Onayı Hk.

11.02.2022

Sayın Murat SIRMA

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 07.02.2022 tarihli ve 2022/02 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur. Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Alper FİDAN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : B85391U143 Pin Kodu : 34122 Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-cbyo/>
Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekirce / İSTANBUL Bilgi için : Hicran DEMİR
Telefon : 444 1 428 Unvanı : Yazı İşleri Uzmanı
Web : <http://www.aydin.edu.tr/>
Kep Adresi : mu.yazisleri@iau.hk.tr

Ek-2: Görüşme Soruları

TEMA:1 Sosyo –Demografik ve Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyet:
2. Yaş:
3. Eğitim düzeyi (Lisans - Yüksek Lisans vb.):
4. Sosyal hizmet uzmanı olarak çalışma süresi:
5. Çalıştığı Sosyal Hizmet Alanları:
6. Halen Çalıştığı Alan:

TEMA2: Toplumsal Cinsiyet Konusunda SHU Farkındalığı

1. Toplumsal Cinsiyet sizce ne demek?
2. Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki fark nedir?
3. Toplumsal Cinsiyet sorunu hakkındaki farkındalığınız nasıl, ne zaman oluşmaya başladı? (Lisans eğitimi, alanda çalışmaya başlama vb.)
4. Toplumsal cinsiyet konusunda herhangi bir hizmet içi eğitim aldınız mı veya bu yönde eğitim veren herhangi bir kuruluşun eğitimine katıldınız mı?

TEMA 3 : Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet İlişkisinde SHU Görüşleri

1. Toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet ilişkisi hakkında neler söylersiniz?
2. Sahada karşılaştığımız vakalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisi sizce nedir?
3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin etkisi olan sorunlarda nasıl bir müdahale süreci izliyorsunuz?
4. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yasal düzenlemeleri yeterli buluyor musunuz? Bu yasal düzenlemeler sorunların çözülmesinde sosyal hizmet uzmanlarına yeterli bir dayanak sağlıyor mu?

TEMA 4: Sosyal Hizmet Uzmanlarına Göre Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Etkili

UNSURLAR

1. Toplumsal Cinsiyet kaynaklı sorunlarda size göre hangi unsurlar etkili? (Coğrafya, kültür, vb.)
2. Sizce yaşanan coğrafi konum toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de etkili mi?
3. Size göre Diyarbakır özelinde değerlendirildiğinde buradaki bölgesel özellikler toplumsal cinsiyete dair sorunları nasıl etkiliyor?

TEMA 5: Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki İlişkiye Bakış Açılı Nelerdir

1. Sizce en yaygın şiddet biçimi nedir? Şiddet temelini nerelerden alır?
2. Kadına yönelik şiddet ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişki sizce nedir? Size göre şiddetin kökenindeki temel etkiler neler?
3. Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin sadece kadınları mı etkilediğini düşünüyorsunuz? toplum baskısı düşünüldüğünde erkeklerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gördüğünü söyleyebilir misiniz? Eğer erkeklerin de bu temelde şiddet gördüğünü düşünüyor iseniz örneklendirebilir misiniz?

TEMA6: Sosyal Hizmet Uygulamalarında Toplumsal Cinsiyet Temelinde Yapılabilecekler

1. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına yapılacak çalışmalarda erkek katılımı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
2. Feminist sosyal hizmet hakkında bir bilginiz var mı? var ise feminist sosyal hizmetin alanda uygulanabilirliği nedir?
3. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına alanda sosyal hizmet açısından mikro uygulamalar ve politika düzeyinde makro uygulamalara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

Ek-3: Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Araştırmanın Adı: Diyarbakır'da Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Bakış Açıları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Sosyal Hizmet Uygulamalarına Yansıması

Giriş:

Değerli Katılımcı,

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Dersi kapsamında yukarıda adı yazılı araştırmaya davet edilmiş bulunmaktasınız. Onay verdiğiniz takdirde sizinle bu araştırmaya yönelik görüşme yapılacaktır. Kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

Çalışmanın Amacı: Diyarbakır'da çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet rollerine bakış açıları ve uygulamada karşılarına çıkan müracaatçı sorunlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair izlenimleri ve düşüncelerini öğrenmek. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair çözüm önerilerini öğrenmek.

Katılım Koşulları: Katılımcının sosyal hizmet lisans eğitimi tamamlamış olması ve çalışmaya katılmaya gönüllü olması.

Uygulama: Araştırmaya Diyarbakır'da çalışan 10 erkek, 10 kadın sosyal hizmet uzmanının/sosyal çalışmacının katılması planlanmaktadır. Görüşme önceden hazırlanmış açık uçlu sorular üzerinden ilerleyecektir. Görüşme süresi yaklaşık 40 dakika olarak planlanmıştır. Bu süre görüşmenin dinamiğine göre farklılık gösterebilir.

Güvence: Bu araştırmaya katılmayı onaylamanız yalnızca sizin takdirinizdedir. Araştırmaya onay Vermeyebilir veya reddedebilirsiniz. Araştırmadaki bulgular anonim olarak kullanılacak ve bilimsel veri haline gelecektir. Araştırmanın yarıda kalması halinde bu veriler işleme alınmayacak ve veriler kullanıldıktan sonra geri çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Araştırma vavınladığında sizden edinilmiş olan bilgiler gizli tutulacaktır.

Onay

Yukarıda bahsi geçen araştırmaya dair bilgilendirmeyi okudum/dinledim. Aklıma takılan soruları sordum ve tatmin edici cevaplar aldım ve gerekli detayları anladım. Araştırmaya katılmayı, elde edilecek bilgilerin gizlilik kurallarına uyularak bilimsel veri olarak kullanılmasını hiçbir baskı altında kalmadan özgür iradem ile onaylıyorum.

Katılımcının

Araştırmacının

Adı Soyadı:

Adı Soyadı:

İmza ve Tarih:

İmza ve Tarih:

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Murat SIRMA

Öğrenim Durumu:

Lisans : Bitlis Eren Üniversitesi
: Sosyal Hizmet
: 2015 - 2019

Yüksek Lisans: : İstanbul Aydın Üniversitesi
: Sosyal Hizmet
: 2020 - 2023

Mesleki Deneyim:

T.C. Sağlık Bakanlığı - Sıhhat Projesi - Sosyal Hizmet Uzmanı (Ocak 2022 - Devam ediyor)

Genç Hayat Vakfı - Fındık Bahane Projesi - Saha Sorumlusu (Haziran 2021 - Eylül 2021)

Kamer Vakfı - Kadın Sağlığı Danışma Merkezi - Sosyal Hizmet Uzmanı (Eylül 2019 - Ağustos 2020)